D. IOANNIS CHRYSOSTOMI ORATIONES QUATUOR. 1. QUOD NEMO LÆDATUR NISI À...

Ioannes : Chrysostomus santo (santo), Fronton Le Duc

D. IOANNIS CHRYSOSTOMI Orationes quatuor.

I. Quod nemo læditur nisi à seipso.
II. De precatione.
III. Aduersus Ebrietatem & in Resurrectionem Domini.
IV. In baptismum Domini.

Quarum duæ posteriores nunc primùm Græcè & latinè editæ sunt studio & opera

R. P. FRONTONIS DVCAEI
Societatis IESV Theologi.

Cum gratia & priuilegio Sac. Cæs. Maiest.

INGOLSTADII
Ex Typographia DAVIDIS SARTORII.
Anno M. D. XCV.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ἡμῶν ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου κωνσταντινουπόλεως τοῦ χρυσοστόμου λόγος.

Ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα, οὐδεὶς παραβλάψαι δύναται.

Οἶδα μὲν ὅτι τοῖς παχυτέροις καὶ πρὸς τὰ παρόντα κεχηνόσι καὶ τῇ γῇ προσηλωμένοις, καὶ αἰσθηταῖς μὲν δουλεύουσιν ἡδοναῖς, τῶν δὲ νοερῶν οὐ σφόδρα ἀντεχομένοις, καινός τις καὶ παράδοξος ὁ λόγος οὗτος εἶναι δόξει. καὶ γελάσονται δαψιλές, καὶ καταγνώσονται ἡμῶν, ὡς ἀπίθανα λεγόντων, ἐκ προοιμίων τῆς ὑποσχέσεως. οὐ

SANCTI PATRIS NOSTRI Ioannis Chrysostomi Archiepiscopi Constantinopolitani oratio.

Quòd qui seipsum non lædit, nemo lædere possit.

SCIO fore, vt crassioribus, quique præsentibus rebus inhiant, ac terræ sunt affixi, & sensuum voluptatibus seruiunt, spiritualibus non admodum dediti, noua hæc, admirabilisq; videatur oratio, ac nos vbertim rideant, & contemnant, vt qui ab initio promissionis minimè verisimilia dicamus. Ve-

rum non ideo nos à pollicitatione desistemus, quin etiam hanc ipsam maximè ob causam ad comprobanda ea quæ promisimus, magno studio aggrediemur. Si enim voluerint, qui ita sunt affecti, non tumultuari neque obturbare, sed finem orationis expectare; à nobis, sat scio, stabunt, seseq́ prioris erroris condemnabunt, palinodiam canent, veniam cum excusatione petent, eò quòd non veram de rebus tenuerint sententiam; magnamq́ nobis gratiam habebunt, vt medicis agri, è morbis, quibus eorū corpus velut obsessum fuerat, recreati. Ne enim mihi q̄ te nūc tenet, profer sententiam, sed expecta etiam nostræ orationis contētionem & conatus, ac tum poteris, ignorantia verum iu-

μὴν διὰ τοῦτο ἀποστησόμεθα τῆς ἐπαγγελίας· ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο μάλιστα, ἐπὶ τὰς ἀποδείξεις ὧν ὑπεσχόμεθα, μετὰ πολλῆς βαδιούμεθα τῆς σπουδῆς. ἂν γὰρ βουληθῶσιν οἱ οὕτως διακείμενοι μὴ θορυβεῖν μηδὲ ταράττειν, ἀλλὰ ἀναμένειν τοῦ λόγου τὸ τέλος, εὖ οἶδ' ὅτι μεθ' ἡμῶν στήσονται, καὶ ἑαυτῶν καταγνώσονται, ὡς τὸν ἔμπροσθεν ἠπατημένοι χρόνον. καὶ παλινῳδίαν ᾄσονται, καὶ ἀπολογήσονται καὶ συγγνώμην αἰτήσονται, ὑπὲρ ὧν οὐκ ὀρθὴν περὶ τῶν πραγμάτων ἔσχον τὴν ψῆφον, καὶ χάριν ἡμῖν εἴσονται πολλήν, ὥσπερ οἱ κάμνοντες τοῖς ἰατροῖς, ἐπειδὰν τῶν νοσημάτων ἀπαλλαγῶσι, τῶν τὸ σῶμα πολιορκούντων αὐτοῖς. μὴ γάρ μοι τὴν νῦν κατέχουσαν παρὰ σοὶ κρίσιν λέγε, ἀλλὰ ἀνάμεινον καὶ τῶν λόγων τῶν ἡμετέρων τοὺς ἀγῶνας, καὶ τότε δυνήσῃ τὴν ψῆφον ἀδέκαστον ἐνεγκεῖν, οὐδὲν ἐξ ἀγνοίας

εἰς

εἰς τὸ τἀληθὲς κρίνειν παραβλαπτόμενος. ἐπεὶ καὶ οἱ ἐπὶ τῶν βιωτικῶν τούτων πραγμάτων καθήμενοι δικαςαὶ οὐκ ἀνέχονται, κἂν σφοδρῶς ῥέοντα ἴδωσι τὸν πρότερον ῥήτορα, καὶ πάντα ἐπικλύζοντα τῇ γλώττῃ, μὴ καὶ τὰ θατέρου μετὰ μακροθυμίας ἀκούσαντες τοῦ πρὸς αὐτὸν ἱσταμένου, τὴν ψῆφον ἐνεγκεῖν· ἀλλὰ κἂν μυριάκις ὁ πρότερος δοκῇ δίκαια λέγειν, ἀνέπαφον τὴν ἀκοὴν καὶ τῷ δευτέρῳ τηροῦσιν. ἐπειδήπερ καὶ αὕτη δικαςῶν ἐστιν ἀρετὴ τὰ παρ' ἑκατέρων μαθόντας μετὰ ἀκριβείας ἁπάσης, τότε τὰ παρ' ἑαυτῶν ἐπάγειν. ἐπεὶ οὖν καὶ νῦν ἀντὶ ῥήτορός τινος ἡ κοινὴ τῶν πολλῶν πρόληψις καὶ ἐν τῷ μακρῷ χρόνῳ ῥιζωθεῖσα παρὰ ταῖς τῶν πολλῶν διανοίαις, ταῦτα κατὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ῥητορεύει λέγουσα, πάντα

dicium non impediente ferre sententiam. Nam & secularium rerum iudices, etiamsi videant eum qui prius dicit, oratorem concitato eloquentiæ flumine omnia inundantem, non sustinent, nisi etiam aduersarij responsionibus cum longanimitate auditis, pronunciare sententiam: sed etiamsi prior iustissimam caussam habere videatur, integras aures etiam alteri reseruant. Siquidem hæc quoque iudicum virtus est, vt vtriusque partis caussa quàm accuratissimè cognita, tum demum ipsi suum interponant iudicium. Quoniam igitur etiam nunc velut Rhetoris cuiusdam loco est illa multorum communis & anticipata opinio, quæ longo tempore in animis multitudinis radicata; hæc per totum terrarum orbem declamat, omnia sursum

Sursum deorsum versa esse, in magnam confusionem genus humanum incidisse, in dies iniurias, calumnias, vim, damna afferri, imbecillis à potentibus, pauperibus ab opulentis; & vt fluctus maris numerari non possunt, ita nec multitudinem eorum qui insidiis petuntur, damnis afficiuntur, malè mulctantur: ac neque legum correctione, neque iudiciorum metu, neque vlla re alia hanc extingui pestem ac morbum, sed malum quotidie augeri, vbique esse gemitus, lamenta, lacbrimas eorum, qui iniurias accipiunt: iudices ipsos quibus huiuscemodi rerum emendatio mandata est, tempestatem intendere, morbum infligere. Hinc multi ex insipientioribus ac infelicioribus

φησὶν ἄνω καὶ κάτω γέγονε, πολλῆς συγχύσεως τὸ τῶν ἀνθρώπων ἐμπέπλησται γένος, καὶ πολλοὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν οἱ ἀδικούμενοι, οἱ ἐπηρεαζόμενοι, οἱ βιαζόμενοι, οἱ βλαπτόμενοι, οἱ ἀσθενεῖς παρὰ τῶν δυνατωτέρων, οἱ πένητες παρὰ τῶν πλουσίων· καὶ ὥσπερ τὰ κύματα τῆς θαλάττης οὐκ ἔστιν ἀριθμεῖν· οὕτως οὐδὲ τὸ πλῆθος τῶν ἐπιβουλευομένων, τῶν ἐπηρεαζομένων, τῶν κακῶς πασχόντων· καὶ οὔτε νόμων διόρθωσις, οὔτε δικαστηρίων φόβος, οὔτε ἄλλο οὐδὲν τὸν λοιμὸν τοῦτον ἔστησε καὶ τὴν νόσον, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν αὔξεται τὸ κακὸν, καὶ οἰμωγαὶ πανταχοῦ, καὶ θρῆνοι, καὶ δάκρυα τῶν ἀδικουμένων. καὶ οἱ ταχθέντες τὰ τοιαῦτα διορθοῦν δικασταὶ, αὐτοὶ τὸν χειμῶνα ἐπιτείνουσι, καὶ τὴν νόσον ἐπιτρίβουσι. Πολλοὶ δὲ ἐντεῦθεν τῶν ἀνοητοτέρων καὶ ἀθλιωτέ-

ρων

σαν, καινήν τινα μανέντες μανίαν, τῆς τοῦ Θεοῦ κατηγοροῦσι προνοίας, ὁρῶντες, τὸν μὲν ἐπιεικῆ πολλάκις ἑλκόμενον, σπαραττόμενον, ἀγχόμενον· τὸν δὲ θρασὺν καὶ φοβερὸν τοῖς πολλοῖς γινόμενον, καὶ ἰταμὸν, καὶ ἄτιμον, καὶ ἐξ ἀτίμων πλουτοῦντα, καὶ δυναστείαν περιβεβλημένον, μυρία προστριβόμενον τοῖς ἐπιεικεστέροις δεινὰ, καὶ ταῦτα ἐν πόλεσι καὶ ἐν χώραις, καὶ ἐν ἐρημίαις, καὶ ἐν γῇ καὶ θαλάττῃ τολμώμενα. Ἀναγκαῖος οὖν ἡμῖν ὁ λόγος οὗτος εἰσέρχεται, ἀπεναντίας τοῖς εἰρημένοις ἱστάμενος, καὶ ἀγῶνα ἀγωνιζόμενος, καινὸν μὲν (ὅπερ ἀρχόμενος εἶπον) καὶ παράδοξον, χρήσιμον δὲ καὶ ἀληθῆ καὶ τοῖς βουλομένοις προσέχειν καὶ πείθεσθαι λυσιτελῆ· καὶ γὰρ ἐπαγγέλλεται δείξειν (ἀλλὰ μὴ θορυβεῖσθε) οὐδένα τῶν ἀδικουμένων παρ' ἑτέρου τινὸς ἀδικού-

bus, nouo quodam furore correpti, Dei prouidentiam incusant, cùm vident moderatum ac probum sæpe trahi, laniari, præfocari; audacem, terrore suo multis incusso formidabilem, improbum, infamem, infami quæstu ditescentem, potentiam nactum, melioribus se infinita mala inferre, atque hæc in ciuitatibus, in agris, in solitudinibus, terra marique perpetrari. Necessariò igitur à nobis hæc instituitur oratio, quæ supra dicta refutet, & certamen ineat, nouum id quidem (vt initio dixi) & inopinatum, sed vtile, iustum, & auditoribus auscultandi obtemperandique cupidis conducibile. Profitetur enim se ostensuram, sed ne tumultuamini, neminem eorum qui damno ab alio aliquo affici,

fici, sed à seipso. Vt autem dilucidior existat oratio, age primùm inquiramus, quid sit damnum, & in quarum rerum materia versari soleat; & quid tandem sit humana virtus, quidque eam lædat; quid item videatur lædere, nec tamen lædat. Exempli caussa (exemplis enim oratio perficienda est) singulæ res à singulis læduntur, ferrum à rubigine, ouium greges à lupis. Ac vini quidem vis labefactatur, cùm id deprauatur, & in vappam commutatur, mellis verò, cùm ingenitam amittit dulcedinem, & in amarum liquorem conuertitur. Triticearum frugũ herbis obest erugo, & siccitas, vitium fructui, pampinis & palmitibus malus locustarum exercitus: aliis arboribus

μενον, ἀλλὰ παρ' ἑαυτοῦ πάσχοντα. Ἵνα δὲ σαφέστερος ὁ λόγος γένηται, φέρε πρῶτον ἐξετάζωμεν τί ἐστιν ἀδικία, καὶ περὶ ποίαν πραγμάτων ὕλην συνίστασθαι πέφυκε· καὶ τί ποτέ ἐστιν ἀνθρωπίνη ἀρετὴ, καὶ τί τὸ λυμαινόμενον ταύτην· καὶ τί ποτε δοκεῖ μὲν λυμαίνεσθαι, οὐ λυμαίνεται δέ. οἷον, (δεῖ γὰρ ἐκ παραδειγμάτων ἐντελῆ ποιῆσαι τὸν λόγον) ἕκαστον τῶν πραγμάτων ἔν ἔχει τὸ λυμαινόμενον. Ὁ σίδηρος τὸν ἰὸν, τὸν σῆτα τὸ ἔριον, προβάτων ἀγέλαι τοὺς λύκους. καὶ οἴνου μὲν ἀρετῆς βλάβη τὸ παρατραπῆναι καὶ εἰς ὀξίνην καταπεσεῖν· μέλιτος δὲ τὸ τὴν σύμφυτον ἀπολέσαι γλυκύτητα καὶ εἰς πικρὸν κατενεχθῆναι χυμόν. λυμαίνεται δὲ καὶ λῃίων κόμαις ἐρυσίβη καὶ αὐχμός. καὶ ἀμπέλων καρπῷ καὶ φύλλοις καὶ κλήμασι τὸ πονηρὸν τῶν ἀκρίδων στρατόπεδον. καὶ ἑτέροις δέν-

ψιθρεῖον ἡ κάμπη. καὶ σώμασι δ' ἀλόγοις ποικίλα νοσήματα. καὶ (ἵνα μὴ πάντα ἐπεξιόντες μακρὸν ποιήσωμεν τὸν λόγον) καὶ τῇ σαρκὶ τῇ ἡμετέρᾳ καὶ πυρετοὶ καὶ παρέσεις καὶ ἑτέρων νοσημάτων ἑσμός. ὥσπερ οὖν τούτων ἑκάστου ἔχει τὸ λυμαινόμενον αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν, φέρε σκοπήσωμεν τί καὶ τὸ τῶν ἀνθρώπων παραβλάπτει γένος, καὶ τίποτ' ἐστι τὸ λυμαινόμενον ἀνθρώπου ἀρετήν. οἱ μὲν οὖν πολλοὶ ἕτερα ἄττα νομίζουσι. δεῖ γὰρ καὶ τὰς πεπλανημένας δόξας εἰπεῖν καὶ ἀνελόντας αὐτὰς, οὕτω τὴν ὄντως λυμαινομένην ἡμῶν ταῖς ἀρεταῖς εἰς μέσον ἀγαγεῖν, καὶ δεῖξαι σαφῶς, ὅτι ταύτην ἡμᾶς οὐδεὶς δύναιτ' ἂν ἀδικῆσαι τὴν ἀδικίαν, οὐδὲ λυμήνασθαι τὴν λύμην, εἰ μὴ αὐτοὶ ἑαυτοὺς προδοίημεν. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ πεπλανημένας ἔχοντες δόξας, ἕτερα νομίζουσιν εἶναι τὰ λυ-

eruca, corporibus item rationis expertibus varij morbi: ac ne singulis percensendis longū faciamus, corpori quoq; nostro & febres, & siderationes, aliiq́; morbi plurimi. Quemadmodum ergo hæc singula habent, à quo virtus eorum violetur, agè videamus quid etiam hominum generi noceat, & quid tandem sit, quod hominis virtutem violet. Vulgus quidem alia quadam eam violare opinatur. Nam etiam falsæ opiniones recitandæ sunt, iisq́; confutatis vera nostrarum virtutum corruptela in medium proferenda, & perspicuè ostendendum, id detrimentum, aut id damnum à nemine nobis dari posse, nisi nosmet ipsi prodamus. Vulgus ergo prauis imbutum opinionibus diuersa existimat nostra vir-

tuti nocere, alij paupertatem, alij corporis morbum, alij pecuniæ iacturam, alij calumniam, alij mortem, atque hæc perpetuò lamentantur ac deplorant: & eos, quibus illa contigerunt, miserantes, & flentes, & obstupefacti dicunt inter se: Qualia perpessus est ille? repente omnibus fortunis euersus est. Alius de alio vicissim: At ille in grauem morbum incidit, & à medicis, qui ad eum accedebant, desperatus est. Iam alius carceris incolas, alius patria pulsos, & in exilium relegatos; hic libertate exutos, ille ab hostibus in captiuitatem abreptos; iste submersum, aut combustum, alius ruina domus oppressum luget ac deflet: at improbè viuentes nemo. Sed

μαινόμενα ἡμῶν τῇ ἀρετῇ, οἱ μὲν πενίαν, οἱ δὲ νόσον σώματος, οἱ δὲ τὴν ἐν χρήμασι ζημίαν, ἕτεροι συκοφαντίαν, ἄλλοι θάνατον, καὶ ταῦτα ἀποδυρόμενοι καὶ θρηνοῦντες διατελοῦσι. καὶ τοὺς πάσχοντας ἐλεοῦντες καὶ δακρύοντες καὶ ἐκπληττόμενοι πρὸς ἀλλήλους λέγουσιν, οἷα πέπονθεν ὁ δεῖνα; ἀθρόον ἀφῃρέθη τὴν οὐσίαν ἅπασαν. ἕτερος περὶ ἑτέρου πάλιν· ὁ δεῖνα δὲ ἀρρωστίᾳ χαλεπῇ περιπεσὼν ἀπέγνωσται παρὰ τῶν πρὸς αὐτὸν εἰσιόντων ἰατρῶν. καὶ ὁ μὲν τοὺς τὸ δεσμωτήριον οἰκοῦντας, ὁ δὲ τοὺς τῆς πατρίδος ἐκπεσόντας, καὶ πρὸς τὴν ὑπερορίαν μετανάσταντας, ἄλλος τοὺς ἐλευθερίας ἐκπεπτωκότας, ἕτερος τοὺς ὑπὸ πολεμίων ἁρπαγέντας, καὶ γινομένους αἰχμαλώτους, ἕτερος τὸν καταποντισθέντα, ἢ καέντα, ἄλλος τὸν ὑπὸ οἰκίας καταχωσθέντα θρηνεῖ, καὶ ὀλοφύρεται· τοὺς δὲ ἐν πονηρίᾳ ζῶντας οὐδείς. ἀλλ' ὁ πάν-

ὃ πάντων ἐστὶ χαλεπώτερον, πολλάκις αὐτοὺς καὶ μακαρίζουσιν, ὃ καὶ πάντων αἴτιόν ἐστι τῶν κακῶν. φέρε οὖν. (ἀλλ' ὅπερ ἐξ ἀρχῆς παρεκάλεσα, μὴ θορυβεῖτε) δείξωμεν, ὡς οὐδὲν τῶν εἰρημένων ἀδικεῖ τὸν νήφοντα ἄνθρωπον, οὐδὲ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ λυμήνασθαι δύναιτ' ἄν. τί γὰρ εἰπέ μοι τὸν τὰ αὐτοῦ πάντα ἀπολωλεκότα, ἢ παρὰ συκοφαντῶν, ἢ παρὰ λῃστῶν, ἢ καὶ οἰκετῶν κακούργων ἀφαιρεθέντα τὰ ὄντα, ἔβλαψεν αὕτη ἡ ζημία εἰς ἀρετὴν τοῦ ἀνθρώπου; μᾶλλον δὲ, εἰ δοκεῖ, πρῶτον ὑπογράφωμεν, τί ποτέ ἐστιν αὐτοῦ ἀρετή· ἐν ἑτέραις οὐσίαις πρότερον τὸν λόγον γυμνάσαντες, ὥστε εὐμαθέστερον αὐτὸν ποιῆσαι καὶ σαφέστερον τοῖς πολλοῖς. τί ποτ' οὖν ἐστιν ἵππου ἀρετή; ἆρα τὸ χρυσοῦν ἔχειν χαλινὸν, καὶ τελαμῶνας τοιούτους, καὶ στρωμάτων

quod omnibus est grauius eos sæpe quoq; beatos prædicát, quæ etiam omnium malorum caussa est. Agè igitur (sed vt in principio rogaui, ne tumultuamini) ostendamus nihil eorũ quæ diximus, nocere sobrio homini, neque virtutem eius labefactare posse. Quid enim, dic mihi, omnibus opibus spoliato, aut à calumniatoribus, siue illũ à prædonibus, aut etiam improbis seruis exuto omnibus facultatibus suis, hoc damnum obfuit, quoad virtutem hominis? sed potius, si ita videtur, primùm describamus virtutem hominis, quidnam ea tandem sit vbi prius ad alias res orationem conuerterimus, vt eam multitudini ad intelligendum faciliorem & dilucidiorem efficiamus. Quid ergo est virtus equi? nunquid aureum habere frenum, huiuscemodi cingula, stragu-

stragulorum vincula ex sericis filis contexta, tapetas variatos auroque inter textos, phaleras gemmis distinctas, comas aureis funiculis complicatas: an verò cursu esse velocem, cruribus bene firmis, numerosè incedere, & vngulas habere generoso equo dignas; fortitudine preditum esse, longis itineribus ac bellis idonea; posse & in acie magno animo & facta fuga equitem incolumem conseruare? an non perspicuum est, his, non illis equi virtutem contineri? Asinorum verò & mulorum quam virtutem esse diceres? an nō, posse onera commodè gestare, itinera facilè conficere; habere pedes qui firmitate saxa imitentur? Num ea, quibus extrinsecus circundati sunt aliquid ad virtutē ipsorū proprium conferre dicemus? nequaq̄.

δεσμὸν ἐκ σηρικῶν νημάτων συγκείμενον, καὶ τάπητας ποικίλους καὶ χρυσοπάστους, καὶ φάλαρα λιθοκόλλητα, καὶ πλοκάμους χρυσοῖς σχοινίοις συμπεπλεγμένους, ἢ τὸ δρομικὸν εἶναι καὶ εὐσκελῆ, καὶ βαδίζειν εὔρυθμα καὶ ὁπλὰς ἔχειν ἵππῳ πρεπούσας γενναίῳ; καὶ ἀνδρείαν κεκτῆσθαι τὴν ἐν ἀποδημίαις μακραῖς, τὴν ἐν πολέμοις ἁρμόζουσαν; καὶ δύνασθαι καὶ ἐν παρατάξει μετὰ πολλοῦ φαίνεσθαι τοῦ παραστήματος, καὶ τροπῆς γινομένης σώζειν τὸν ἀναβάτην; οὐκ εὔδηλον ὅτι ταῦτα ἵππου ἀρετή, οὐκ ἐκεῖνα; τί δὲ ὄνων καὶ ἡμιόνων, ποίαν φαίης ἀρετὴν εἶναι; οὐ τὸ δύνασθαι μετ' εὐκολίας ἀχθοφορεῖν καὶ ῥαδίως τὰς ὁδοὺς διανύειν, καὶ πόδας ἔχειν στερρότητι πέτρας μιμουμένους; μὴ τὰ ἔξωθεν αὐτοῖς περικείμενα συντελεῖν τι πρὸς τὴν οἰκείαν ἀρετὴν αὐτῶν φήσομεν; οὐδαμῶς.

ἄμπελον

ἄμπελον δὲ ποίαν θαυμαζόμεθα; τὴν τοῖς φύλλοις κομῶσαν καὶ τοῖς κλήμασιν, ἢ τὴν τῷ καρπῷ βριθομένην; ποίαν δὲ ἀρετὴν ἐλαίας εἶναι φαμέν; ὅταν μεγάλους ἔχῃ τοὺς κλάδους, καὶ πολλὴν τὴν ἀπὸ τῶν φύλλων κόμην, ἢ ὅτε τὸν οἰκεῖον καρπὸν δαψιλῆ καὶ πανταχοῦ διεσπαρμένον ἐμφαίνῃ; οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ποιῶμεν. διακρινήσωμεν τὴν ἀρετὴν τὴν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ βλάβην εἶναι ἐκείνην νομίσωμεν μόνην, τὴν αὐτῇ λυμαινομένην. τί οὖν ἐστὶν ἀρετὴ ἀνθρώπου; οὐ χρήματα, ἵνα πενίαν δείσῃς· οὐδ' ὑγίεια σώματος, ἵνα φοβηθῇς νόσον, οὐδ' ἡ τῶν πολλῶν ὑπόληψις· ἵνα φύγῃς δόξαν πονηράν· οὐ δὲ τὸ ζῆν ἁπλῶς καὶ εἰκῇ, ἵνα φοβερός σοι γένηται ὁ θάνατος· οὐδὲ ἐλευθερία, ἵνα δουλείαν φύγῃς· ἀλλ' ἡ τῶν ἀληθῶν δογμάτων ἀκρίβεια καὶ ἡ κατὰ τὸν βίον ὀρθότης. ταῦτα

Vineam deinde quã admirabimur? foliis comatã & palmitibus, an fructu onustã? Quam etiam oliuæ virtutẽ esse dicimus? cùm magnos habet ramos, & multam foliorum comam; an cùm suum fructum vberẽ & in oẽs partes dispersum ostentat? sic igitur etiam in hominib. faciamus. Discernamus virtutem hominis, ídque solum damnum existimemus, quod illam, violet. Quid igitur est virtus hominis? non pecuniæ, vt paupertatem metuas; nec sanitas corporis, vt timeas morbum; non multitudinis opinio, vt suspectam habeas existimationem malã; nec vita per se sola sine adiectione, certoq́; proposito fine, vt mors tibi formidabilis existat; nec libertas, vt seruitutẽ fugias, sed veræ doctrinæ diligens studium, & vitæ honestas.

Hæc

verò nec ipse diabolus poterit eripere, si possessor ea, qua par est, cura custodiat: idque nequissimus & truculentus ille dæmon nouit. Hanc enim ob caussam etiam Iob bonis spoliauit, non vt eum pauperem redderet, sed vt maledicum aduersus Deum aliquod verbum efferre cogeret: & corpus concidit, non vt in morbum coniiceret, sed vt animæ virtutem labefactaret. Sed tamen cùm omnes suas machinas admouisset, & ex diuite pauperem effecisset, id quod nobis omnium maximè horribile videtur, ex multorum liberûm patre orbum, totum eius corpus grauius lacerasset, quàm carnifices in prætoriis (neque enim illorum vngulæ ita perfodiunt eorum, qui in manus ipsorum incidũt, latera, vt eius carnem

δὲ οὐδὲ αὐτὸς ὁ διάβολος ἀποσυλῆσαι δυνήσεται, ἐὰν ὁ κεκτημένος αὐτὰ μετὰ τῆς προσηκούσης ἀκριβείας διαφυλάττῃ. καὶ ταῦτα καὶ ὁ πονηρότατος καὶ ἄγριος δαίμων ἐκεῖνος οἶδε. διὰ γάρ τοι τοῦτο καὶ τὴν οὐσίαν ἐσύλα τοῦ Ἰὼβ, οὐχ ἵνα πένητα ποιήσῃ, ἀλλ' ἵνα βλάσφημόν τι ῥῆμα ἐκβαλεῖν βιάσηται, καὶ τὸ σῶμα κατέτεμνεν, οὐχ ἵνα ἀῤῥωστίᾳ περιβάλλῃ, ἀλλ' ἵνα ὑποσκελίσῃ τὴν κατὰ ψυχὴν ἀρετήν. ἀλλ' ὅμως πάντα αὐτοῦ κινήσας τὰ μηχανήματα, καὶ πένητα ἀντὶ πλουτοῦντος ποιήσας, τοῦτο δὴ τὸ πάντων ἡμῖν φρικωδέστατον εἶναι δοκοῦν, ἀντὶ πολύπαιδος ἄπαιδα, καὶ καταξάνας αὐτοῦ τὸ σῶμα ἅπαν, τῶν ἐν δικαστηρίοις δημίων χαλεπώτερον (οὐ γὰρ οὕτως διορύττουσιν οἱ ἐκείνων ὄνυχες τὰς πλευρὰς τῶν ἐμπιπτόντων αὐτοῖς, ὡς κατέξαναν αὐτοῦ τὴν σάρκα τῶν

σκωλή-

πωλῆκαν τὰ σώματα) καὶ πονηρὰν αὐτῷ περιθεὶς δόξαν (οἱ γὰρ φίλοι αὐτῷ παρόντες ἔλεγον· οὐκ ἄξια ὧν ἥμαρτες μεμαστίγωσαι· καὶ πολλοὺς ἐπέτεινον κατ' αὐτοῦ κατηγορείας λόγους) καὶ οὐχὶ τῆς πόλεως ἐκβαλὼν μόνον, οὐδὲ τῆς οἰκίας, καὶ εἰς ἄλλην μεταστήσας πόλιν, ἀλλὰ τὴν κοπρίαν, καὶ οἰκίαν αὐτῷ καὶ πόλιν καταστήσας, οὐ μόνον οὐδὲν αὐτὸν ἐλυμήνατο, ἀλλὰ καὶ λαμπρότερον δι' ὧν ἐπεβούλευσεν, ἀπέφηνεν. ὁ δὴ οὐ μόνον τι τῶν ὄντων οὐκ ἀφείλετο (καίτοι τοιαῦτα ἀφελόμενος) ἀλλὰ καὶ μείζονα αὐτῷ τὸν πλοῦτον τῆς ἀρετῆς εἰργάσατο. καὶ γὰρ πλείονος μετὰ ταῦτα ἀπήλαυσε παῤῥησίας, ἅτε καὶ σφοδρότερον ἀγωνισάμενος ἀγῶνα. εἰ δὲ ὁ τοσαῦτα παθὼν οὐδὲν ἠδίκηται, καὶ παθὼν οὐ παρὰ ἀνθρώπου, ἀλλὰ παρὰ τοῦ πάντων ἀνθρώπων πονηροτέρου δαίμο-

vermes lacerarunt) & malam ei existimationem conciliasset (amici enim, qui ei aderant, Non dignas, aiebant, peccatis tuis pœnas dedisti, multísque verbis eum accusabant) nec vrbe exactum aut domo in aliam ciuitatem tantum transtulisset, sed sterquilinium ei & domus & vrbis loco esse fecisset; non modò non nocuit, sed etiam illustriorem per insidias reddidit. Neq; tantùm quicquam de bonis non abstulit (quanquam tot tantáque abstulisset) sed etiam maiores ei diuitias virtutis comparauit. Etenim maiore deinceps fruebatur fiducia, quippe difficiliori quoq; certamine perfunctus. Quòd si is, qui tanta perpessus est, detrimenti nihil accepit, ac perpessus non ab homine, sed à demo-

no

ne omnibus hominibus nequiore: quid excusationis deinceps habebit quisquã eorum, qui dictitant: Ille mihi damnum aut detrimentum attulit? si enim diabolus tanta refertus improbitate, omnibus instrumentis adhibitis, omnibus missis telis, omnibus malis, quæ in hominib. erant, magno cum excessu & in familiam iusti illius, & in corpus congestis, nihil viro obfuit, sed, vt dixi, potius etiam profuit: qui poterunt quidam hunc aut illum accusare, quasi alter ab altero, ac non potius à semet ipsis damno affecti? Quid ergo, dicet aliquis, Adamum non læsit ac supplantauit, & paradiso eiecit? non ille, sed læsi ignauia, non sobrij, nec vigilantis. Nam qui talibus ac tantis allatis machinis Iob deturbare nequiuit: quomodo mino-

νος, τίς ἕξει λοιπὸν ἀπολογίαν τῶν λεγόντων ὅτι ὁ δεῖνα με ἠδίκησε καὶ παρέβλαψεν; εἰ γὰρ ὁ διάβολος ὁ τοσοῦτος γέμων κακίας, πάντα αὐτοῦ κινήσας τὰ ὄργανα καὶ πάντα ἀφεὶς τὰ βέλη, καὶ ὅσα ἦν ἐν ἀνθρώποις κακά, μετὰ πολλῆς τῆς ὑπερβολῆς, καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ δικαίου καὶ εἰς τὸ σῶμα κενώσας, οὐδὲν τὸν ἄνδρα ἠδίκησεν, ἀλλ' ὅπερ ἔφην καὶ μᾶλλον ὠφέλησε, πῶς δυνήσονταί τινες τὸν δεῖνα, καὶ τὸν δεῖνα αἰτιάσασθαι, ὡς παρ' αὐτῶν, ἀλλ' οὐχ ὡς οἴκοθεν ἠδικημένοι; τί οὖν φησι, τὸν Ἀδὰμ οὐκ ἠδίκησε, καὶ ὑπεσκέλισε, καὶ ἐξέβαλε τοῦ παραδείσου; οὐχ οὗτος ἀλλ' ἡ τοῦ ἀδικηθέντος ῥαθυμία, καὶ τὸ μὴ νήφειν, μηδὲ ἐγρηγορέναι· ὁ γὰρ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα προσαγαγὼν μηχανήματα, καὶ τὸν Ἰὼβ κατενεγκεῖν μὴ δυνηθεὶς, πῶς ἂν ἐξ ἐλατ-

τόνων

πόνων ἐκράτησε τοῦ Ἀδάμ, εἰ μὴ διὰ τῆς οἰκείας ῥαθυμίας ἑαυτὸν προέδωκεν ἐκεῖνος; τί οὖν; ὁ συκοφάνταις περιπεσὼν καὶ δημευθεὶς τὴν οὐσίαν, οὐκ ἠδίκηται, τὰ ὄντα πάντα ἀφαιρεθεὶς, καὶ πατρῴων ἐκπεσὼν, καὶ πενίᾳ παλαίων ἐσχάτῃ; οὐκ ἠδίκηται, ἀλλὰ καὶ ἐκέρδανεν, ἐὰν νήφῃ. τί γὰρ, εἰπέ μοι, τοῦτο παρέβλαψε τοὺς ἀποστόλους; οὐ λιμῷ καὶ δίψει καὶ γυμνότητι συνεχῶς ἐπάλαιον; καὶ δι' αὐτὸ μὲν οὖν τοῦτο καὶ σφόδρα ἦσαν λαμπροὶ, καὶ ἐπίσημοι, καὶ πολλὴν παρὰ τοῦ θεοῦ τὴν βοήθειαν ἐπεσπάσαντο. τί δὲ τὸν Λάζαρον ἡ νόσος, καὶ τὰ ἕλκη, καὶ ἡ πενία, καὶ ἡ ἐρημία τῶν προστησομένων παρέβλαψεν; οὐκ ἐντεῦθεν αὐτῷ μείζονες ἐπλάκησαν οἱ στέφανοι; τί δὲ τὸν Ἰωσὴφ τὸ πονηρὰν δόξαν κτήσασθαι ἐπὶ τῆς οἰκείας καὶ ἐπὶ τῆς ἀλλοτρίας; (καὶ γὰρ καὶ μοιχὸς καὶ ἐταιρικὸς εἶναι

ribus superasset Adamum, nisi is per suam ignauiam semet ipse dedidisset? Quid igitur? qui à calumniatoribus circumuentus & publicatis bonis proscriptus est, an is non damnum accepit omnibus facultatibus spoliatus, amisso patrimonio, colluctans cum extrema paupertate? non damnum accepit, sed lucrum, si sobrius est. Quid enim, dic mihi, id obfuit Apostolis? nonne cum fame, siti, nuditate cōtinēter luctabātur? & ob hoc ipsum inde etiam admodum illustres erant & clari, magnumque à Deo auxilium impetrārunt. Quid Lazaro morbus, vlcera, paupertas, solitudo eorum, qui assisterent, obfuit? an nō his rebus ei magis sunt cōtexta corona? Quid Ioseph illi mala fama domi forisque collecta? (nā & adulter & scortator habe-

habebatur) quid seruitus? Quid exilium? an non ob hæc eum maximè admiramur & obstupescimus? Quid dico exilium, paupertatem, malam famam, & seruitutem? Mors enim ipsa quid Abel obfuit & violenta, & immatura, & per fratris manū sceleratè allata? an non hanc ob rem vbiq; terrarū celebratur? vidésne vt plura, quàm promiserit, oratio demonstrârit? Non enim tātùm declarauit neminem à quoquam damno affici, verùetiam potius lucrū facere eos qui sibi attēdunt. Cuius igitur gratia pœnæ & supplicia? dicet aliquis; cuius gratia gehenna? cuius gratia tot minæ intenduntur, si nemo nec damnum dat, nec accipit? Quid dicis? Quid confundis orationem? neque enim dixi, neminē damnum dare, sed neminem accipere.

ἐνομίζετο) τί δὲ ἡ δουλεία; τί δὲ τὸ τῆς πατρίδος ἐκπεσεῖν; οὐ διὰ ταῦτα αὐτὸν μάλιστα θαυμάζομεν, καὶ ἐκπληττόμεθα; καὶ τί λέγω τὴν εἰς τὴν ὑπερορίαν μετάστασιν, καὶ πενίαν, καὶ πονηρὰν δόξαν, καὶ δουλείαν; αὐτὸς γὰρ ὁ θάνατος τί τὸν Ἄβελ παρέβλαψε καὶ βίαιος καὶ ἄωρος γινόμενος, καὶ ὑπὸ χειρὸς ἀδελφικῆς τολμηθείς; οὐ διὰ τοῦτο πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ᾄδεται; ὁρᾷς πῶς πλέον ἤπερ ὑπέσχετο ὁ λόγος ἀπέδειξεν; οὐ γὰρ δὴ μόνον οὐδένα παρ' οὐδενὸς ἀδικούμενον ἀπέφηνεν· ἀλλὰ καὶ μειζόνως κερδαίνοντας τοὺς ἑαυτοῖς προσέχοντας. τίνος οὖν ἕνεκεν τιμωρίαι καὶ κολάσεις φησί; τίνος ἕνεκεν γέεννα; τίνος ἕνεκεν ἀπειλαὶ τοσαῦται, εἰ μηδεὶς μήτε ἀδικεῖται, μήτε ἀδικεῖ; τί λέγεις; τί συγχέεις τὸν λόγους; οὐδὲ γὰρ εἶπον ὅτι οὐδεὶς ἀδικεῖ· ἀλλ' ὅτι οὐδεὶς ἀδικεῖται.

καὶ

καὶ πῶς ἔνι φησὶν ἀδικούντων πολλῶν, μὴ ἀδικεῖσθαι τινάς; οὕτως ὡς ἐδίδαξα νῦν. ἐπεὶ καὶ τὸν Ἰωσὴφ ἠδίκησαν μὲν οἱ ἀδελφοὶ, αὐτὸς δὲ οὐκ ἠδικήθη· καὶ τῷ Ἄβελ ἐπεβούλευσε μὲν ὁ Κάϊν, αὐτὸς δὲ οὐκ ἐπεβουλεύθη. διὰ τοῦτο τιμωρίαι καὶ κολάσεις. οὐδὲ γὰρ διὰ τὴν τῶν πασχόντων ἀρετὴν ἀναιρεῖ τὰς τιμωρίας ὁ Θεός· ἀλλὰ διὰ τὴν κακίαν τῶν πονηρευομένων τίθησι τὰς κολάσεις. εἰ γὰρ καὶ λαμπρότεροι οἱ πάσχοντες κακῶς ἀπὸ τῶν ἐπιβούλων γίνονται, ἀλλ' οὐ τῆς γνώμης τοῦτο τῶν ἐπιβουλευόντων, ἀλλὰ τῆς ἀνδρείας τῶν ἐπιβουλευομένων ἐστί. διὰ τοῦτο τοῖς μὲν τῆς φιλοσοφίας τὰ βραβεῖα, ἐκείνοις δὲ τῆς πονηρίας αἱ τιμωρίαι εὐτρεπίζονται καὶ παρασκευάζονται. ἀφῃρέθης τὰ χρήματα; λέγε, γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ κοιλίας μητρός μου, γυμνὸς

Ecqua ratione fieri potest, inquies, multis damnum dantibus non aliquem accipere? ea qua iam docui ratione. Nam & Ioseph multi damnum dederunt, ipse tamen non accepit: & Abel insidias tetendit Cain, ille tamen iis non est implicitus. Hac de caussa pœnæ, & supplicia constituta sunt. Neque enim ob eorum qui patiuntur, virtutem Deus pœnas tollit, sed propter improbitatem malitiose agentium, proponit supplicia. Etsi enim qui mali quid ab insidiatoribus patiuntur, illustriores euadunt, id tamen non insidiantium menti, sed eorum, quibus insidiæ struuntur, fortitudini tribuendum est. Quocirca his sapientiæ præmia, illis nequitiæ supplicia cōstituuntur ac præparatur. Spoliatus es pecuniis? dic, Nudus egressus sum ex vtero matris meæ, nudus

 etiam

etiam reuertar. Adde illud Apostolicum: Nihil enim intulimus in hunc mundum; haud dubium quòd nec auferre quid possumus. Malè audisti, ac te sexcentis quipiam conuiciis onerarunt? recordare illius dicti: va vobis cùm benedixerint vos omnes homines; & , Gaudete & exultate, cùm protulerint aduersum vos verbum malum. In exilium eiectus es? cogita te hic non habere patriam; sed si sapientiæ operam daturus sis, iussum esse etiam totam terram pro peregrina ducere. At in grauem incidisti morbum? dic illud Apostolicum: Quantò magis exterior noster homo corrumpitur, tantò magis interior renouatur de die in diem. At violentam quis mortem sustinuit? cogita Ioannem, & abscissum in carcere ca-

καὶ ἀπελεύσομαι. καὶ πρόσθες τὸ ἀποστολικόν· οὐδὲν γὰρ εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον· δῆλον ὅτι οὐδέ τι ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα. ἤκουσας κακῶς, καὶ μυρίαις σέ τινες ἔπλυναν λοιδορίαις; ἀναμνήσθητι τῆς ῥήσεως ἐκείνης τῆς λεγούσης· οὐαὶ ὑμῖν ὅταν καλῶς ὑμᾶς εἴπωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι· καὶ, χαίρετε καὶ σκιρτᾶτε ὅταν ἐκβάλλωσι καθ' ὑμῶν ὄνομα πονηρόν. πρὸς τὴν ὑπερορίαν μετῳκίσθης; ἐννόησον ὅτι οὐκ ἔχεις ἐνταῦθα πατρίδα, ἀλλ' εἰ μέλλεις φιλοσοφεῖν, καὶ τὴν γῆν ἅπασαν ξένην ἐκελεύσθης εἶναι νομίζειν. ἀλλὰ νόσῳ παρεδόθης χαλεπῇ; εἰπὲ τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο· ὅσῳ ὁ ἔξωθεν ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, τοσούτῳ ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται ἡμέρᾳ καὶ ἡμέρᾳ. ἀλλὰ θάνατον ὑπέμεινέ τις βίαιον; ἐννόησον τὸν Ἰωάννην καὶ τὴν ἀποτμηθεῖσαν ἐν δεσμωτηρίῳ κεφα-

λὴν,

λὴν, ἐπὶ πίνακι ἐνεχθεῖσαν, καὶ πορνικῆς ὀρχήσεως γενομένην μισθόν, ἐννόησον τὰς ἐντοῦθεν ἀμοιβάς. ταῦτα γὰρ ἅπαντα τὰ παθήματα, ὅταν ἀδίκως παρά τινος ἐπάγηταί τινι, καὶ ἁμαρτήματα λύει, καὶ δικαιοσύνην ἐργάζεται. τοσοῦτον αὐτῶν τῆς ὠφελείας τὸ μέγεθος ἐπὶ τῶν γενναίως αὐτὰ φερόντων. ὅταν οὖν μήτε ζημία χρημάτων, μήτε συκοφαντίαι καὶ λοιδορείαι, μήτε τὸ πρὸς τὴν ὑπερορείαν μεταστῆναι, μήτε νόσοι καὶ βάσανοι, μήτε αὐτὸ ὃ πάντων δοκεῖ φοβερώτερον εἶναι ὁ θάνατος βλάπτῃ τοὺς πάσχοντας, ἀλλὰ καὶ ὠφελῇ μειζόνως, πόθεν ἔχεις μοι δεῖξαί τινα ἀδικούμενον, ὅταν ἐντοῦθεν μηδὲν ἀδικῆται; ἐγὼ γὰρ τοὐναντίον ἀποδεῖξαι πειράσομαι, ὅτι οἱ μάλιστα ἀδικούμενοι καὶ ἐπηρεαζόμενοι, καὶ τὰ ἀνήκεστα πάσχοντες, οἱ ταῦτα ποιοῦντές εἰσι. τί γὰρ ἀθλιώ-

put, in lance allatum, & in meretriciæ saltationis mercedem datum. Cogita remunerationes inde secuturas. omnia enim isthæc dãna cùm per iniuriam inferuntur, & peccata expiant, & iustitiam conferũt. Tanta est vtilitatis eorum magnitudo in iis qui generoso ea animo ferunt. Cùm igitur neq; pecuniæ iactura, neq; calumnia & conuicia, neq; exilium, neque morbi, neq; cruciatus, neq; id ipsum quod omnib. terribilius esse videtur, mors perferentibus damnum afferat, sed vtilitatem potius: quibus rebus mihi potes ostendere quempiam lædi, quandò his non læditur? ego enim contrarium demonstrare conabor, qui maxima damna ac detrimenta, & incurabiles clades perferant, eos esse qui inferunt. Quid enim mi-

ferabilius esse posit, quàm Cain, qui talibus modis fratrem accepit? Quid infelicius vxore Philippi, quæ Ioãni caput abscidit? Quid fratribus Ioseph, qui eum venundederunt, & in exilium relegãrũt? Quid diabolo, qui Iob tot malis affecit? non enim cæterorum duntaxat scelerum, sed ita quoque non vulgares insidiarum pœnas dabit? Cernis etiam hic plura, quàm pollicita fuerat, orationem demonstrasse? non modò nullum incommodum eos, qui perferunt insidias, ab insidiatoribus accipere, verum etiam id omne in caput insidiantium conuerti? Quoniam enim nec in diuitiis, neque in libertate, neque in habitanda patria, neque in cæteris, quæ dixi, hominis sita est virtus, sed in anima rectè factis: meritò cùm

τερον γένοιτ' ἂν τοῦ Κάϊν, τοῦ τοιαῦτα τὸν ἀδελφὸν διαθέντος; τί δὲ τῆς Φιλίππου γυναικὸς ἐλεεινότερον, τῆς τὸν ἰωάννην ἀποτεμούσης; τί δὲ τῶν ἀδελφῶν τοῦ ἰωσὴφ τῶν ἀπεμπολησάντων αὐτὸν καὶ πρὸς τὴν ὑπερορίαν μεταστησάντων; τί δὲ τοῦ διαβόλου τοῦ τὸν ἰὼβ τοσούτοις καταξάναντος κακοῖς; οὐ γὰρ δὴ μόνον τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ οὕτως οὐ τὴν τυχοῦσαν δώσει δίκην τῆς ἐπιβουλῆς. εἶδες πῶς κἀνταῦθα πλείονα τῆς ὑποσχέσεως ὁ λόγος ἀπέδειξεν; οὐ μόνον οὐδεμίαν λύμην ἀπὸ τῶν ἐπιβούλων τούτων τοὺς ὑπομένοντας ἐπηρεαζομένους, ἀλλὰ καὶ τὸ πᾶν εἰς τὴν τῶν ἐπιβουλευόντων περιτρεπόμενον κεφαλήν; ἐπειδὴ γὰρ οὔτε πλοῦτος, οὔτε τὸ ἐλεύθερον εἶναι, οὔτε τὸ πατρίδα οἰκεῖν, οὔτε τὰ ἄλλα, ἅπερ εἶπον, ἀνθρώπου εἰσὶν ἀρεταί, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς τὰ κατορθώματα· εἰκότως ὅταν

εἰς ταῦτα ἡ βλάβη γίνεται, οὐδὲν ἡ ἀνθρωπίνη παραβλάπτεται ἀρετή. τί οὖν ἂν εἰς αὐτὴν τις παραβλαβῇ τῆς ψυχῆς τὴν φιλοσοφίαν; οὐδὲ ἐνταῦθα ἂν βλαβῇ, παρ' ἑτέρου βλάπτεται· ἀλλ' οἴκοθεν καὶ παρ' ἑαυτοῦ, πῶς οἴκοθεν καὶ παρ' ἑαυτοῦ, φησὶν; ὅταν μαστιχθῇ παρ' ὁτουοῦν, ἢ τὰ ὄντα ἀφαιρεθῇ, ἢ χαλεπὴν τινα ἑτέραν ὑπομείνας ἐπήρειαν, βλάσφημόν τι ῥῆμα ἐξενέγκῃ, ἐβλάβη μὲν ἐνταῦθα, καὶ βλάβην μεγίστην· οὐ μὴν παρὰ τοῦ ἐπηρεάσαντος, ἀλλὰ παρὰ τῆς οἰκείας μικροψυχίας. ὅπερ γὰρ ἔμπροσθεν εἶπον, καὶ νῦν ἐρῶ, οὐδεὶς ἀνθρώπων κἂν μυριάκις ᾖ πονηρὸς, τοῦ ἀλάστορος ἐκείνου δαίμονος, καὶ ἀκαταλλάκτως πρὸς ἡμᾶς ἔχοντος τοῦ διαβόλου πονηρότερον ἄν τινι προσβάλοι, οὐδὲ πικρότερον· ἀλλ' ὅμως ὁ χαλεπὸς οὗτος δαίμων οὐκ ἴσχυσε τὸν πρὸ τοῦ νό-

horum fit iactura, nihil detrimenti accipit virtus hominis. Quid igitur, si ipsius animæ virtutis iacturam quis faciat? neq; hîc, si læditur ab alio læditur, sed à seipso, Quomodo, inquies, à seipso. cùm quis casus à quopiam, aut facultatibus exutus, aut aliquam aliam grauem perpessus iniuriam, maledicum aliquod verbum protulit, hîc affectus est ille quidẽ damno, eóque maximo, non tamen ab iniurio, sed pusilli animi sui vitio. Quod enim antè dixi, etiamnum dicam, nullum hominem mille licet nocendi artibus imbutum, infesto illo dæmone, & implacabili nostro hoste diabolo peius aliquid cuipiam infligere posse, aut acerbius: at istum sæuum dæmonem tamen non valuisse eum qui ante legem.

gem, ante gratiam vixit, tot in illum, tamq; grauibus immissis vndique iaculis, supplantare & deiicere. Tãta est animæ generositas. Quid verò Paulus, an non pertulit tot mala, quæ ne recensere quidem facile est? carceres inhabitans, vinctus catenis, actus & circumactus, flagellis cæsus à Iudæis, lapidatus, non loris tantùm, sed etiam virgis humeros laceratus, in mare demersus, sæpe in latrones incidens, intestinum bellum gerens, ab inimicis, ab amicis iactatus continenter, infinitis insidiis exagitatus, cum fame ac nuditate luctatus, alios crebros ac assiduos casus & afflictiones perpessus. Quid opus est multis? quotidie moriens. Sed tamen tot tantaq; passus, non modò nullum verbum maledicum

μου, τὸν πρὸ τῆς χάριτος τοσαῦτα κατ' αὐτοῦ βέλη, καὶ οὕτω πικρὰ πανταχόθεν ἀφεὶς, ὑποσκελίσαι καὶ καταβαλεῖν, τοσαύτη τῆς ψυχῆς ἐστιν ἡ εὐγένεια. τί δὲ ὁ παῦλος, οὐ τοσαῦτα ἔπαθε δεινὰ, ἃ μηδὲ καταλέξαι ῥᾴδιον; δεσμωτήρια οἰκῶν, ἁλύσεις περικείμενος, ἀγόμενος καὶ περιαγόμενος, μαστιγούμενος παρὰ ἰουδαίων, λιθαζόμενος οὐχ ἱμᾶσι μόνοις, ἀλλὰ καὶ ῥάβδοις τὰ νῶτα, ξεόμενος, καταποντιζόμενος, λῃσταῖς πολλάκις περιπίπτων, ἐμφύλιον ὑπομένων πόλεμον, παρὰ τῶν ἐχθρῶν, παρὰ τῶν οἰκείων βαλλόμενος διηνεκῶς, μυρίαις ἐπιβουλευόμενος ἐπιβουλαῖς, λιμῷ καὶ γυμνότητι παλαίων, ἑτέρας πυκνὰς καὶ συνεχεῖς ὑπομένων περιστάσεις καὶ θλίψεις. καὶ τί δεῖ τὰ πολλὰ λέγειν; καθ' ἑκάστην ἀποθνήσκων τὴν ἡμέραν. ἀλλ' ὅμως τοσαῦτα πάσχων καὶ τηλικαῦτα, οὐ μόνον οὐδὲν ἐξήρευγε ῥῆμα βλάσ-

βλάσφημον, ἀλλ' ἔχαιρεν ἐπὶ τούτοις καὶ ἐκαυχᾶτο· καὶ νῦν μὲν φησι· χαίρω ἐν τοῖς παθήμασί μου· νῦν δὲ πάλιν, οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν. εἰ τοίνυν τοσαῦτα πάσχων αὐτὸς ἔχαιρε, καὶ ἐκαυχᾶτο, τίνος ἔξεις συγγνώμης, ποίαν ἀπολογίαν σὺ οὐ τὸ πολλοστὸν αὐτῶν ὑπομένων μέρος, καὶ βλασφημῶν; ἀλλ' ἑτέρως ἀδικοῦμαι, φησι, κἂν μὴ βλασφημήσω, τὰ χρήματα ἀφαιρεθεὶς, ἄχρηστος γίνομαι πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην, φησί. σκῆψις ταῦτα καὶ πρόφασις. εἰ γὰρ διὰ τοῦτο ἀλγεῖς, μάθε σαφῶς ὅτι πενία ἐλεημοσύνης οὐ γίνεται κώλυμα. κἂν γὰρ μυριάκις εἶ πένης, οὐκ εἶ πενέστερος τῆς δράχμα πλουσίου μόνον κεκτημένης, καὶ τῆς δύο μόνον ἐχούσης ὀβολοὺς, ὧν ἑκατέρα τὴν οὐσίαν ἅπασαν εἰς τοὺς δεομένους κενώσασα, παραδόξως ἐθαυμάσθη, καὶ ἡ τοσαύτη πε-

edidit, sed gaudebat his rebus & gloriabatur, atque aliâs, Gaudeo, inquit, in passionibus meis; aliâs, Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus. si igitur ipse tanta perferens gaudebat & gloriabatur, quæ venia dabitur, quæ excusatio tibi, qui nec multesimam illorum partem sustines, & maledicis? Sed variis iniuriis afficior, inquies, ac nisi maledicam, direptis bonis ad stipem erogandam nihil mibi sit reliquum. Hoc nihil est aliud, quàm prætextus ac species quædam. Si enim hoc tibi dolet, certò scias paupertatem erogandæ stipi non impedimento esse. Etsi enim quàm pauperimus sis, non pauperior es tamen illa, quæ duos tantum obolos, quarũ vtrãq; omni re familiari in egentes collata, magnam sui admi-

rationem reliquerunt: nec tanta paupertas tantæ liberalitati impedimēto fuit, sed duorum minutorum stips adeo larga & gloriosa fuit, vt omnes diuites obscuraret, eosq; qui multos stateras coniecerant, diuitiis mentis, & alacritatis opibus superaret. Quare neque hîc damnum fecisti, sed lucrum potius, exigua pensione insigniores, quàm qui multa contulerunt, coronas adeptus. Verùm quoniam, licet hæc sexcenties dicamus, animæ corporis nimis amantes, secularibus negociis libenter implicitæ, præsentium rerum voluptate captæ, non facilè poterunt marcescentes flores relinquere (talia enim sunt huius vitæ gaudia) neque vmbras missas facere: sed honestissimi quiq; tā illa quàm ista mordicùs retinent; mise-

νίᾳ τῇ τοσαύτῃ φιλανθρωπίᾳ οὐ γέγονε κώλυμα, ἀλλ' οὕτω δαψιλὴς καὶ φιλότιμος ἡ ἐκ τῶν δύο λεπτῶν γέγονεν ἐλεημοσύνη, ὡς τοὺς πλουτοῦντας ἅπαντας ἀποκρύψαι, καὶ τοὺς πολλοὺς στατῆρας καταβαλόντας ὑπερακοντίσαι τῷ πλούτῳ τῆς γνώμης καὶ τῇ περιουσίᾳ τῆς προθυμίας. ὥστε οὐδὲ ἐνταῦθα ἠδίκησαι, ἀλλὰ καὶ μειζόνως ἐκέρδανας, δι' ὀλίγης εἰσφορᾶς τῶν τὰ πολλὰ καταθέντων λαμπροτέρους λαβὼν τοὺς στεφάνους. ἀλλ' ἐπειδὴ, κἂν μυριάκις ταῦτα εἴπωμεν, αἱ φιλοσώματοι ψυχαὶ καὶ τοῖς βιωτικοῖς ἡδέως ἐγκαλινδούμεναι, καὶ τοῖς παροῦσιν ἐνηδυπαθοῦσαι πράγμασιν, οὐκ ἂν ῥᾳδίως ἀνάσχοιντο τῶν κατασηπομένων ἀνθῶν ἀποστῆναι (τοιαῦτα γὰρ τοῦ βίου τὰ φαιδρὰ τούτου) οὐδὲ τὰς σκιὰς ἀφεῖναι ἀνέχονται· ἀλλ' οἱ μὲν ἐπιεικέστεροι κἀκείνων καὶ τούτων ἀντέχονται, οἱ δὲ ἐλεει-

πεινότεροι καὶ ἀθλιώτεροι ἐκ πλείονος μὲν ἐκείνων μοίρας, τούτων δὲ ἐξ ἐλάττονος σφόδρα. φέρε δὴ τὰ προσωπεῖα ἀφελόντες τὰ φαιδρὰ καὶ περιφανῆ τῆς αἰσχρᾶς καὶ δυσειδοῦς τῶν πραγμάτων ὄψεως τούτων, δείξωμεν τῆς ἑταιριζομένης γυναικὸς τὴν βδελυγμίαν. τοιοῦτον γὰρ ἡ τοιαύτη ζωή, ἡ τρυφαῖς καὶ πλούτῳ καὶ δυναστείαις προσέχουσα· τὸ αἰσχρὸν καὶ δυσειδὲς καὶ πολλῆς βδελυγμίας γέμον, τὸ ἀηδὲς καὶ φορτικὸν καὶ πικρίας ἐμπεπλησμένον. καὶ γὰρ δὴ τοῦτο μάλιστά ἐστι τὸ πάσης ἀποστεροῦν τοὺς ἁλόντας συγγνώμης, ὅτι καὶ ἀηδίας καὶ πολλῆς τῆς πικρίας ἐμπεπλησμένος ὁ βίος οὗτος, ποθεινός τε αὐτοῖς καὶ περισπούδαστός ἐστι, καὶ μυρίων γέμων κακῶν καὶ κινδύνων αἱμάτων, κρημνῶν, σκοπέλων, καὶ φόνων, καὶ φόβων, καὶ τρόμων, καὶ φθόνου, καὶ βασκανίας, καὶ ἐπιβουλῆς, καὶ φροντίδος διηνεκοῦς καὶ μερίμνης, καὶ κέρδος ἔχων οὐδέν,

riores verò & infeliciores illa quidē maiori, hac verò longè minori ex parte. Agè verò speciosis laruis à turpi ac deformi harū rerum facie detractis, meretriciis mulieris fœditatē ostendamus. Talis enim est vita ad voluptates, diuitias & potentiam attenta; turpis, deformis, multa fœditate referta, molesta, grauis, amaritudine plena. Hoc enim est, quod hac vita captis omnē adimit veniam, quòd ea & molestia & magna amaritudine referta, desideratur ab eis, & magnopere expetitur, infinitis malis plena, capitis discriminibus, præcipitiis, scopulis, cadibus, timoribus, terroribus, inuidia, liuore, insidiis, perpetua cura & solicitudine: quodquè nullum lucrum,

nullum

nullum tãtorum laborum fructum afferat, nisi pœnã ac supplicium, & æternos cruciatus. Ac licet eiusmodi sit, multis tamen beata videtur, & maximè appetenda, quod amentiæ captorum, non beatitati rei dandum est. Nam & parui pusiones dediti intentique sunt ludicris, negotia verò adultis viris digna ne percipere quidem possunt. Verùm his quidem ob immaturam ætatem venia concedenda est; illi verò omni excusatione carent, in integra ætate puerilem animũ gerentes, illisq; dementiores. Dic mihi, quamobrem expetendæ sunt diuitiæ? nam hinc exordiendum est, quoniam sanitate, vita, populi commendatione, ac bona existimatione, patria, familiaribus, amicis, cognatis, &

οὐδὲ καρπὸν τῶν τοσούτων πόνων οὐδένα φέρων, ἀλλ' ἢ κόλασιν καὶ τιμωρίαν, καὶ τὸ διηνεκῶς βασανίζεσθαι. καίπερ τοιοῦτος ὢν ζηλωτὸς εἶναι τοῖς πολλοῖς δοκεῖ καὶ περιμάχητος, ὃ τῆς ἀνοίας τῶν ἁλισκομένων ἐστὶν, οὐ τῆς τοῦ πράγματος μακαριότητος· ἐπεὶ καὶ τὰ παιδία τὰ μικρὰ πρὸς μὲν τὰ ἀθύρματα κέχηνε καὶ ἐπτόηνται, τῶν δὲ τελείοις ἀνδράσι πρεπόντων πραγμάτων οὐδὲ αἴσθησιν λαβεῖν δύναιντ' ἄν. ἀλλ' ἐκείνοις μὲν συγγνώμη διὰ τὸ τῆς ἡλικίας ἄωρον, οὗτοι δὲ ἀπολογίας ἐκβέβληνται, ἐν ἡλικίᾳ τελείᾳ παιδικὴν ἔχοντες γνώμην, κἀκείνων ἀνοητότερον διακείμενοι. διὰ τί γὰρ ζηλωτὸν ὁ πλοῦτος, εἰπέ μοι; καὶ γὰρ ἀναγκαῖον ἐντεῦθεν προοιμιάσασθαι, ἐπειδὴ ὑγείας καὶ ζωῆς καὶ τῆς παρὰ τῶν πολλῶν εὐφημίας, καὶ χρηστῆς ὑπολήψεως καὶ πατρίδος, καὶ οἰκείων, καὶ φίλων, καὶ συγγενῶν, καὶ

τῶν

τῶν ἄλλων πάντων τὸ χαλεπὸν τοῦτο νόσημα τῶν νενοσηκότων τιμιώτερον πολλοῖς ἔδοξεν εἶναι. καὶ πρὸς αὐτὰς ἀνέβη λοιπὸν τὰς νεφέλας ἡ πυρά· καὶ γῆν καὶ θάλατταν ἡ κάμινος αὕτη κατέλαβε. καὶ ὁ μὲν σβεννύων τὴν φλόγα ταύτην οὐδείς· οἱ δὲ ἀνακαίοντες, ἅπαντες, αὐτοί τε οἱ ἁλόντες ἤδη, οἵτε μηδέπω ἁλόντες, ἵνα ἁλῶσι. καὶ ἕκαστον ἴδοι τις ἂν καὶ ἄνδρα καὶ γυναῖκα, καὶ οἰκέτην καὶ ἐλεύθερον, καὶ πλούσιον καὶ πένητα, κατὰ δύναμιν τὴν ἑαυτοῦ φορτία βαστάζοντα, τὰ τῇ φλογὶ ταύτῃ δι' ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς πολλὴν παρέχοντα τὴν τροφήν· φορτία οὐ ξύλων οὐδὲ φρυγάνων (οὐ γὰρ τοιαύτη ἡ φλὸξ) ἀλλὰ ψυχῶν καὶ σωμάτων, ἀδικίας καὶ παρανομίας. ἀπὸ γὰρ τούτων ἀνάπτεσθαι πέφυκεν αὕτη τῆς φλογὸς ἡ φύσις. οἵτε γὰρ πλουτοῦντες οὐδαμοῦ τῆς ἀτόπου ταύτης ἵστανται

aliis omnibus grauis iste morbus multis, qui eo tenentur, esse videtur præstabilior. Ad ipsas deinde nubes ascendit hac pyra; terramq́; & mare caminus iste occupauit. Et quidem qui extinguat hanc flammam, est nemo; qui verò accendant, sunt omnes, tam ipsi iam capti, quàm nondum capti, vt capiantur. Singulos videre licet, viros ac fœminas, seruos ac liberos, diuites & pauperes pro viribus onera portare, quæ flammæ huic die nocteq́; multum pabulum præbet; onera non lignorum, neq; virgultorũ (non enim flamma est eiusmodi) sed animarũ & corporum, iniustitiæ & iniquitatis. Hæc enim flamma naturâ comparata est, vt istis rebus accendatur. Nam & diuites absurdæ huic cupiditati nusquam terminum consti

constituunt, quanquam omnem terrarum orbem comparauerint; & pauperes connituntur illos praeuenire: ac rabies quaedam incurabilis, furor effrenatus, morbus insanabilis omnium animos obtinet. Hic amor omnem amorem deuictum & repulsum eiecit ex animo. Neque amicitiae ratio habetur, neque cognationis: quid dico, amicitiae & cognationis? non vxoris & liberûm, quo quid viris esse queat charius? sed omnia humi abiecta, & conculcata sunt, vbi crudelis isthaec & inhumana captorum domina, omnium animos occupauit. Etenim tanquam inhumana eorum domina, tanquam saeua tyrannis, immanitate barbara, tanquam meretrix publica & preciosa dedecorat, conficit, & sexcentis ob-

ἐπιθυμίας, κἂν ἅπασαν περιβάλλωνται τὴν οἰκουμένην· οὔτε πένητες ἐπείγονται φθάσαι ἐκείνους, καὶ λύσσα τις ἀνίατος καὶ μανία ἀκάθεκτος, καὶ νόσος ἀδιόρθωτος τὰς πάντων κατέχει ψυχάς. καὶ πάντα ἔρωτα οὗτος νικήσας ὁ ἔρως καὶ παρωσάμενος ἐξέβαλε τῆς ψυχῆς. καὶ οὔτε φιλίας λόγος, οὔτε συγγενείας. καὶ τί λέγω φιλίας καὶ συγγενείας; οὐ γυναικὸς καὶ παίδων, οὗ τί γένοιτ' ἂν ἀνδράσι ποθεινότερον; ἀλλὰ πάντα χαμαὶ ἔρριπται καὶ καταπεπάτηται, τῆς ὠμῆς ταύτης καὶ ἀπανθρώπου τῶν ἁλόντων δεσποίνης τὰς ἁπάντων καταλαβούσης ψυχάς. καὶ γὰρ ὡς δέσποινα τούτων ἀπάνθρωπος, καὶ ὡς τύραννος ἀπηνής, καὶ ὡς βάρβαρος ὠμή, καὶ ὡς πόρνη πάνδημος, καὶ πολυτελής, καταισχύνει καὶ κατατείνει, καὶ μυρίοις κολάζει κινδύνοις τε, καὶ τιμωρίαις τοὺς ἑλομένους

τοὺς δουλεύειν αὐτῇ, καὶ φοβερά τις οὖσα καὶ ἀμείλικτος, ἀγρία τε καὶ ἀπηνής, καὶ προσωπεῖον ἔχουσα βαρβαρικὸν, μᾶλλον δὲ θηριῶδες, καὶ λύκου καὶ λέοντος ἀγριώτερον, προσηνής τις εἶναι δοκεῖ, καὶ ποθεινὴ καὶ μέλιτος γλυκυτέρα τοῖς αἰχμαλωτισθεῖσιν ὑπ᾽ αὐτοῖς. καὶ ξίφη καὶ ὅπλα καθ᾽ ἑκάστην κατ᾽ αὐτῶν χαλκεύουσα τὴν ἡμέραν, καὶ βάραθρα ἀνορύττουσα, καὶ ἐπὶ κρημνοὺς ἄγουσα καὶ σκοπέλους, καὶ μυρία αὐτοῖς πλέκουσα κολάσεως δίκτυα, ζηλωτοὺς αὐτοὺς νομίζεται ποιεῖν τοῖς τε ἑαλωκόσιν αὐτοῖς, τοῖς τε ἐπιθυμοῦσιν ἁλῶναι. καὶ καθάπερ ἐν ἀμάρᾳ καὶ βορβόρῳ ὗς ἐγκαλινδουμένη ἥδεται καὶ τρυφᾷ, καὶ κάνθαροι κόπρον συνεχῶς ἀναζητοῦντες· οὕτω δὴ καὶ οἱ τῇ φιλαργυρίᾳ ἁλόντες τῶν ζώων τούτων εἰσὶν ἀθλιώτεροι. καὶ γὰρ μεῖζον ἡ ἐνταῦθα βδελυγμία,

iicit periculis ac pœnis eos, qui illi seruire in animum induxerunt. Cúmque sit terribilis, acerba, crudelis, sæua, vultu barbarico, quin potius ferino, & quàm lupus, ac leo truciore; mansueta tamen & expetenda, & melle dulcior esse videtur captiuis eius. Cùm etiam gladios & arma quotidie contra eos cudat, ac barathra effodiat; ad precipitia ducat, & scopulos, infinita supplicij retia texat, beatos eos tamen præstare censetur tum ab ipsis captis, tum à cupientibus capi. atque vt in cloaca & cœno sus cum voluptate & deliciis volutatur, aut scarabæi core contin tur: ita tia capti bus sun m nim maior

& canum grauius olens. nã dum perturbationi immorantur, magnum inde ſe voluptatis fructum reportare putant: quod non ad rei naturã, ſed ad ægrotantem animum referendum eſt, eaq; ex parte illis ratione destitutis ſunt deteriores. Quemadmodum igitur in cœno ac ſtercore, non cœnum ac ſtercus in cauſſa eſt, ſed rationis penuria immergentium ſeſe animantium: ſic etiam de homine ratiocinare. Ecqua ratione medebimur hũc in modũ affectis? ſi voluerint nobis patefacere aures, animamq; pãdere, & amplecti quæ dicuntur. Nã animan quidem rationis exper- mpura volutatione abducere non nis enim ex- verò mãſue- us, intelligẽ ol:oneſtatum, humanã, inquã, naturam;

καὶ ὁ βόρβορος δυσωδέστερος, ἐνδιατρίβοντες γὰρ τῷ πάθει πολλὴν νομίζουσιν ἡδονὴν ἐντεῦθεν καρποῦσθαι· ὅπερ οὐ τῆς φύσεως τοῦ πράγματός ἐστιν, ἀλλὰ τῆς νοσούσης διανοίας. τοῦτο δὲ τῆς ἀλογίας ἐκείνων χεῖρον. ὥσπερ οὖν ἐπὶ τοῦ βορβόρου καὶ τῆς κόπρου, οὐ τοῦ βορβόρου καὶ τῆς κόπρου τὸ αἴτιον, ἀλλὰ τῆς ἀλογίας τῶν ἐμπεπτωκότων ζώων· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων λογίζου. καὶ πῶς ἂν ἰασαίμεθα τοὺς οὕτω διακειμένους; εἰ βουληθεῖεν ἡμῖν ἀνοῖξαι τὰς ἀκοὰς, καὶ ἁπλῶσαι τὴν διάνοιαν, καὶ δέξασθαι τὰ λεγόμενα. τὰ μὲν γὰρ ἄλογα μεταθεῖναι τῆς ἀκαθάρτου διατριβῆς καὶ ἀπαγαγεῖν οὐκ ἔνι. λογισμοῦ γάρ ἐστιν ἔρημα. τὸ δὲ ἡμερώτατον τοῦτο γένος, καὶ λογισμῷ καὶ λόγῳ τετιμημένον, τὴν ἀνθρωπείαν λέγω φύσιν, εἰ βουληθείη, ῥᾴδιόν τε καὶ σφόδρα εὔκολον

καὶ

καὶ τοῦ βορβόρου καὶ τῆς δυσω-
δίας καὶ τῆς κόπρου καὶ τῆς βδε-
λυγμίας ἀπαλλάξαι ἐκεί-
νης. διὰ τί γὰρ ὁ πλοῦτος ἄν-
θρωπε περισπούδαστος εἶναί
σοι δοκεῖ; διὰ τὴν ἡδονὴν
πάντως τὴν ἀπὸ τῶν τρα-
πεζῶν; διὰ τὴν τιμὴν, καὶ
τὴν δορυφορίαν τὴν ὑπὸ τῶν
διὰ τούτων θεραπευόντων;
διὰ τὸ δύνασθαι τοὺς λυποῦν-
τας ἀμύνασθαι, καὶ πᾶσιν
εἶναι φοβερόν; οὐδὲ γὰρ ἂν ἑτέ-
ρας αἰτίας ἔχοις εἰπεῖν. ἀλλ'
ἢ ἡδονὴν καὶ κολακείαν καὶ φό-
βον καὶ τιμωρίαν. οὔτε γὰρ σο-
φώτερον, οὔτε σωφρονέστερον,
οὔτε ἐπιεικέστερον, οὔτε συνε-
τώτερον πάντως ὁ πλοῦτος
ποιεῖν εἴωθεν, οὐ χρηστὸν, οὐ φι-
λάνθρωπον, οὐκ ὀργῆς κρείτ-
τονα, οὐ γαστρὸς ἀμείνω, οὐχ ἡ-
δονῶν ἀνώτερον· οὐ μετριά-
ζειν παιδεύει, οὐ συνεστάλθαι
διδάσκει, οὐκ ἄλλο τι μέρος
τῆς ἀρετῆς εἰς τὴν ψυχὴν
εἰσάγει καὶ καταφυτεύει.

si velit, facilè est valdéque expeditũ, cœno & graueolentia, stercore & fœditate illa liberare. Quare enim ô homo, diuitiæ tibi magnopere expetendæ videntur? propter voluptatẽ omnino quæ è mẽsis hauritur? propter honorem & comitatum eorum, qui his rebus te colunt? propter potestatẽ vlciscendi qui te offenderint, & vt omnibus sis terrori? neq; enim alias caussas afferre poteris, quàm voluptatem, adulationem, terrorem & vltionẽ. nam neq; sapientiorem, neque temperantiorem, neq; mitiorem, neq; prudentiorem omnino diuitiæ efficere solent; non benignum, non humanum, nõ iræ potentẽ, non ventri imperantẽ, non voluptatib. superiorem; nõ moderationem docent, nõ contractionem, nõ aliquã aliam virtutis partem in animũ inducunt & inserunt.

Neq; dicere poteris, ob quã nã ex istis earum adeò studiosus sis & cupidus. Nam non modò nõ nôrunt plantare aut serere quidquam bonorũ, sed etiam si recondita inueniant, vastant, impediunt, & vt emarcescãt, efficiunt. quædã enim euellunt, iisq; cõtraria inducunt, luxum immoderatum, confidentiam importunam, iram iniustam, vecordiam, superbiam, amentiam. Verùm de his nõ dicã. Qui enim hoc morbo correpti sunt, non sustinerẽt audire de virtute & vitio, si accusarẽtur simul & conuincerẽtur, cùm in voluptate toti sint, ideoq; eius facti serui. Agè igitur missa interim de his disputatione, quæ reliqua sunt, in medium adferamus, ac videamus, num quã diuitiæ voluptatẽ habeãt, num quẽ honorẽ, omnia enim cõtraria video. Ac si vultis, primùm

οὐδὲ ἂν ἔχοις εἰπεῖν διὰ τί τούτων περισπούδαστος εἶσοι καὶ ποθεινὸς οὗτος. οὐ γὰρ δὴ μόνον οὐδὲν οἶδε φυλάττειν ἢ γεωργεῖν τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ κἂν ἀποκείμενα εὕρῃ, λυμαίνεται καὶ κωλύει καὶ καταμαραίνει· ἔνια δὲ καὶ ἀνασπᾷ· καὶ τὰ ἐναντία τούτων ἐπεισάγει, ἀκολασίαν ἄμετρον, θυμὸν ἄκαιρον, ὀργὴν ἄδικον, ἀπόνοιαν, ὑπερηφανίαν, ἄνοιαν. ἀλλὰ μὴ εἴπω περὶ τούτων. οἱ γὰρ τῇ νόσῳ ταύτῃ ἑαλωκότες οὐκ ἀνάσχοιντο περὶ ἀρετῆς καὶ κακίας ἀκούοντες, τῆς ἡδονῆς ὄντες ὅλοι, καὶ διὰ τοῦτο αὐτῆς γενόμενοι δοῦλοι, κατηγορουμένων αὐτῶν ὁμοῦ καὶ ἐλεγχομένων. φέρε οὖν τέως τὸν περὶ τούτων λόγον ἀφέντες, τὰ λοιπὰ εἰς μέσον ἀγάγωμεν, καὶ ἴδωμεν, εἴ τινα ἡδονὴν ὁ πλοῦτος ἔχει, εἴ τινα τιμήν. τοὐναντίον γὰρ ἅπαν ὁρῶ. καὶ εἰ βούλεσθε, πρῶτον τὰς τρα-

πέζας

τραπέζας τῶν πλουτούντων καὶ πενομένων ἐξετάζωμεν, καὶ ἐρώμεθα τοὺς ἑστιωμένους, τίνες μάλιστά εἰσιν οἱ καθαρὰν καὶ γνησίαν καρπούμενοι ἡδονήν; οἱ πρὸς διαμεμετρημένην τὴν ἡμέραν ἐπὶ τῶν στιβάδων κατακείμενοι, καὶ τὰ δεῖπνα τοῖς ἀρίστοις συνάπτοντες, καὶ τὴν γαστέρα διαρρηγνύντες, καὶ τὰς αἰσθήσεις πηροῦντες, καὶ τῷ ὑπερόγκῳ τῶν ἐδεσμάτων φορτίῳ τὸ πλοῖον καταποντίζοντες, καὶ ὑπέραντλον ποιοῦντες τὴν ναῦν, καὶ καθάπερ ἐν ναυαγίῳ τῷ σώματι κατακλύζοντες αὐτήν, καὶ πέδας, καὶ χειροπέδας, καὶ γλωσσοπέδας ἐπινοοῦντες, καὶ ἅπαν αὐτῶν καταδεσμοῦντες τὸ σῶμα, ἁλύσεως σιδηρᾶς χαλεπωτέρῳ δεσμῷ τῷ τῆς μέθης καὶ τῆς τρυφῆς, καὶ μήτε ὕπνον αἱρούμενοι γνήσιον καὶ εἰλικρινῆ, μήτε ὀνειράτων ἀπηλλαγμένοι φοβερῶν, τῶν τε μαινομένων ὄντες ἀθλιώτεροι, καὶ αὐθαίρετόν τινα δαίμονα ἐπεισάγοντες

in mensas diuitum & pauperum inquiramus, dicamusq́ vescentes quinã maximè pura & liquida perfruantur voluptate? qui ad dimensum diem super toros accumbunt, cœnas cum prandiis copulãt, ventrem disrumpunt, sensus deprauãt, immodico eduliorum onere nauigiũ demergunt, sentinam inexhaustam & exundantem reddunt, & tanquam in corporis naufragio nauem vndis obruunt, pedicas, manicas, & linguæ vincula nectunt, totumq́ corpus suum vinciunt vinculo ebrietatis & luxus grauiore quã ferrea catena, ac nec sincerum & purũ capiunt somnũ, neq́ ab horribilibus insomniis liberi sunt, furentibusq́ miseriores, voluntarium quendã dæmonem in animum

mum inducunt, risui spectantium famulorum expositi, imò verò etiam luctui & lacrimis meliorum inter eos; nihil rerum præsentium sciunt, neque dicere quid, neq; audire possunt, sed inter gestantium manus à toris ad lectulum feruntur? an verò sobrij, vigilantes, quique modum necessitate definiunt, secundis ventis nauigant, ac pro maximo oblectamento tam in cibis quàm in potu famem & sitim habent? Nihil enim ita & ad voluptatem & ad sanitatem facit, vt esurientem ac sitientem, ita demum quæ apponuntur capessere, solam necessitatem pro satietate ducere, neque eius limites transilire, neque corpori maius quàm ferre possit, onus imponere. Quòd si orationi meæ non habes fidem, consule vtrorumque corpora,

τῇ ψυχῇ, καὶ γέλως προκείμενοι τῷ θεάτρῳ τῶν οἰκετῶν, μᾶλλον δὲ καὶ τραγῳδία καὶ δακρύων ὑπόθεσις τοῖς ἐπιεικεστέροις αὐτῶν, καὶ μηδὲν εἰδότες τῶν παρόντων, μήτε εἰπεῖν τι καὶ ἀκοῦσαι δυνάμενοι, ἀλλὰ φοράδην ἀπὸ τῶν στιβάδων ἐπὶ τὴν κλίνην ἀγόμενοι; ἢ οἱ νήφοντες καὶ οἱ ἐγρηγορότες, καὶ τῇ χρείᾳ τὸ μέτρον ὁρίζοντες, καὶ ἐξ οὐρίας πλέοντες, καὶ μέγιστον ἥδυσμα τὸ πεινῆν καὶ διψῆν ἔχοντες ἐπί τε τῶν σιτίων ἐπί τε τῶν ποτῶν; οὐδὲν γὰρ οὕτω καὶ ἡδονὴν καὶ ὑγείαν ἐργάζεται ὡς τὸ πεινῶντα καὶ διψῶντα, οὕτως τῶν προκειμένων ἅπτεσθαι· καὶ κόρον εἰδέναι τὴν χρείαν μόνην, καὶ μὴ ὑπερβαίνειν ταύτης τὰ σκάμματα, μηδὲ μεῖζον τῆς δυνάμεως ἐπιτιθέναι τὸ ἄχθος τῷ σώματι. εἰ δ᾽ ἀπιστεῖς μου τῷ λόγῳ, καταμάθε τὰ ἑκατέρων σώματα,

καὶ

καὶ τὴν ἑκάστου ψυχήν. οὐχὶ τὰ μὲν τῶν οὕτω διαιτωμένων συμμέτρως (μὴ γάρ μοι τὸ σπανιάκις συμβαῖνον εἴπῃς, καὶ εἴ τινες ἀσθενεῖς εἶεν ἐκ περιστάσεως ἑτέρας τινός, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἀεὶ καὶ συνεχῶς συμβαινόντων τὰς ψήφους λάμβανε) οὐχὶ τῶν μὲν συμμέτρως ἑστιωμένων ἔῤῥωται τὰ σώματα, καὶ τετρανωμέναι αἱ αἰσθήσεις τὴν οἰκείαν χρείαν πληροῦσι μετὰ πολλῆς τῆς εὐκολίας· ἐκείνων δὲ πλαδαρὰ καὶ παντὸς κηροῦ μαλακώτερα, καὶ ἑσμῷ νοσημάτων πολιορκούμενα; καὶ γὰρ καὶ ποδάγραι ταχέως αὐτοῖς ἐφίστανται, καὶ τρόμος ἄκαιρος, καὶ γῆρας ἄωρον, καὶ κεφαλαλγίαι, καὶ διαστάσεις, καὶ στομάχων πηρώσεις, καὶ ὀρέξεως ἀναίρεσις, καὶ διηνεκῶν δέονται ἰατρῶν, καὶ συνεχῶν τῶν φαρμάκων, καὶ καθημερινῆς τῆς θεραπείας. ταῦτα οὖν ἡδονῆς; εἰπέ μοι. Καὶ τίς ἂν εἴποι

& singulorum animam. Nónne ita moderatè viuentium (ne enim mihi, quod rarò contingit, dicas, & si qui ex alia quadā circumstantia ægri sunt, sed ex iis, quæ semper & continenter eueniunt fer sententiam) nónne, inquam, moderatè vescētium bene firma sunt, ac sensus integri quiq; magna cum facilitate vicem suam impleant; illorū verò nimio humore vitiata omni cera molliora, & agmine morborum obsessa. Nam & podagræ celeriter inuadunt, & timor importunus, & senectus immatura, & capitis dolores, distensiones & stomachorum deprauationes, appetitus amissio; perpetuis indigent medicis, continuis medicamentis, & curatione quotidiana. Hæc igitur voluptuosa sunt? dic mihi. Ecquis sciens

quid tandem sit voluptas, dicet esse? voluptas enim percipitur, cũ praeeunte cupiditate fructus sequitur: quòd si fructus quidem extet, cupiditas verò nusquã appareat, voluptas euanescit & extincta est. Quapropter etiam ægri quanquã suauissimos appositos cibos, cũ nausea degustant, sibiq; molestiam exhiberi opinantur: quoniam abest cupiditas quæ fructum iucundissimum reddit. Neq; enim ciborum natura, neq; potus, sed vescentiũ appetitus cupiditatem parere solet, & vt voluptatem afferat à naturâ comparatus est. Idcirco sapiens quidam vir, qui voluptatem accuratè cognitam habuit, atq; hæc disceptare potest, dicebat; Anima saturata calcabit fauum; vt ostenderet non in natura cibi, sed in vescẽtium affectione volu-

τῶν εἰδότων οὖ, τί ποτέ ἐστιν ἡδονή; ἡδονὴ γὰρ γίνεται τότε, ὅταν ἐπιθυμίας ἡγουμένης ἀπόλαυσις ἕπεται· ἂν δὲ ἀπόλαυσις μὲν ᾖ, ἐπιθυμία δὲ μηδαμοῦ φαίνηται, τὰ τοῖς ἡδονῆς οἴχεται καὶ ἠφάνισται. διά τοι τοῦτο καὶ οἱ νοσοῦντες, καί τοι σιτίων περισπουδάστων αὐτοῖς προκειμένων, ναυτιῶντες, καὶ ἐνοχλεῖσθαι δοκοῦντες, οὕτως αὐτῶν ἀπογεύονται· ἐπειδὴ ἐπιθυμία οὐκ ἔστιν ἡ τὴν ἀπόλαυσιν ἡδίστην ποιοῦσα. οὔτε γὰρ ἡ τῶν σιτίων φύσις, οὔτε ἡ τῶν ποτῶν, ἀλλ' ἡ τῶν ἐσθιομένων ὄρεξις τὴν ἐπιθυμίαν τίκτειν εἴωθε, καὶ τὴν ἡδονὴν ἐργάζεσθαι πέφυκε. διὰ τοῦτο καί τις σοφὸς ἀνὴρ τὰ περὶ τῆς ἡδονῆς ἀκριβῶς εἰδὼς καὶ φιλοσοφεῖν ταῦτα ἐπιστάμενος, ἔλεγε· ψυχὴ ἐμπεπλησμένη κηρίοις ἐμπαίζει· δεικνὺς ὅτι οὐκ ἐν τῇ φύσει τῆς τραπέζης, ἀλλ' ἐν τῇ διαθέσει τῶν ἐσθιομένων τὰ τῆς ἡδο-

νῆς

ῆς ἕστηκε. διὰ τοῦτο καὶ ὁ προφήτης τὰ ἐν Αἰγύπτῳ θαύματα καὶ τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ καταλέγων, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο εἴρηκεν, ὅτι ἐκ πέτρας μέλι ἐχόρτασεν αὐτούς. καίτοι γε οὐδαμοῦ μέλι φαίνεται πέτρα αὐτοῖς ἀναβλύσασα. τί οὖν ἐστι τὸ εἰρημένον; ἐπειδὴ πολλῷ κατειργασμένοι τῷ καμάτῳ καὶ τῇ ὁδοιπορίᾳ, καὶ σφοδρῷ κατεχόμενοι τῷ δίψει, ψυχροῖς τοῖς νάμασι προσέπιπτον, ἀντὶ ἡδύσματος μεγάλου τὸ διψῆν ἔχοντες, τὴν ἡδονὴν τῶν ναμάτων ἐκείνων παραστῆσαι βουλόμενος, μέλι τὸ ὕδωρ ἐκάλεσεν, οὐχ ὡς τῆς φύσεως εἰς μέλι μεταβληθείσης, ἀλλ' ὡς τῆς ἡδονῆς τοῦ ὕδατος ἁμιλλωμένης ἐκείνῃ τῇ γλυκύτητι διὰ τὸ διψῶντας τότε προσπεσεῖν τοὺς ἀπολελαυκότας αὐτοῦ. ὅταν τοίνυν ταῦτα τοῦτον ἔχοι τὸν τρόπον, καὶ μηδεὶς ἀντιλέγειν δύναιτο, κἂν σφόδρα ἀναίσθητος ᾖ, οὐκ εὔδηλον

ptatem consistere. Quam ob caussam etiam propheta cùm miracula in Ægypto & in solitudine edita receseret inter alia hoc quoq; dixit; De petra melle saturauit eos. atqui nusquam apparet petram eis mel fudisse. quid ergo est quod dixit? quandoquidem multo confecti labore & itinere, vehementiq; conflictati siti, in frigidas aquas inciderunt, & pro magna oblectatione habuerunt bibere, vt voluptatem aquarum illarum repraesentaret aquam vocauit mel, non quod eius natura in mel commutata fuisset, sed quod voluptas aquae certaret cum illa dulcedine, quia sitibundi in eam incidissent, qui biberunt. Quae cùm ita sint, nemoq; contradicere possit, etiamsi valde sit stupidus; an non

clarum est, puram, liquidam, & ingẽtem voluptatem esse in mensis pauperum? in mensis autem diuitum, molestiam, fastidium, spurcitiem? atq; vt sapiens ille vir dixit, etiam dulcia molestiam præbere videntur. At diuitiæ, dicet quispiam, faciunt vt possessores earum honorentur, atq; inimicos vlcisci facilè possint. Proptereáne igitur, dic mihi, expetendæ & omnibus opibus ac viribus comparandæ vobis videntur diuitiæ, quòd grauissimas nutriant in vobis ægritudines, dum iram ad effectum perducunt, insanum gloriæ amorem quasi quasdã bullas in maiorem tumorẽ efferunt, ad flagitiosam vitã excitãt & exstimulãt? Has ergo maximè ob caussas eæ nõ retrouersa facie fugiendæ sunt, quòd feroces quasdã ac sæuas bestias in animum nostrũ introducunt: ac vera quidem, & quæ

ὅτι παρὰ ταῖς τῶν πενήτων τραπέζαις ἡ καθαρὰ καὶ εἰλικρινὴς καὶ σφοδρὰ ἡδονή; ἐν δὲ ταῖς τῶν πλουσίων ἀηδία, καὶ βδελυγμία, καὶ μολυσμός; καὶ καθὼς εἶπεν ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ, καὶ τὰ ἡδέα παρενοχλεῖν δοκεῖ. Ἀλλὰ τιμᾶσθαι παρασκευάζει τοὺς ἔχοντας ὁ πλοῦτος φησὶ, καὶ ἐχθροὺς ἀμύνασθαι μετ' εὐκολίας. διὰ τοῦτο οὖν εἰπέ μοι ποθεινὸς ἡμῖν καὶ περιμάχητος εἶναι δοκεῖ, ὅτι τὰ χαλεπώτατα ἐν ἡμῖν τρέφει πάθη, ὀργήν τε εἰς ἔργον ἐξάγων, καὶ τῆς δοξομανίας τοὺς πομφόλυγας εἰς μείζονα ὄγκον ἐπαίρων, καὶ πρὸς ἀπόνοιαν ἀλείφων τε καὶ διεγείρων; διὰ ταῦτα μὲν οὖν μάλιστα ἀμεταστρεπτὶ φεύγειν αὐτὸν χρὴ, ὅτι θηρία τινὰ ἄγρια καὶ χαλεπὰ εἰς τὴν διάνοιαν εἰσοικίζει τὴν ἡμετέραν· τῆς μὲν ὄντως τιμῆς τῆς παρὰ

πάντων

πάντων ἀποστερῶν· τὴν δὲ ἐναντίαν ἐκείνης, τοῖς ἐκείνης χρώμασιν ἀναχρωννύς, καὶ οὕτω προσάγων τοῖς ἠπατημένοις, καὶ πείθων ταύτην ἐκείνην εἶναι νομίζειν οὐκ οὖσαν τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ ὄψει δοκοῦσαν εἶναι. Καθάπερ γὰρ τὰ κάλλη τῶν ἑταιριζομένων γυναικῶν ἐπιτρίμμασι καὶ ὑπογραφαῖς συγκείμενα, κάλλους μὲν ἀπεστέρηται, τὴν δὲ αἰσχρὰν ὄψιν, τὴν δυσειδῆ καλλίω τε καὶ εὐειδῆ εἶναι ποιεῖ παρὰ τοῖς ὑπ᾽ αὐτῆς ἠπατημένοις, οὐκ οὖσαν καλήν· οὕτω δὴ καὶ ὁ πλοῦτος τὴν κολακείαν βιαζόμενος τιμὴν δεικνύναι. μὴ γάρ μοι τὰς ἐν τῷ φανερῷ διὰ φόβον καὶ θωπείαν γινομένας εὐφημίας ἴδῃς (αὗται γάρ εἰσι τὰ χρώματα, καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ) ἀλλὰ τὸ ἑκάστου συνειδὸς τῶν τὰ τοιαῦτά σε κολακευόντων ἀνάπτυξον, καὶ ὄψει μυρίους ἔνδον καταβοῶντάς σου κατηγόρους, καὶ

apud vniuersos conciliari solet, gloria nos fraudant, eiq́; contrariam coloribus illius fucatam deceptis offert, ac suadet vt hanc illam esse existimemus, cùm ex natura sua non sit, sed specie tenus esse videatur. Vt enim pulchritudo meretricum fucis & pigmentis comparata, pulchritudine destituta, turpem ac deformem faciem, pulchram & formosam esse facit apud illos, qui eâ decipiuntur, cùm pulchra non sit: ita etiam diuitiæ adulationem, à qua honorem extorquent. Ne enim apertas & ex metu blanditiísque profectas laudes intuearis (hæ enim sunt colores & pigmenta) sed eorum, qui ita tibi adulantur, vniuscuiusque conscientiam aperi, & videbis intus infinitos accusatores, qui con-

contra te vociferentur, teq́; magis auersentur, & oderint, quàm inimicissimi & infestissimi quique. Ac si quando indutam ex isto metu laruam superueniens mutatio rerum sustulerit ac detexerit; tum clarè videbis te omni superiori tempore in maximo fuisse contemptu apud eos, qui te colebant, tibíque visum esse honore affici ab iis, qui te maximè oderãt, infinitisq́; apud animũ conuitiis proscindebant, & in extremis calamitatib. videre cupiebant. Honorem enim nihil ita conciliare solet, vt virtus; honorem nõ coactum, honorem non fictum, neque larua aliqua fallacia tectum, sed verum & genuinum, quiq́; nulla temporum difficultate refutetur. At vlcisci vis, qui te offenderunt. hanc ipsam ob

τῶν μάλιστα ἐχθρῶν, καὶ πολεμίων μᾶλλον ἀποστρεφομένους, καὶ μισοῦντας, καὶ εἴ ποτε τὸ ἐκ τοῦ φόβου τούτου συγκείμενον προσωπεῖον μεταβολὴ πραγμάτων ἐπελθοῦσα ἀφανίσειέν τε καὶ διελέγξειε, καθάπερ τὰς ὄψεις ἐκείνας ἥλιος θερμοτέραν ἀκτῖνα ἀφεὶς, τότε ὄψει καλῶς ὅτι παρὰ πάντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον ἐν ἐσχάτῃ μὲν ἦς ἀτιμίᾳ παρὰ τοῖς θεραπεύουσι, τιμῆς δὲ ἐνόμιζες ἀπολαύειν ὑπὸ τῶν μάλιστα μισούντων σε, καὶ μυρίαις σε κατὰ διάνοιαν πλυνόντων λοιδορίαις, καὶ ἐν ἐσχάταις σε συμφοραῖς ἐπιθυμούντων ἰδεῖν. τιμὴν γὰρ οὐδὲν οὕτως εἴωθε ποιεῖν, ὡς ἀρετὴ, τιμὴν οὐ κατηναγκασμένην, τιμὴν οὐ πεπλασμένην οὐδὲ προσωπείῳ τινὶ φενακισμοῦ κεκρυμμένην, ἀλλὰ ἀληθῆ καὶ γνησίαν, καὶ οὐδεμιᾷ καιρῶν δυσκολίᾳ ἐλεγχομένην.
Ἀλλ' ἀμύνασθαι βούλει τοὺς λελυπηκότας. καὶ δι' αὐτὸ μὲν οὖν

τοῦτο μάλιστα, καθάπερ ἔφθην εἰπών, φευκτὸς ὁ πλοῦτος. κατὰ γὰρ σαυτοῦ τὸ ξίφος ὠθεῖν σε παρασκευάζει, καὶ βαρυτέρας τὰς ἐν τῷ μέλλοντί σοι καθίστησιν εὐθύνας, καὶ ἀφορήτους ποιεῖ τὰς τιμωρίας. τοσοῦτον γὰρ κακὸν τὸ ἀμύνασθαι, ὅτι καὶ θεοῦ φιλανθρωπίαν ἀνεκαλέσατο, καὶ δοθεῖσαν ἤδη ἁμαρτημάτων ἀπείρων συγχώρησιν ἠκύρωσεν. ὁ γὰρ μυρίων λαβὼν ταλάντων τὴν ἄφεσιν, καὶ ἀπὸ ψιλῆς παρακλήσεως, τοσαύτης ἀπολαύσας δωρεᾶς, ἐπειδὴ ἑκατὸν δηναρίων ἀπαίτησιν ἐποιεῖτο παρὰ τοῦ συνδούλου, τοῦτ' ἔστιν, ἐπειδὴ τῶν εἰς αὐτὸν πλημμελημάτων ἀπῄτει δίκας, ἐν τῇ περὶ τὸν ὁμόδουλον σφοδρότητι, καθ' ἑαυτοῦ τὴν καταδίκην ἐξήνεγκε. καὶ δι' ἕτερον μὲν οὐδέν, διὰ τοῦτο δὲ μόνον καὶ τοῖς βασανισταῖς παρεδίδοτο, καὶ ἐστρεβλοῦτο, καὶ τὰ μυρία τάλαντα ἀπαιτεῖσθαι ἐκελεύετο·

caussam maximè, quemadmodũ antè dixi, fugiendæ sunt diuitiæ. Efficiunt enim vt ensem in teipsum adigas, & grauiores in futuro rationes tibi reddunt, & intolerabiles pœnas parant. Tantum namq; malum est vltio, vt etiam Dei benignitatem reuocauerit, & iam datam infinitorum peccatorum veniam fecerit irritam. Nam qui decies mille talentorum condonationem adeptus, soláque obtestatione tantam gratiam cõsecutus fuerat, cùm centum denarios exigeret à conseruo, hoc est, cùm delictorum aduersus se admissorum pœnas reposceret, sæuitia erga conseruum suum, seipsum damnauit. Neque vllam aliam, nisi hanc ob rem tortoribus traditus, & cruciatus, & decies mille talenta reddere iussus est: nul-

nullum veniæ aut excusationis locum inuenit, sed acerbissimũ supplicium perpessus est, iussus totum soluere debitum, quòd præueniens Dei benignitas condonauerat. Proptereáne igitur diuitiarũ adeò cupidus es, quòd te facilè ad eiusmodi peccatum perducunt? Atqui ob id eæ tanquam inimicæ & hostes, atq; infinitis referta cædibus, auersandæ sunt. At paupertas, inquit, molestias creat, ac sæpe etiã facit vt maledica in Deum verba effutias, ac illiberalia negotia suscipias. Non paupertas, sed pusillanimitas, nã & Lazarus pauper erat, & admodum quidem pauper; paupertati accedebat aduersa valetudo omni paupertate acerbior, quæ paupertatẽ quoq; reddebat grauiorẽ; aduersæ valetudini solitudo & penuria eorum, qui astarent

καὶ συγγνώμης οὐδεμιᾶς οὐδ' ἀπολογίας ἀπήλαυεν ἀλλὰ τὰ ἀνήκεστα ἔπαθε, κελευσθεὶς ἅπαν καταθεῖναι τὸ χρέος, ὃ προλαβοῦσα ἡ τοῦ θεοῦ συνεχώρησε φιλανθρωπία. διὰ ταῦτα οὖν εἰπέ μοι, ὁ πλοῦτός σοι περισπούδαστος, ὅτι σε εἰς τοιαύτην ἁμαρτίαν μετ' εὐκολίας ἐξάγει; καὶ μὴν διὰ τοῦτο αὐτὸν ὡς ἐχθρὸν καὶ πολέμιον καὶ μυρίων γέμοντα φόνων, ἀποστρέφεσθαι δεῖ. Ἀλλ' ἡ πενία φησὶ παρασκευάζει δυσχεραίνειν, καὶ πολλάκις καὶ βλάσφημα ῥήματα καταβάλλειν, καὶ ἀνελεύθερα πράγματα ὑπομένειν. οὐχ ἡ πενία, ἀλλ' ἡ μικροψυχία. ἐπεὶ καὶ ὁ λάζαρος πένης ἦν, καὶ σφόδρα γε πένης· καὶ τῇ πενίᾳ προσῆν καὶ ἀρρωστία πενίας ἁπάσης πικροτέρα, ἣ καὶ τὴν πενίαν ταύτην χαλεπωτέραν ποιοῦσα· καὶ τῇ ἀρρωστίᾳ ἐρημία τῶν προσηκουμένων καὶ ἀπορία τῶν θεραπευόντων, ἥπερ

atq;

καὶ τὴν πενίαν καὶ τὴν ἀῤῥωστίαν πικροτέραν εἰργάζετο. τούτων γὰρ ἕκαστον καὶ καθ' ἑαυτὸ μὲν ὀδυνηρόν, ὅταν δὲ μηδὲ οἱ θεραπεύοντες ὦσι, μεῖζον γίνεται τὸ δεινόν, χαλεπωτέρα ἡ φλόξ, πικροτέρα ἡ ὀδύνη, ἀγριώτερος ὁ χειμών, σφοδρότερον τὸ κλυδώνιον, φλογωδεστέρα ἡ κάμινος. εἰ δέ τις ἀκριβῶς ἐξετάσειε, καὶ ἕτερον τούτοις τέταρτον προσῆν, ἡ τοῦ πλουτοῦντος ἐκ γειτόνων οἰκοῦντος ἄδεια καὶ τρυφή. εἰ δὲ βούλει τι καὶ πέμπτον ἄλλο εὑρεῖν ὑπέκκαυμα τῆς φλογός, καὶ τοῦτο ὄψει σαφῶς αὐτῷ περικείμενον. οὐ γὰρ δὴ μόνον ἐτρύφα ὁ πλούσιος ἐκεῖνος· ἀλλὰ καὶ δεύτερον καὶ τρίτον, μᾶλλον δὲ καὶ πλεονάκις τῆς ἡμέρας αὐτὸν ὁρῶν (παρὰ γὰρ τὴν εἴσοδον ἔρριπτο, θέατρον χαλεπὸν ἐλεεινῆς τραγῳδίας ὤν, καὶ τῇ ὄψει μόνον καὶ λιθίνην ἱκανὸς κα-

atq; ministraret, quæ cùm paupertatem, tum aduersam valetudinem faciebat acerbiorem. Horum namq; singula per se quoq; molesta sunt; cùm verò neq; qui ministrent, adsunt, maior fit calamitas, sæuior flamma, dolor acerbior, tempestas atrocior, fluctus vehementiores, caminus ardentior. Quòd si quis accuratè circumspiciat, aliud etiam his quartũ accedebat, nempe diuitis in vicinia habitantis licẽtia & luxus. Sin aliud etiam quintũ vis inuenire flammæ illius fomitẽ, id quoq; in eo perspicuè videbis. Non enim duntaxat genio indulgebat diues ille, verũ etiam etsi iterũ, tertiùm, imò verò sæpius in die eum videbat (iuxta ingressũ namq; iacebat, spectaculum dirum miserabilis tragœdiæ, & qui aspectu solo vel lapideum pectus

τυμα-

poterat emollire.) tamen neq; hoc hominẽ illum ad eam paupertatem leuandam permouit: ſed ille lautißimã apponebat mẽſam, crateras habebat plenos, merũ temerè leuiterq; exhauriendũ, nitidos coquorum exercitus, paraſitos & adulatores prima luce, & choros canentium, vina infundentium, riſus mouentium: omne genus helluationis excogitabat, inebriabatur, ingurgitabatur, in luxu veſtium, menſæ, aliarumq; plurium rerũ perpetuò viuebat. Iſtũ verò, quẽ graui fame, morbo acerbißimo, obſidione tot vlcerũ, ſolitudine, & malis inde conſequentibus in dies ſingulos premi videbat, ne in animum quidem aliquando admiſit: paraſiti & adulatores nimiis epulis pœne diſrumpebantur; at iſte pauper, & adeò pauper,

ταμαλάξαι ψυχήν) καὶ ὅμως οὐδὲ τοῦτο ἐπεσπάσατο τὸν ἀπάνθρωπον ἐκεῖνον εἰς τὴν τῆς πενίας ἐκείνης ἀντίληψιν. ἀλλ' ὁ μὲν συβαριτικὴν παρετίθετο τράπεζαν, καὶ κρατῆρας εἶχεν ἐστεμμένους, καὶ ἄκρατον ἁπλῶς ἐκχεόμενον, καὶ στρατόπεδα μαγείρων λαμπρά, καὶ παρασίτους καὶ κόλακας ἅμα πρωΐ, καὶ χορὸς ᾀδόντων, οἰνοχοούντων, γελωτοποιούντων, καὶ πᾶν εἶδος ἐπινοῶν ἀσωτίας, καὶ μεθύων καὶ κραιπαλῶν, καὶ στολῇ καὶ τραπέζῃ καὶ ἑτέροις πλείοσι τρυφῶν ἅπαντα διετέλει τὸν χρόνον. τοῦτον δὲ λιμῷ χαλεπῷ καὶ ἀῤῥωστίᾳ πικροτάτῃ, καὶ πολιορκίᾳ τοσούτων ἑλκῶν, καὶ ἐρημίᾳ, καὶ τοῖς ἐκ τούτων κακοῖς ὁρῶν καθ' ἑκάστην κατατεινόμενον τὴν ἡμέραν, οὐδὲ εἰς νοῦν ποτε ἐβάλλετο· ἀλλ' οἱ μὲν παράσιτοι, καὶ οἱ κόλακες καὶ ὑπὲρ τὴν χρείαν διεῤῥήγνυντο· ὁ δὲ πένης, καὶ οὕτω πένης,

καὶ

καὶ ἐν τοσούτοις κείμενος τοῖς κακοῖς, οὐδὲ ψιχῶν ἐκ τῆς τραπέζης ἀπήλαυεν ἐκείνης, καὶ ταῦτα σφόδρα ἐπιθυμῶν· καὶ οὐδὲν αὐτὸν τούτων παρέβλαψεν, οὐ ῥῆμα πικρὸν ἐξέβαλεν, οὐ βλάσφημον ἐφθέγξατο λόγον· ἀλλ' ὥσπερ χρυσίον τῇ σφοδροτέρᾳ πυρώσει μειζόνως καθαιρόμενον λαμπρύνεται, οὕτω δὴ καὶ ἐκεῖνος ὑπὸ τῶν παθημάτων τούτων ἐνοχλούμενος, πάντων ὑψηλότερος ἦν καὶ τῶν παθῶν καὶ αὐτῶν τῶν ἐντεῦθεν πολλοῖς τικτομένων θορύβων. εἰ γὰρ ἁπλῶς πένητες πλουσίους ὁρῶντες τήκονται τῷ φθόνῳ, καὶ κατατείνονται τῇ βασκανίᾳ, καὶ τὸν βίον ἀβίωτον εἶναι νομίζουσι, καὶ ταῦτα τῆς ἀναγκαίας εὐποροῦντες τροφῆς, καὶ τοὺς θεραπεύοντας ἔχοντες· ὁ πένης οὗτος ὡς οὐδεὶς ἕτερος, πένης ὢν καὶ οὐχὶ πένης μόνον ἀλλὰ καὶ ἀσθενὴς, καὶ μηδένα ἔχων τὸν προσιστάμενον καὶ παρακαλέσοντα, ἀλλ' ἐν μέσῃ

tot malis cinctus, nec micas ex illa mensa obtinuit, idq; valdè cupidus: neq; horum quidquam eum læsit, non verbum protulit asperum, non vocem edidit maledicam; sed vt aurũ vehementiore incendio magis purgatum splẽdescit; sic etiam ille afflictionib. istis vexatus, omnibus fuit superior tam plagis, quàm q̃ multis nascuntur inde, perturbationibus. Si enim omnino pauperes cũ diuites vident, tabescunt inuidia, & æmulatione conficiuntur, ac vitam sibi non esse vitalem existimant, idq; cùm necessarius eis victus suppetit, nec non qui ministrent: iste pauper, & quidem pauper vt nullus alius, nec pauper modò, verùm etiam æger, quique non habebat qui astaret aut solatium daret, sed in media vrbe velut in

πόλει

extrema iacebat ſolitudine, fame tabeſcebat acerbiſſima, illi omnia tanquã ex fontibus affluere videbat, omni humano ſolatio deſtitutus, canum linguis ceu perpetua quadã menſa propoſitus (ita enim omnia eius mẽbra luxata ac diſſoluta erant, vt nec illos arcere poſſet) quàm iniquo animo fuiſſet, niſi valde generoſus ac ſapiens extitiſſet? cernis, qui ſe non lædat, etſi ab omnibus lædatur, nihil mali perpeti? repetã enim eandem orationem. Quid namq; aduerſa valetudo? quid ſolitudo eorum qui aſtarent? quid acceſſus canum? quid mala diuitis vicinitas? quid magnus luxus, ſuperbia & vecordia illius huic nocuerunt? num eum ad ſuſtinenda pro virtute certamina reddiderunt molliorem? quid verò

πόλει καθάπερ ἐν ἐσχάτῃ κείμενος ἐρημίᾳ, καὶ λιμῷ τηκόμενος πικροτάτῳ, καὶ πάντα ὁρῶν ἐκείνῳ καθάπερ ἐκ πηγῶν ἐπιῤῥέοντα, καὶ ἀνθρωπίνης μὲν οὐδεμιᾶς ἀπολαύων παραμυθίας, ταῖς δὲ τῶν κυνῶν γλώσσαις προκείμενος τράπεζα διηνεκὴς (οὕτω γὰρ ἦν τὸ σῶμα παρειμένος καὶ διαλελυμένος, ὡς μηδὲ ἐκείνους ἀποσοβεῖν δύνασθαι) τί οὐκ ἂν ἔπαθεν, εἰ μὴ σφόδρα γενναῖος καὶ φιλόσοφος ἦν; ὁρᾷς ὅτι ὁ ἑαυτὸν μὴ ἀδικῶν, κἂν παρὰ πάντων ἀδικῆται, οὐδὲν πάσχει δεινόν; πάλιν γὰρ τὸν αὐτὸν λήψομαι λόγον. τί γὰρ ἡ ἀῤῥωστία; τί δὲ ἡ ἐρημία τῶν προστησομένων; τί δὲ ἡ ἔφοδος τῶν κυνῶν; τί δὲ τὸ γειτόνημα τοῦ πλουσίου τὸ πονηρόν; τί δὲ ἡ πολλὴ χλιδὴ καὶ ὑπερηφανία, καὶ ἡ ἀπόνοια ἐκείνου τὸν ἀθλητὴν τοῦτον παρέβλαψεν; ἢ μαλακώτερον πρὸς τὰ ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἐποίησε σκάμματα; τί δὲ αὐτὸ

τὴν

τὴν εὐτονίαν ἐλυμήνατο; οὐδὲν οὐδαμοῦ, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον αὐτὸν ἐπέῤῥωσε. καὶ μυρίων αὐτῷ στεφάνων ὑπόθεσις γέγονεν καὶ προσθήκη βραβείων, καὶ πλεονασμὸς ἀντιδόσεως, καὶ μειζόνων ἀμοιβῶν ὑπόθεσις, τῶν δεινῶν τὸ πλῆθος ἐκεῖνο, καὶ ἡ τοῦ πλουτοῦντος ὠμότης. οὐ γὰρ δὴ διὰ τὴν πενίαν ἐστεφανοῦτο μόνον, οὐδὲ διὰ τὸν λιμὸν, οὐδὲ διὰ τὰ ἕλκη, οὐδὲ διὰ τὰς γλώσσας τῶν κυνῶν· ἀλλ᾽ ὅτι τοιοῦτον γείτονα ἔχων, καὶ καθ᾽ ἑκάστην ὁρώμενος ὑπ᾽ αὐτοῦ τὴν ἡμέραν, καὶ ὑπερορώμενος διηνεκῶς, τοῦτον ἤνεγκε γενναίως τὸν πειρασμὸν, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς καρτερίας, καὶ τῇ πενίᾳ καὶ τῇ ἀῤῥωστίᾳ, καὶ τῇ ἐρημίᾳ, οὐ μικρὰν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα εὐτονωτάτην συνεισφέροντα τὴν φλόγα. τί δὲ ὁ μακάριος Παῦλος, εἰπέ μοι; οὐδὲν γὰρ κωλύει πάλιν ἐπιμνησθῆναι τοῦ ἀνδρός. οὐχὶ μυρίας

constantiam eius læsit? nihil vsquam, sed eum etiam magis corroborârunt, & infinitarum ei materia coronarum, accessio præmiorum, incrementum mercedis, seges maioris remunerationis extitit illa malorum multitudo, diuitisq; crudelitas. Neque enim ob paupertatem coronatus est tantùm, neque ob famem, neq; ob vlcera, neq; ob linguas canū, sed quòd talem vicinum cùm haberet, à quo in dies aspiceretur & despiceretur perpetuò, eam tentationem generoso tulerit animo, magnaq; constantia, quæ quidem tentatio & paupertati & aduersæ valetudini, & solitudini nō exiguam, sed acerrimam flammam addebat. Quid verò beatus Paulus, dic mihi? nihil enim prohibet iterum meminisse viri. An non

infinitos tentationum tantam nivium imbres sustinuit? quid ergo inde damni accepit? an non propterea maioribus donatus est coronis, quòd esuriisset, quòd algore ac nuditate confectus, quòd verberibus sepenumero concisus fuisset? At ille Paulus erat, inquit, & vocatus à Christo. atqui Iudas quoque vnus erat ex duodecim, vocatus etiam ipse à Christo. verùm neque quòd esset ex duodecim, neque vocatio Christi quidquam ei profuit, quoniam animum ad virtutẽ paratum nõ habebat. Sed Paulus quidẽ & cum fame luctans, & necessario egens alimento, & tanta in dies singulos perferens, magna cum alacritate viã quæ ad cœlum ducit, currebat. At ille & ante hunc vocatus, & iisdẽ, quibus ipse, bonis fruit, *suprema philosophia*

ἐδέξατο πειρασμῶν νιφάδας; τί οὖν ἐντεῦθεν ἐβλάβη; οὐκ ἐντεῦθεν μὲν οὖν καὶ μειζόνως ἐστεφανοῦτο; ὅτι ἐλίμωττεν, ὅτι κρυμνῷ καὶ γυμνότητι κατετήκετο; ὅτι μάστιξι πολλάκις κατεξαίνετο; ὅτι λίθοις ἐβάλλετο; ὅτι κατεποντίζετο; ἀλλ᾽ ἐκεῖνος Παῦλος ἦν φησι, καὶ κλητὸς τοῦ χῦ. καίτοι καὶ Ἰούδας εἷς τῶν δώδεκα ἦν, καὶ κλητὸς καὶ αὐτὸς τοῦ χῦ. ἀλλ᾽ οὔτε τὸ εἶναι τῶν δώδεκα, οὔτε ἡ κλῆσις αὐτὸν ὤνησεν, ἐπειδὴ γνώμην οὐκ εἶχε πρὸς ἀρετὴν παρεσκευασμένην. ἀλλ᾽ ὁ μὲν Παῦλος καὶ λιμῷ παλαίων καὶ τῆς ἀναγκαίας ἀπορῶν τροφῆς, καὶ τοσαῦτα καθ᾽ ἑκάστην πάσχων τὴν ἡμέραν, μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας τὴν εἰς οὐρανὸν φέρουσαν ἔτρεχεν ὁδόν. ἐκεῖνος δὲ καὶ πρὸ τούτου κληθεὶς καὶ τῶν αὐτῶν ἀπολαύσας ὧνπερ καὶ αὐτός· καὶ μυηθεὶς τὴν ἀνωτάτω φιλοσοφίαν,

καὶ

καὶ τραπέζης μετασχὼν ἱερᾶς καὶ τῶν φρικωδεστάτων ἐκείνων δείπνων, καὶ χάριν λαβὼν τοσαύτην ὡς καὶ νεκροὺς ἐγείρειν, καὶ λεπροὺς καθαίρειν, καὶ δαίμονας ἐλαύνειν· καὶ τοὺς περὶ ἀκτημοσύνης πολλάκις ἀκούσας λόγους καὶ αὐτῷ τοσοῦτον χρόνον συγγενόμενος τῷ χριστῷ, καὶ τῷ τῶν πενήτων τὰ χρήματα πιστευθεὶς, ὥστε τοῦ πάθους ἐκεῖθεν ἔχειν παραμυθίαν (καὶ γὰρ κλέπτης ἦν) οὐδὲ οὕτως ἐγένετο βελτίων, καί τοι τοσαύτης συγκαταβάσεως ἀπολαύσας. ἐπειδὴ γὰρ ᾔδει ὁ χριστὸς ὅτι φιλάργυρος ἦν, καὶ διὰ χρημάτων ἔρωτα ἔμελλεν ἀπόλλυσθαι, οὐ μόνον αὐτὸν οὐκ ἀπήτησε τούτου δίκας τότε, ἀλλ' ὥστε αὐτοῦ καταλεᾶναι τὸ πάθος, καὶ τὰ χρήματα αὐτῷ τῶν πενήτων ἐπίστευσεν, ἵν' ἔχων ὅθεν κορέσει τὴν φιλοχρηματίαν, μὴ καταπέσῃ εἰς τὸ φρικῶδες ἐκεῖνο βάραθρον· ἐλάττονι κακῷ τὸ μεῖζον προαναστέλ-

initiatus, particeps mensæ sacræ ac tremēdæ illius cœnæ, tantam gratiam adeptus, vt etiam mortuos excitaret, lepram purgaret, & dæmonas expelleret; crebris de paupertate sermonibus auditis, tamdiu versatus cum Christo, cuique pauperum pecuniæ credita fuerant, vt inde ægritudinis solatium caperet (fur enim erat) ne sic quidē factus est melior, quanquam tantam expertus indulgētiā. Cùm enim sciret Christus eum auarum esse, & amore pecuniæ periturum, nō modo eius rei tum ab eo pœnas non repoposcit, verū vt ipsius ægritudinem deliniret, & minori malo præcaueret maius, etiam pauperū ei pecunias credidit, vt cùm haberet vnde pecuniæ cupiditatem satiaret, ne in horribile illud barathrum

corrueret. Adeo nusquam quisquam lædere poterit eum, qui seipsum lædere nolit; ei verò qui vigilans ac sobrius esse, suamq; operam conferre nolit, nemo vnquam proderit. Propterea tibi mirabilis quoq; Scripturarum historia velut in effigie quadam sublimi magnaq;, & in magnam latitudinem extensa, veterum vitas descripsit, narratione ab Adã vsq; ad Christi aduentum producta: ostenditq; tibi tam supplantatos, quàm coronatos, vt omnium exemplis te doceat, eum qui seipsum non lædat, à nemine alio lædi posse, etiamsi totus orbis graue contra illum concitet bellum. Neq; enim difficultas rerũ, nec temporum mutationes, nec potentũm iniuriæ, neque insidiarum tanquam niuium imbres, neq; calamitatũ multitu-

λων. οὕτως πανταχοῦ τὸν μὲν ἑαυτὸν μὴ βουλόμενον ἀδικεῖν, οὐδεὶς ἕτερος ἀδικῆσαι δυνήσεται· τὸν δὲ οὐκ ἐθέλοντα νήφειν καὶ τὰ παρ' ἑαυτοῦ συνεισφέρειν οἴκοθεν, οὐδεὶς οὐδέποτε ὠφελήσει. διὰ τοῦτό σοι καὶ ἡ θαυμασία τῶν γραφῶν ἱστορία καθάπερ ἐν εἰκόνι τινὶ ὑψηλῇ καὶ μεγάλῃ καὶ πολὺ τὸ εὖρος ἐχούσῃ τῶν παλαιῶν ἀνεγράψατο τοὺς βίους, ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ μέχρι τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ἐκτείνασα τὴν διήγησιν. καὶ δείκνυσί σοι καὶ τοὺς ὑποσκελιζομένους, καὶ τοὺς στεφανουμένους· ἵνα σε διὰ πάντων παιδεύσῃ ὅτι τὸν παρ' ἑαυτοῦ μὴ ἀδικούμενον οὐδεὶς ἕτερος ἀδικῆσαι δυνήσεται, κἂν πᾶσα ἡ οἰκουμένη πρὸς αὐτὸν χαλεπὸν ἀναῤῥιπίζῃ πόλεμον. οὔτε γὰρ δυσκολία πραγμάτων, οὔτε καιρῶν μεταβολαὶ, οὔτε δυναστευόντων ἐπήρειαι, οὔτε ἐπιβουλῶν νιφάδες, οὔτε συμφορῶν ὄχλος,

λος, οὐδὲ πάντων τῶν ἐν ἀνθρώποις κακῶν συλλεγόμενος ὁ φορυτὸς παρασαλεῦσαί τι κἂν μικρὸν δυνήσεται τὸν γενναῖον, καὶ νήφοντα, καὶ ἐγρηγορότα. ὥσπερ αὖ τὸν ῥᾴθυμον καὶ ἀναπεπτωκότα, καὶ οἴκοθεν προδεδομένον κἂν μυρίαι προσάγωνται θεραπεῖαι, οὐδὲν ἀμείνω ποιοῦσι. τοῦτο γοῦν καὶ ἡ παραβολὴ ἡ περὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων παρεδήλωσεν ἡμῖν, ὧν ὁ μὲν ἐπὶ τῆς πέτρας, ὁ δὲ ἐπὶ τῆς ψάμμου τὴν οἰκίαν ᾠκοδόμησε τὴν ἑαυτοῦ· οὐχ ἵνα ψάμμον καὶ πέτραν νοήσωμεν, οὐδ' ἵνα οἰκοδομὴν λίθων καὶ ὀρόφων, οὐδ' ἵνα ποταμοὺς καὶ ὑετὸν καὶ πνεύματα ἄγρια προσπίπτοντα ταῖς οἰκοδομαῖς, ἀλλ' ἵνα ἀρετὴν καὶ κακίαν ἐκ τούτων ἐκλάβωμεν, καὶ ἴδωμεν κἀντεῦθεν ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα οὐδεὶς ἀδικεῖ. οὐκοῦν οὔτε ὁ ὑετὸς καίτοι ῥαγδαίως φερόμενος, οὔτε οἱ ποταμοὶ

do, neq; omnium, qui homines premuntur, malorum collectus aceruus generosum, sobrium ac vigilantem vel parum labefactare poterit: quemadmodum vicissim ignauum, collapsum, & à seipso proditum, etiamsi infinitæ curationes admoueantur, nihilo faciunt meliorem. Hoc siquidem etiam insinuauit nobis illa parabola de hominibus illis, quorum alter super petram, super arenam alter suam domum ædificauit: non vt arenam, & petram intelligamus, nec structuram lapidum, & tectum, neque vt flumina, & pluuiam, & sæuos spiritus in ædificia irruentes, sed vt virtutem, & vitium ex his colligamus, atque etiam hinc perspiciamus, eum qui seipse non lædat, à nemine lædi. Ergo nec pluuia magna quanquam videlatæ, neque flumina

magno impetu irruentia, neq́; ſæui ſpiritus vehementi cum inſultu adorta, partem vllam domus illius labefactárunt; ſed manſit & inexpugnabilis, & immota: vt diſcas, qui ſe ipſe non prodat, eum nulla tentatione poſſe labefactari. At illa alterius facilè euerſa eſt, non ob tentationum impetum (alioquin alteri quoq́; idem accidiſſet) ſed ob ipſius vecordiam. non enim quia ventus afflauit, ideo cecidit, ſed quòd ſuper arenã, hoc eſt, ſuper ignauiam, & nequitiam ædificata fuit, ruinam fecit. Nam prius etiam, quàm illa tempeſtas ingrueret, infirma erat, & ad caſum parata. Huiuſcemodi enim ædificia, etiam nemine infeſtante, dum ſubtrahitur ac diffluit fundamentum, ſua ſponte corruunt. Atque vt aranea vltro,

πολλῷ ῥοθίῳ προσπίπτοντες, οὔτε τὰ πνεύματα τὰ ἄγρια μετὰ σφοδρᾶς τῆς ῥύμης προσβάλλοντα, παρεσάλευσάν τι τῆς οἰκίας ἐκείνης· ἀλλ' ἔμεινε καὶ ἀχείρωτος, καὶ ἀκίνητος· ἵνα μάθῃς ὅτι τὸν ἑαυτὸν οὐ προδιδόντα οὐδὲ εἷς πειρασμὸς παρασαλεῦσαι δύναται. ἡ δὲ τοῦ ἑτέρου κατεφέρετο ῥᾳδίως, οὐ διὰ τὴν τῶν πειρασμῶν ἐπιβολὴν (ἦ γὰρ ἂν καὶ ἡ ἑτέρα τὸ αὐτὸ ἔπαθεν) ἀλλὰ διὰ τὴν οἰκείαν ἄνοιαν. οὐ γὰρ ἐπειδὴ ἄνεμος προσέπνευσεν, διὰ τοῦτο ἔπεσεν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπὶ τῆς ψάμμου ἦν οἰκοδομηθεῖσα, τοῦτ' ἔστιν ἐπὶ ῥᾳθυμίας καὶ πονηρίας, τοῦτο πέπονθε. καὶ γὰρ καὶ πρὶν ἢ τὸν χειμῶνα προσβαλεῖν ἐκεῖνον, ἀσθενής τε ἦν καὶ πρὸς τὸ πεσεῖν ἑτοίμη. αἱ γὰρ τοιαῦται οἰκοδομαὶ, καὶ μηδενὸς ἐνοχλοῦντος, αὐτόματοι καταφέρονται, ὑποσυρομένης αὐταῖς

τῆς

τῆς κρηπῖδος καὶ πάντη διαῤῥεούσης. καὶ καθάπερ αἱ μὲν ἀῤῥάγαι αὐτόματοι διασπῶνται, μηδενὸς αὐτοῖς ἐνοχλοῦντος, ὁ δὲ ἀδάμας καὶ παιόμενος ἀδιάλυτος μένει· οὕτω δὴ καὶ οἱ μὴ ἑαυτοὺς ἀδικοῦντες, κἂν ὑπὸ μυρίων παίωνται, ἰσχυρότεροι γίνονται· οἱ δὲ ἑαυτοὺς προδιδόντες κἂν μηδεὶς ὁ ἐνοχλῶν ᾖ, αὐτόματοι φέρονται, καὶ διαῤῥέουσι, καὶ ἀπόλλυνται. ὥσπερ καὶ Ἰούδας οὐ μόνον οὐδενὸς ἐνοχλήσαντος πειρασμοῦ τοιούτου, ἀλλὰ καὶ πολλῆς ἀπολαύσας τῆς θεραπείας, ἀπώλετο. βούλει σοι τοῦτον καὶ ἐπὶ δήμων ὁλοκλήρων δείξω διαλάμποντα τὸν λόγον; πόσης ὁ Ἰουδαίων δῆμος ἀπήλαυσε προνοίας; οὐ πᾶσα ἡ ὁρωμένη κτίσις πρὸς ὑπηρεσίαν αὐτῶν παρεσκευάζετο; καὶ καινός τις αὐτοῖς καὶ ξένος εἰσήγετο διαγωγῆς βίου τρόπος; οὐδὲ γὰρ εἰς ἀγορὰν ἐνέβαλλον καὶ οὕτω τῶν ὠνίων

nemine ipsis infesto, distrahuntur; adamas contrà etiam percussus non frangitur: sic etiam qui semetipsi non lædunt, etsi ab infinitis feriantur, fortiores euadunt: qui verò semetipsi produnt, etsi nemo sit infestus, sua sponte deuoluuntur, diffluunt ac pereunt. Quemadmodum Iudas quoque non modò nulla infestante huiusmodi tentatione, sed magna etiam curatione adhibita, periit. Vis integrarum gentium exemplis hanc orationem illustrem? quanta Iudæorum genti contigit prouisio? an non tota quæ videtur, creatura ad eorum obsequium fuit comparata? & noua quædam ipsis, ac mira viuendi ratio introducta? neque enim ad forum mittebant, itáque non nume-

numerata pecunia venalibus rebus fruebantur, nec sulcos findebant, neque aratrum trahebant, nec terram proscindebant, nec semina iaciebant, neque pluuiis indigebant & ventis & anni temporibus, non solis radiis, non cursu Lunæ, non aëris ingenio, non vlla huiusmodi re alia; non aream præparabant, non fruges triturabant, nō spiritus desiderabant ad secernenda grana à paleis, non molam versabant, non clibanū ædificabant, nō ligna & ignē domum inferebāt, non panifica egebant arte, non ligonem tractabāt, nō falcē acuebant, non aliqua alia indigebant arte, textoria, inquam, architectonica, & sutoria: sed omnia eis erat verbum Dei. Mensam habebant paratam ex tempore, sudoribus & laboribus vacuam. Eius

ἀπήλαυον οὐκ ἀργύριον καταθέντες, οὐδὲ αὔλακας ἔτεμνον, οὐδὲ ἄροτρον εἷλκον, οὐδὲ τὴν γῆν ἐσπάραττον, οὐδὲ σπέρματα κατέβαλλον, οὐδὲ ὑετῶν ἐδέοντο καὶ ἀνέμων καὶ τῶν τοῦ ἔτους ὡρῶν, οὐχ ἡλιακῆς ἀκτῖνος, οὐ σεληνιακοῦ δρόμου, οὐ φύσεως ἀέρος, οὐκ ἄλλου τῶν τοιούτων οὐδενὸς· οὐχ ἅλωνα παρεσκεύαζον, οὐ καρπὸν ἔτριβον, οὐ πνευμάτων ἔχρηζον πρὸς τὸ διακρῖναι τοὺς πυροὺς τῶν ἀχύρων, οὐ μύλην ἔστρεφον, οὐ κλίβανον ᾠκοδόμουν, οὐ ξύλα καὶ πῦρ εἰς τὴν οἰκίαν εἰσῆγον, οὐκ ἀρτοποιητικῆς ἐδέοντο τέχνης, οὐ μάκελαν μετεχείριζον, οὐ δρεπάνην ἠκόνουν, οὐκ ἄλλης τινὸς ἐδέοντο τέχνης, ὑφαντικῆς λέγω καὶ οἰκοδομικῆς, καὶ τῆς τὰ ὑποδήματα περιεχούσης· ἀλλὰ πάντα ἦν αὐτοῖς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος. καὶ ἐσχεδιασμένην εἶχον τράπεζαν, καὶ ἱδρώτων καὶ πόνων ἀπηλλαγμένην. τοιαύτη

γὰρ ἡ τοῦ μάννα φύσις νεαρά τε, καὶ πρόσφατος, καὶ οὐδαμοῦ παρέχουσα αὐτοῖς πράγματα, οὐδὲ κατατείνουσα πόνῳ· καὶ τὰ ἱμάτια δὲ αὐτοῖς καὶ τὰ ὑποδήματα, καὶ αὐτὴ ἡ τοῦ σώματος φύσις τῆς οἰκείας ἐπελανθάνετο ἀσθενείας. ἐν γὰρ χρόνῳ οὕτω μακρῷ, οὔτε ἐκεῖνα ἐτρίβετο, οὔτε οἱ πόδες αὐτῶν καί τοι τοσαῦτα βαδιζόντων ἐτυλώθησαν. ἰατρῶν αὐτοῖς καὶ φαρμάκων, καὶ τῆς ἄλλης τῆς περὶ τὴν τοιαύτην τέχνην σπουδῆς οὐδὲ μνήμη τις ἦν ἐν αὐτοῖς. οὕτω πᾶσα ἐκποδὼν ἀρρωστία ἦν. Ἐξήγαγε γὰρ αὐτοὺς ἐν ἀργυρίῳ καὶ χρυσίῳ φησί· καὶ οὐκ ἦν ἐν ταῖς φυλαῖς αὐτῶν ὁ ἀσθενῶν. Ἀλλ' ὥσπερ τὸν κόσμον τοῦτον ἀφέντες, καὶ πρὸς ἑτέραν βελτίονα μετοικισθέντες οἰκουμένην, οὕτως ἤσθιον, οὕτως ἔπινον, καὶ οὔτε ἡ ἀκτὶς θερμοτέρα γινομένη τὰς κεφαλὰς ἔπληττε τὰς ἐκείνων.

enim natura erat manna, recens, nusquam ipsis negotia facessens, neque labore conficiens. Iam vestimenta eorum & calcei & ipsa corporis natura quodammodo sua fragilitatis obliuiscebantur. tempore enim ita longo neque illa terebantur, neque pedes eorum tot tantáque licet itinera facientium occalluerunt. Medicorum, remediorum, caeteréq; in hac arte cura ne memoria quidem apud eos erat; adeò longè aberat omnis inualetudo. Eduxit enim eos in auro & argento, inquit, & non erat in tribubus eorum infirmus. Verùm quasi relicto hoc mundo, & in alium meliorem orbem inhabitandum translati, sic comedebant, sic bibebant, ac neq; radij calidiores effecti capita illorum feriebant.

diſterminabat enim flammam nubes vndique impendens, & omnibus illis familiis geſtatorij tecti inſtar erat. Neque verò noctu face indigebant, quæ tenebras diſcuteret, ſed erat eis columna ignis, fons lucis ineffabilis in duplicem vſum, tum vt luceret, tũ vt iter dirigeret. Neque enim lucida duntaxat erat, verùm etiam omni via duce certius infinitum illum populum per ſolitudinem illã ducebat. Ibant nõ terrâ ſolùm, ſed etiam mari quaſi terrâ. Auſi ſunt tranſcendere fines naturæ, cùm ſæuum illud pelagus ambularent, quaſi per ſolidam ac firmam petram iter facerent. cúmque illis ſubſtratum eſſet elementum illud, ſolidam terram, campóſque ſupinos, & agros imitabatur: cùm verò

διετείχιζε γὰρ τὴν φλόγα νεφέλη πάντοθεν αἰωρουμένη, καὶ περιφορητὴ γινομένη στέγη τοῖς δήμοις ἅπασιν ἐκείνοις. ἀλλ᾽ οὔτε ἐν νυκτὶ λαμπάδος ἐδέοντο τῆς διαιρούσης τὸ σκότος, ἀλλ᾽ ἦν αὐτοῖς ὁ στύλος τοῦ πυρὸς, πηγὴ φωτὸς ἀφάτου, δύο χρείας παρέχων, τήν τε ἀπὸ τοῦ φαίνειν, τήν τε ἀπὸ τοῦ κατευθύνειν αὐτοῖς τὴν ἀποδημίαν. οὐ γὰρ φωτοειδὴς μόνον ἦν, ἀλλὰ καὶ ὁδηγοῦ παντὸς ἀκριβέστερον ἐχειραγώγει κατὰ τὴν ἔρημον ἐκείνην τὸν ἄπειρον δῆμον ἐκεῖνον. ἐβάδιζον δὲ, οὐκ ἐπὶ γῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ὡς ἐπὶ γῆς. καὶ τῶν ὅρων τῆς φύσεως κατετόλμων, τὸ χαλεπὸν ἐκεῖνο πεζεύοντες πέλαγος, ὡς διὰ πέτρας στεῤῥᾶς καὶ ἀντιτύπου τινὸς ὁδοιποροῦντες. καὶ ὅτε μὲν αὐτοῖς ὑπεστόρεστο, γῆν ἐμιμεῖτο στεῤῥὰν τὸ στοιχεῖον, καὶ πεδία ὕπτια, καὶ ἀρούρας. ὅτε δὲ τοὺς

ἐχθροὺς

ἐχθροὺς ἀπέλαβε, τὰ θαλάττης κατειργάζετο· καὶ αὐτοῖς μὲν ἐγίνετο ὄχημα, τοῖς δὲ πολεμοῦσιν αὐτοὺς, τάφος· τοὺς μὲν μετ᾽ εὐκολίας παρέπεμπουσα, τοὺς δὲ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος καταποντίζουσα· καὶ ἡ ἄτακτος τῶν ὑδάτων ῥύμη, ἀνδρῶν λογικῶν καὶ συνετωτάτων εὐταξίαν καὶ ὑπακοὴν ἐπεδείκνυτο, νῦν μὲν φύλακος, νῦν δὲ δημίου τάξιν ἐπέχουσα, καὶ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τὰ ἐναντία ἀθρόον ἐπιδεικνυμένη. τί ἂν τις εἴποι τὰς πέτρας, αἳ ποταμοὺς ἠφίεσαν ὑδάτων; τί δὲ τὰ νέφη τῶν ὀρνίθων, οἳ τῷ πλήθει τῶν σωμάτων τὴν γῆν ἀπέκρυψαν ἅπασαν; τί τὰ ἐν Αἰγύπτῳ θαύματα; τί τὰ ἐν ἐρήμῳ παράδοξα; τί τὰ τρόπαια καὶ τὰς νίκας τὰς ἀναιμωτὶ γινομένας; ὡς γὰρ χορεύοντες, οὐχ ὡς πολεμοῦντες τοὺς ἀντιπίπτοντας ἐχειροῦντο. καὶ τῶν μὲν οἰκείων

hostes excepisset maris munus exequebatur: illis fuit vehiculum, hostibus ipsorum sepulchrum; illos facilè transmisit, hos magna cum vehementia submersit. Inordinatus aquarum impetus, virorum ratione præditorum atq; prudentißimorum ordinem & obedientiam præ se ferebat, cùm iam custodis, iam carnificis vicem obtineret, vnoq; die contraria repente præstaret. Quid commemorē petras, quæ fluuios effuderunt aquarum? quid nubes volucrū quæ corporum multitudine totam terram texerunt? Quid miracula patrata in Ægypto? quid prodigia quæ contigerunt in solitudine? quid trophæa & incruentas victorias? Tanquā enim choreas ducerent, non bellum gererēt, ita aduersarios domuerunt, ac dominos quidem suos

suos sine armis superârunt; qui verò extra Ægyptum cum ipsis pugnârunt, eos tubis canendo, psallendóque vicerunt: résque illa chorea potius erat quàm bellum, initiatio potius quã pugna. Omnia namque ista prodigia non ob id solùm acciderunt, vt eis necessarium ferrent subsidium, verùm vt doctrinam quoque cognitionis Dei, *quæ eos* Moyses *instituerat, certius conseruarent. vndique voces edebantur, quæ Dominum deprædicarent. Hæc enim mare declamabat, cùm nunc pedestri itinere traiiceretur, nunc ad ingenium rediret; hanc vocem edebant vndæ Nili in sanguinem mutatæ; ranæ, locustarum ille exercitus, eruca, & rubigo, hæc omni populo loquebantur: prodigia quo-*

δεσποτῶν χωρὶς ὅπλων ἐκράτησαν· τῶν δὲ μετὰ τὴν αἴγυπτον μαχομένων αὐτοῖς, σαλπίζοντες, καὶ ψάλλοντες, οὕτω περιεγένοντο. καὶ ἦν χορεία μᾶλλον ἢ πόλεμος τὰ γινόμενα, μυσταγωγία μᾶλλον ἢ μάχη. καὶ γὰρ πάντα τὰ τεράστια ταῦτα οὐ διὰ τοῦτο ἐγένετο μόνον ἵνα τὴν χρείαν αὐτοῖς πληρώσῃ, ἀλλ' ἵνα καὶ τὴν διδασκαλίαν, ἣν ἐνέθηκεν αὐτοῖς ὁ Μωϋσῆς τῆς θεογνωσίας ἀκριβέστερον διατηρήσωσι· καὶ φωναὶ πανταχόθεν ἐφέροντο τὸν δεσπότην ἀνακηρύττουσαι. καὶ γὰρ ἡ θάλαττα ταῦτα ἐβόα, νῦν μὲν πεζευομένη, νῦν δὲ θάλαττα γινομένη, καὶ τὰ νειλῷα νάματα ταύτην ἠφίει τὴν φωνὴν πρὸς αἵματος μεταβαλλόμενα φύσιν· καὶ οἱ βάτραχοι, καὶ τὸ τῶν ἀκρίδων στρατόπεδον ἐκεῖνο, καὶ ἡ κάμπη καὶ ἐρυσίβη ταῦτα διηγεῖτο τῷ δήμῳ παντί. καὶ τὰ

ἐπὶ

ἐπὶ τῆς ἐρήμου τεράστια, τὸ μάννα, ὁ στῦλος, ἡ νεφέλη, ἡ ὀρτυγομήτρα, τὰ ἄλλα πάντα ἀντὶ βιβλίου τότε αὐτοῖς ἐγένετο καὶ γραμμάτων οὐδέποτε ἐξαλειφομένων, ἔναυλον καθ' ἑκάστην ἡμέραν παρεχόμενα αὐτοῖς τὴν μνήμην, καὶ ἐνηχοῦντα αὐτῶν τὴν διάνοιαν. ἀλλ' ὅμως μετὰ τοσαύτην καὶ τηλικαύτην πρόνοιαν, μετὰ τὰς εὐεργεσίας τὰς ἀφάτους ἐκείνας, μετὰ τὸ μέγεθος τῶν θαυμάτων, μετὰ τὴν κηδεμονίαν τὴν ἄρρητον, μετὰ τὴν διδασκαλίαν τὴν διηνεκῆ, μετὰ τὴν κατήχησιν τὴν ἀπὸ τῶν ῥημάτων, μετὰ τὴν παραίνεσιν τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων, μετὰ τὰς νίκας τὰς λαμπρὰς, μετὰ τὰ τρόπαια τὰ παράδοξα, μετὰ τὴν τῶν τραπεζῶν ἀφθονίαν, μετὰ τὴν δαψίλειαν τῶν ναμάτων ἐκείνων, μετὰ τὴν ἄφατον δόξαν, ἣν περιεβάλλοντο παρὰ παντὶ τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει· ἐπειδὴ ἀγνώμονες ἦσαν καὶ ἀναίσθητοι, μόσχον προσε-

que in ſolitudine, manna, columna, nubes, ortygometra, cetera omnia fuerunt eis vice libri & literarum, quæ nunquam delentur, cùm memoriam eis quotidie refricarent, & ipſorum animo inſonarēt. Veruntamen poſt tantam tamq; multiplicem prouiſionem, poſt ineffabilia illa beneficia, poſt tanta miracula, poſt inenarrabilem curam, poſt longam inſtitutionem, poſt inſtructionem verborum, poſt adhortationem ipſarum rerum, poſt inſignes victorias, poſt admirabilia trophæa, poſt lautitiam menſarum, poſt vbertatem illarum aquarum, poſt ineffabilem gloriam, quam apud hominum genus vniuerſum fuerant conſecuti: ingrati & ſtupidi cùm eſſent,

sent, vitulum adorauerunt, & bouis caput coluerunt; Deosq; sibi fieri postularunt, cùm recentia beneficiorum Dei in Ægypto acceptorum monumenta tenerent, ac multis etiam aliis adhuc fruerentur. Niniuitarum verò populus barbarus cùm esset atque alienigena, nihilq; horum participasset, non paruum, non magnum, non orationes, non miracula, non res, non verba; vidissetq; hominẽ ex naufragio conseruatum, nunquam secum antea versatum, sed tum primùm visum, ingressum, ac dicentem: Adhuc tres dies, & Niniue subuertetur: adeò nudis hisce verbis mutati ac meliores facti sunt, & deposita priori vitiositate ad virtutem per pœnitentiam contenderunt, vt decretum Dei reuocarent, nutantem vrbem sisterent.

κύνησαν, καὶ βοὸς κεφαλὴν ἐθεράπευον· καὶ θεοὺς ἐπεζήτουν αὐτοῖς γενέσθαι, νεαρὰ τὰ ὑπομνήματα τῶν ἐν Αἰγύπτῳ εὐεργεσιῶν ἔχοντες τοῦ θεοῦ, καὶ πολλῶν καὶ ἄλλων ἀπολαύοντες ἔτι. Ὁ δὲ τῶν Νινευϊτῶν δῆμος βάρβαρος ὢν καὶ ἀλλόφυλος, οὐδενὸς τούτων μετεσχηκὼς, οὐ μικροῦ, οὐ μεγάλου, οὐ λόγων, οὐ θαυμάτων, οὐκ ἔργων, οὐ ῥημάτων, ἐπειδὴ ἄνθρωπον εἶδον ἐκ ναυαγίου διασωθέντα, οὐδέ ποτε αὐτοῖς συγγενόμενον ἔμπροσθεν, ἀλλὰ τότε πρῶτον ὀφθέντα, εἰσελθόντα καὶ εἰπόντα, ἔτι τρεῖς ἡμέραι, καὶ Νινευὴ καταστραφήσεται· οὕτως ἀπὸ τῶν ψιλῶν τούτων ῥημάτων μετεβάλλοντο καὶ βελτίους ἐγένοντο, καὶ τὴν προτέραν ἀποθέμενοι κακίαν, πρὸς ἀρετὴν διὰ μετανοίας ὥδευσαν, ὡς ἀπόφασιν ἀνακαλέσασθαι θεοῦ, καὶ σειομένην στῆσαι πόλιν,

καὶ

καὶ θεήλατον ὀργὴν ἀποκρούσασθαι, καὶ πάσης ἀπαλλαγῆναι κακίας. εἶδε γὰρ ὁ θεός φησιν, ὅτι ἀπέστη ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὸν κύριον. πῶς ἀπέστη, εἰπέ μοι; καίτοι μεγάλη ἦν αὐτῶν ἡ κακία, ἄφατος ἡ πονηρία, δυσίατα τὰ ἕλκη. καὶ τοῦτο δηλῶν ὁ προφήτης ἔλεγεν· Ανέβη ἡ κακία αὐτῶν ἕως τοῦ οὐρανοῦ· τῷ διαστήματι τοῦ τόπου, τὸ μέγεθος τῆς κακίας αὐτῶν ἐνδεικνύμενος. ἀλλ' ὅμως τὴν τοσαύτην πονηρίαν, τὴν οὕτω κορυφωθεῖσαν καὶ ὑψωθεῖσαν ὡς καὶ ἕως τοῦ οὐρανοῦ φθάσαι, ταύτην ἐν τρισὶν ἡμέραις, ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ διὰ ῥημάτων ὀλίγων, ἃ παρ' ἑνὸς ἤκουσαν ἀνθρώπου, ἀγνῶτος, ξένου, ναυαγοῦ γεγενημένου, οὕτω κατέλυσαν, οὕτως ἠφάνισαν, οὕτως ἐκ ποδῶν ἐποίησαν εἶναι, ὡς τοιαύτης ἀπολαῦσαι φωνῆς, ὅτι εἶδεν ὁ θεὸς, ὅτι ἀπέστη

diuinitus impendentem iram propulsarent, omniq; afflictione liberarētur. Vidit enim Deus, inquit, quia auersus est vnusquisque de via sua mala, & conuersus est ad Dominum. Quomodo conuersus est, dic mihi? atqui magna eorum erat malitia, ineffabilis nequitia, vlcera curatu difficilia. idq; vt indicaret Propheta, dixit: Ascendit malitia eorum vsq; ad cœlum: distantia loci, magnitudinem malitiæ ipsorū significauit. Sed tamen tantam nequitiam, vsq; adeò elatā & exaltatam, vt ad cœlum quoque pertingeret, tribus diebus, breui temporis momēto, paucis verbis, quæ ab vno homine audierant, ignoto, hospite, naufragium passo, ita profligauerūt, ita aboleuerunt, ita è medio sustulerūt, vt tali voce recrearētur: Vidit Deus quia auer-

auersus est vnusquisque de via sua mala, & pœnituit eum super malitia, quam locutus fuerat Deus vt faceret eis. Vidésne sobrium ac vigilantem non modò ab hominibus non lædi, verùm etiam iram diuinitus impendentem auertere? qui verò semet ipse prodat ac noceat, etsi infinita accipiat beneficia, non multum lucri facere? sic enim neque illis profuerunt tanta portenta, neque his obfuit iisdem caruisse. Verùm cùm natura forent candidi, exiguum nacti momentum meliores euaserunt, quanquam barbari & alienigenæ, inauditis omnibus diuinis oraculis, longéque à Palæstina dissiti. Quid verò illorum trium puerorum, dic mihi, virtuti superuenientia mala offecerunt? an non adhuc iuuenes, & admodũ quidem

ἕκαστος ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ μετενόησεν ἀπὸ τῆς κακίας ἧς εἶπεν ὁ θεὸς, ποιῆσαι αὐτοῖς. ὁρᾷς ὅτι ὁ μὲν νήφων, καὶ ἐγρηγορὼς οὐ μόνον παρὰ ἀνθρώπων οὐδὲν ἀδικεῖται, ἀλλὰ καὶ θεήλατον ὀργὴν ἀνατρέπει; ὁ δὲ οἴκοθεν ἑαυτὸν προδιδοὺς καὶ καταβλάπτων, κἂν μυρίας εὐεργεσίας ἀπολάβῃ, οὐδὲν μέγα κερδαίνει; οὕτω γοῦν οὐδὲ ἐκείνους ὠφέλησε τὰ τοσαῦτα σημεῖα, οὐδ' αὐτοὺς τούτους τὸ μὴ μετασχεῖν τούτων παρέβλαψεν· ἀλλ' ἐπειδὴ οἴκοθεν ἦσαν εὐγνώμονες, μικρᾶς ἐπιλαβόμενοι ῥοπῆς, βελτίους ἐγένοντο, καίτοι βάρβαροι ὄντες καὶ ἀλλόφυλοι καὶ πάντων ἀνήκοοι τῶν θείων χρησμῶν, καὶ πόρρω που τῆς παλαιστίνης ἀπῳκισμένοι. Τί δὲ τῶν παίδων τῶν τριῶν, εἰπέ μοι, τὴν ἀρετὴν τὰ ἐπελθόντα κακὰ ἐλυμήνατο; οὐχὶ ἔτι νέοι ὄντες καὶ νέοι κομιδῇ, ἐν ἡλικίᾳ

ἡλικίᾳ ἀώρῳ τὴν χαλεπὴν ἐκείνην ὑπέμειναν τιμωρίαν καὶ αἰχμαλωσίαν, καὶ τὴν μακρὰν ἀπεδήμησαν ἀποδημίαν, καὶ πατρίδος καὶ οἰκίας, καὶ ναοῦ καὶ βωμοῦ καὶ θυσιῶν, καὶ προσφορῶν καὶ σπονδῶν, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ ψάλλειν, εἰς τὴν ἀλλοτρίαν ἐλθόντες γῆν, ἐχωρίσθησαν; οὐ γὰρ ἡ οἰκία αὐτοῖς μόνον ἄβατος ἦν, ἀλλὰ καὶ πολλὰ τῆς λατρείας ἐντεῦθεν εἴδη. οὐχὶ βαρβαρικαῖς ἐξεδόθησαν χερσὶ, καὶ λύκοις μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις, καὶ τὸ δὴ χαλεπώτατον εἰς μακρὰν οὕτω διακειμένην, καὶ βάρβαρον ἀποικισθέντες γῆν, καὶ αἰχμαλωσίαν χαλεπωτάτην; οὐ διδάσκαλον εἶχον, οὐ προφήτην, οὐκ ἄρχοντα, Οὐ γάρ ἐστι, φησιν, ἄρχων, οὐδὲ προφήτης, καὶ ἡγούμενος, οὐδὲ τόπος τοῦ καρπῶσαι ἐνώπιόν σου, καὶ εὑρεῖν ἔλεος. ἀλλὰ καὶ εἰς βασιλικὴν οἰκίαν,

iuuenes, immatura ætate graue illud subière supplicium & captiuitatem, longam peregrinationem peregrinati sunt, à patria, domo, templo, altari, sacrificiis, oblationibus, libationibus, ab ipso quoque psalmorum cantu, vbi in alienam regionem venerunt, separati sunt? non enim domus eis duntaxat eam ob caussam inaccessa erat, sed multa quoque diuini cultus genera. An non barbarorum manib. deditì sunt, lupis potius quàm hominibus, & quod est grauißimum, in tam lõge dissitam ac barbaram abducti terram, & seruitutem grauißimam, non magistrum habebant, non prophetam, non principẽ; Nõ enim est, inquit, princeps, neq; Propheta, neq; Dux, neq; locus sacrificãdi coram te, & inueniendi misericordiam, Quin etiam in domum regiam,

tanquã in scopulum quendam ac præcipitium, & pelagus saxis petrisque sub aqua latentibus refertum, introducti sunt sine gubernatore, sine proreta, sine nautis, sine velis sauum illud mare nauigare coacti; atque in aula regia tanquam in carcere inclusi. Cùm enim philosophari nôssent, & rebus secularibus essent superiores, omnem quoq; humanum fastum conculcâssent, alaq; sibi leues reddidissent, accessionem malorum, etiam illam commorationem esse existimabant. Si enim foris fuissent, & in domo priuata, maiori libertate fruituri erant: at verò introducti in illum carcerem (carcere namq; omnem illã splẽdoris & magnificentiæ speciẽ, & præcipitiis scopulisq; nihilo censebãt esse meliorẽ) continuò grauem

ὡς εἰς σκόπελόν τινα, καὶ κρημνὸν καὶ πέλαγος ὑφάλων γέμον καὶ σπιλάδων, οὕτως εἰσήχθησαν χωρὶς κυβερνήτου, καὶ πρωρέως, καὶ ναυτῶν, καὶ ἱστίων, ἀναγκαζόμενοι τὴν χαλεπὴν ἐκείνην θάλατταν πλεῖν· καὶ καθάπερ ἐν δεσμωτηρίῳ ταῖς βασιλικαῖς αὐλαῖς ἐναπειλημμένοι. ἐπειδὴ γὰρ φιλοσοφεῖν ᾔδεσαν, καὶ τῶν βιωτικῶν ἦσαν ἀνώτεροι πραγμάτων, καὶ τὸν τῦφον ἅπαντα κατεπάτησαν τὸν ἀνθρώπινον, καὶ κοῦφον αὐτοῖς τὸ πλέον εἰργάσαντο, προσθήκην κακῶν, καὶ τὴν αὐτόθι διατριβὴν ἐνόμιζον εἶναι. ἔξω μὲν γὰρ ὄντες, καὶ ἐν ἰδιωτικῇ οἰκίᾳ πλείονος ἔμελλον ἀπολαύσεσθαι τῆς ἐξουσίας· εἰς δὲ τὸ δεσμωτήριον εἰσαχθέντες ἐκεῖνο (δεσμωτηρίου γὰρ τὴν φαντασίαν ἅπασαν ἐκείνην καὶ κρημνῶν καὶ σκοπέλων οὐδὲν ἄμεινον εἶναι ἐνόμιζον) εὐθέως δυσκολίαν ὑπέ-

ὑπέμειναν χαλεπήν· ὁ μὲν γὰρ βασιλεὺς ἐκέλευσε κοινωνοὺς αὐτοὺς τῆς τραπέζης εἶναι τῆς ἑαυτοῦ, τῆς συβαριτικῆς ἐκείνης, καὶ ἀκαθάρτου καὶ βεβήλου, αὐτοῖς δὲ ἀπηγορεύετο τοῦτο, καὶ θανάτου χαλεπώτερον εἶναι ἐδόκει· καὶ μόνοι καθάπερ ἀρνία λύκων μεταξὺ τοσούτων ἦσαν ἀπειλημμένοι. καὶ ἀνάγκη ἦν, ἢ λιμῷ τήκεσθαι (μᾶλλον δὲ καὶ τὴν ἐπὶ θάνατον ἄγεσθαι) ἢ τῶν κεκωλυμένων ἀπογεύεσθαι ἐδεσμάτων. τί οὖν ποιοῦσιν οἱ νέοι, οἱ ἐν ὀρφανίᾳ, οἱ αἰχμάλωτοι, οἱ ξένοι, οἱ δοῦλοι, τῶν ταῦτα κελευόντων; οὐκ ἐνόμισαν ἀρκεῖν αὐτοῖς εἰς ἀπολογίαν, τὴν ἀνάγκην, οὐδὲ τὴν τυραννίδα τοῦ τὴν πόλιν ἔχοντος· ἀλλὰ πάντα μηχανῶνται, καὶ πραγματεύονται, ὥστε τὴν ἁμαρτίαν φυγεῖν, καίτοι πανταχόθεν προδεδομένοι. οὔτε γὰρ χρήμασι πείθειν ἠδύναντο· πῶς γὰρ οἱ αἰχμάλωτοι; οὐ φιλίᾳ καὶ συνουσίᾳ.

difficultatẽ ſuſtinnêre. Rex enim eos illius voluptuoſæ impuræq́, & pphanæ menſæ ſuæ iuſſit eſſe ſocios, id quod eis interdictum erat, & morte grauius videbatur: ac ſoli velut agni in medio tot luporum erant incluſi. Neceſſe erat aut fame tabeſcere (imò verò ad mortem rapi) aut prohibita edulia deguſtare. Quid ergo faciunt iuuenes, orphàni, captiui, peregrini, ſerui illorum qui hæc imperabant? non exiſtimârunt neceßitatem ſibi ad excuſationem ſufficere, neq; tyrannidem eius, qui vrbem obtinebat; ſed omnia machinabantur moliebanturq́;, vt peccatum effugerent, omni licet ex parte deſerti. Neque enim pecuniis perſuadere poterant, vtpote captiui; non amicitia & familiaritate,

vtpote peregrini, non potentia superare, vtpote serui; non multitudine vincere, vtpote tres tantùm. Accedunt igitur ad eunuchum, qui eam potestatem obtinebat, eiq; verbis persuadent. Cùm enim inuenissent eum trepidum ac timidum, déque salute sua solicitum, & metus mortis intolerandus animum eius concuteret: Timeo enim ego, inquit, dominum meum regem, ne quãdo videat vultus vestros macilentiores prae ceteris adolescentulis coaeuis vestris, & condemnetis caput meum regi: eo timore liberatum inducũt, vt daret ipsis eam gratiam. Ac postquã omne officium suũ fecissent, Deus quoque deinceps fecit suum. Neque enim solius Dei erat praeclarum illud facinus (nam quid illo mercedis loco essent acceptu-

πῶς γὰρ οἱ ξένοι; οὐ δυναστείᾳ περιγενέσθαι· πῶς γὰρ οἱ δοῦλοι; οὐ πλήθει κρατῆσαι· πῶς γὰρ οἱ τρεῖς μόνοι; προσελθόντες τοίνυν πείθουσι τὸν εὐνοῦχον ἐκεῖνον λόγοις, τὸν ταύτην ἔχοντα τὴν ἐξουσίαν. ἐπειδὴ γὰρ εὗρον αὐτὸν περιδεῆ καὶ τρέμοντα, καὶ περὶ τῆς οἰκείας σωτηρίας ἀγωνιῶντα, καὶ φόβος ἀφόρητος ἦν ὁ περὶ τοῦ θανάτου κατασείων αὐτοῦ τὴν ψυχήν. Φοβοῦμαι γὰρ ἐγώ φησι τὸν κύριόν μου τὸν βασιλέα, μή ποτε ἴδῃ τὰ πρόσωπα ὑμῶν σκυθρωπὰ ὑπὲρ τὰ παιδάρια τὰ συνήλικα ὑμῶν, καὶ καταδικάσητε τὴν κεφαλήν μου τῷ βασιλεῖ· ἀπαλλάξαντες αὐτὸν τούτου τοῦ δέους πείθουσι δοῦναι τὴν χάριν. καὶ ἐπειδὴ πάντα τὰ παρ' ἑαυτῶν εἰσήνεγκαν, καὶ ὁ θεὸς τὰ παρ' ἑαυτοῦ λοιπὸν εἰσέφερεν. οὐδὲ γὰρ τοῦ θεοῦ μόνου τὸ κατόρθωμα ἦν (ἐπεὶ τί ἔμελλον ἐκεῖνοι μισθὸν λαμβάνειν;)

γειν;) ἀλλὰ τῆς ἐκείνων γνώμης ἡ ἀρχὴ καὶ τὰ προοίμια, ἣν παρασχόμενοι γενναίαν καὶ ἀνδρείαν, ἐπεσπάσαντο τοῦ θεοῦ τὴν ῥοπήν. καὶ εἰς τέλος ἤγαγον, ὅπερ ἐσπούδαζον. ὁρᾷς ὅτι τὸν μὴ ἑαυτὸν ἀδικοῦντα, οὐδεὶς ἕτερος παραβλάψαι δυνήσεται; ἰδοὺ γοῦν καὶ νεότης καὶ αἰχμαλωσία, καὶ ὀρφανία, καὶ εἰς ἀλλοτρίαν ἀπαγωγὴ, καὶ μόνωσις, καὶ ἐρημία τῶν προστησόντων, καὶ ἐπίταγμα χαλεπὸν, καὶ φόβος θανάτου πολὺς ἐπιτειχίζων τοῦ εὐνούχου τὴν διάνοιαν, καὶ πενία, καὶ ὀλιγότης, καὶ τὸ ἐν μέσῳ βαρβάρων εἶναι, καὶ τὸ τοὺς ἐχθροὺς ἔχειν δεσπότας, καὶ τὸ εἰς αὐτὰς ἐκδεδόσθαι τὰς χεῖρας τὰς βασιλικὰς, καὶ τῶν οἰκείων ἁπάντων ὁ χωρισμὸς, καὶ ἱερέων καὶ προφητῶν, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐπιμελουμένων αὐτῶν ἀλλοτρίωσις, καὶ σπονδῶν καὶ θυσιῶν

ri) sed principium & exordia proficiscebantur ab illorum animo quem cùm præstitissent generosum ac fortem, Dei fauorem sibi conciliârunt, & ad finem, quod moliebantur, perduxerunt. Vides, qui seipse nō lædit, ei neminem alium posse nocere? Ecce enim nec iuuentus, neq; captiuitas, neq; orbitas, neq; abductio in regionem alienam, nec solitudo & destitutio eorum, qui ab ipsis starēt, nec mandatum graue, nec magnus mortis timor, qui eunuchi cingebat animū, nec paupertas, nec paucitas, non quòd in medio barbarorum essent, nō quòd hostes haberent dominos, non quòd in ipsius regis manus essent traditi, neq; cognatorum omnium separatio, neq; sacerdotū & prophetarū & aliorum, qui curā ipsorū gerebant, alienatio, nec libationū & sacrificiorum

cessatio, neque templi & psalmorum ademptio, neq; quidquã horum eis nocuit; sed tum in maiori gloria fuerunt, quàm cùm iis reb. in patria sua fruerentur. Hoc primo certamine perfecto, insigni corona redimiti, lege in aliena quoque regione seruata, conculcato tyranni mandato, victo dæmonis terrore, neque vllo vlla ex parte damno affecti; quasi domi sederent, & omnibus illis fruerentur, opere ita liberè perfecto, ad alios rursus agones sunt vocati. Iterum erant iidem, & certamen priore difficilius ipsis proponebatur (animus incendebatur, barbaricus aduersum eos exercitus cum rege instruebatur velut in acie, tota Persica potentia incitabatur, omnia ad fraudem ac vim ipsis afferendam comparabantur; di-

ἀργία, καὶ ναοῦ καὶ ψαλμῶν ἀφαίρεσις. καὶ οὐδὲν τούτων αὐτοὺς παρέβλαψεν· ἀλλὰ τότε μειζόνως εὐδοκίμησαν, ἢ ὅτε τούτων ἀπήλαυον ἐπὶ τῆς πατρίδος τῆς ἑαυτῶν. καὶ πρῶτον ἆθλον ἀνύσαντες τοῦτο, καὶ λαμπρὸν ἀναδησάμενοι τὸν στέφανον, καὶ τὸν νόμον καὶ ἐν ἀλλοτρίᾳ τηρήσαντες, καὶ ἐπίταγμα καταπατήσαντες τυραννικὸν, καὶ φόβον νικήσαντες τοῦ ἀλάστορος, καὶ μηδὲν μηδαμόθεν παραβλαβέντες· ὥσπερ οἴκοι καθήμενοι, καὶ πάντων ἐκείνων ἀπολαύοντες. οὕτω τὸ ἔργον μετὰ ἀδείας ἀνύσαντες, ἐφ᾽ ἕτερα πάλιν ἐκαλοῦντο σκάμματα. καὶ πάλιν ἦσαν οἱ αὐτοί. καὶ ἀγὼν τοῦ προτέρου χαλεπώτερος αὐτοῖς ἐπετίθετο. καὶ κάμινος ἀνήπτετο, καὶ βαρβαρικὸν πρὸς αὐτοὺς στρατόπεδον μετὰ τοῦ βασιλέως παρετάττετο. καὶ ἡ περσικὴ πᾶσα δύναμις ἐκινεῖτο, καὶ πάντα περὶ ἀπάτην αὐτῶν ἐπετηδεύετο, καὶ βίαν· καὶ μυσι-

μυστικῆς εἴδη διάφορα καὶ κολάσεων ποικίλοι τρόποι, καὶ ἀπειλαί, καὶ ὄψις πάντοθεν φοβερά, καὶ ῥήματα ὄψεως φοβερώτερα· ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ ἑαυτοὺς οὐ προὔδωκαν, ἀλλὰ τὰ παρ' ἑαυτῶν πάντα εἰσήνεγκαν, οὐδὲν οὐδέποτε παρεβλάβησαν· ἀλλὰ καὶ λαμπροτέρους τῶν προτέρων ἀνεδήσαντο τοὺς στεφάνους. ἔδησε μὲν γὰρ αὐτοὺς ὁ Ναβουχοδονόσορ, καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὴν κάμινον, οὐ μὴν παρέβλαψεν, ἀλλὰ καὶ μειζόνως ὠφέλησε, καὶ ἐνδοξοτέρους εἰργάσατο. καὶ οὔτε τὸν ναὸν (πάλιν γὰρ τὰ αὐτὰ ἐρῶ) οὔτε θυσιαστήριον, οὐ πατρίδα, οὐχ ἱερέας, οὐ προφήτας ἔχοντες, ἐν ἀλλοτρίᾳ καὶ βαρβάρῳ χώρᾳ, ἐν αὐτῇ μὲν οὖν μέσῃ τῇ καμίνῳ, μεταξὺ τοῦ στρατοπέδου παντὸς ἐκείνου, τοῦ βασιλέως τοῦ ταῦτα ἐργαζομένου θεωροῦντος, λαμπρὸν ἀνεστήσαντο τὸ τρόπαιον, καὶ περιφανῆ νίκην

uersa cantionum genera, variæ suppliciorum formæ, minæ, aspectus omni ex parte terribilis, & verba aspectu terribiliora: sed tamen quoniam semetipsi nō prodiderunt, sed omnem suam operam contulerunt, nihil vnquā damni acceperunt: quin etiam coronis quàm priores fuerant illustrioribus redimiti sunt. Vinxit enim eos Nabuchodonosor, & in caminum coniecit, non tamen damno, quin potius etiam commodo affecit, & illustriores reddidit. Cumq́; nec templum (iterum enim eadem dicam) neq́; altare, non patriam, non sacerdotes, non prophetas haberēt, in aliena & barbara regione, in medio camini, totiusq́; illius exercitus, rege harū rerū auctore spectante, splendidum statuerunt trophæum & insignem reportârunt victo-

victoriam, admirabili illa & inopinata cantione decantata, quæ ex illo etiamnum vbiq; terrarum cantatur, & cantabitur etiam in postera secula. Sic ergo si nemo seipsum lædat, ab alio lædi non poterit. non enim cessabo hoc dictum continenter decantare. Nam si captiuitas, seruitus, solitudo, patriæ amissio, & omnium cognatorum, mors, incendium, tantus exercitus, tyrannus tam crudelis non valuerunt tribus pueris, iuuenibus, captiuis, seruis, peregrinis, in aliena regione versantibus quicquam nocere quoad suam ipsorum virtutem, sed maioris etiam loquendi libertatis occasio fuerunt illæ insidiæ: quid sobrium lædere poterit? non est quidquam, etsi totum orbem aduersarium

ᾖσαντο, τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην καὶ παράδοξον ᾄσαντες ᾠδὴν, τὴν καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐξ ἐκείνου πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ᾀδομένην, καὶ ᾀσθησομένην δὲ καὶ εἰς τὰς μετὰ ταῦτα γενεάς. Οὕτως οὖν ὅταν μηδεὶς ἑαυτὸν ἀδικῇ, οὐδὲν παρ' ἑτέρου βλαβῆναι δυνήσεται. οὐ γὰρ παύσομαι συνεχῶς τοῦτο ἐπᾴδων τὸ ῥῆμα. εἰ γὰρ αἰχμαλωσία καὶ δουλεία, καὶ μόνωσις, καὶ πατρίδος ἀποβολὴ, καὶ τῶν οἰκείων ἁπάντων, καὶ θάνατος, καὶ ἐμπρησμὸς, καὶ στρατόπεδον τοσοῦτον, καὶ τύραννος οὕτως ὠμὸς οὐκ ἴσχυσαν παῖδας τρεῖς νέους αἰχμαλώτους, δούλους, ξένους, ἐπ' ἀλλοτρίας ὄντας λυμήνασθαί τι εἰς τὴν οἰκείαν αὐτῶν ἀρετήν· ἀλλὰ καὶ μείζονος αὐτοῖς παρρησίας γέγονε πρόφασις, ἡ ἐπιβουλή· τί τὸν νήφοντα παραβλάψαι δυνήσεται; οὐκ ἔστιν οὐδὲν, κἂν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἔχῃ πολεμοῦσαν αὐτῷ.

αὐτῷ. Ἀλλ' ὁ θεὸς τότε, φησὶ, παρέστη αὐτοῖς, καὶ ἐξήρπασεν αὐτοὺς τῆς φλογός. μάλιστα μὲν οὖν, καὶ σὺ τὰ παρ' ἑαυτοῦ πάντα ἐὰν παράσχῃς, τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ ἕψεται πάντως. πλὴν ἀλλ' ἐγὼ τοὺς παῖδας ἐκείνους οὐ διὰ τοῦτο θαυμάζω καὶ μακαρίζω, καὶ ζηλωτοὺς εἶναί φημι, ὅτι τὴν φλόγα κατεπάτησαν, καὶ τῆς τοῦ πυρὸς ἐνεργείας κρείττους ἐγένοντο· ἀλλ' ὅτι ὑπὲρ τῶν ἀληθῶν ἐδέθησαν δογμάτων, καὶ εἰς κάμινον ἐνεβλήθησαν, καὶ τῷ πυρὶ παρεδόθησαν. ἐνταῦθα γὰρ αὐτοῖς ἅπαν τὸ τρόπαιον ἀπήρτισται, καὶ ὁμοῦ κατενεχθεῖσιν εἰς τὴν κάμινον, στέφανος ἐπετίθετο· καὶ ἀπὸ τῶν ῥημάτων τῶν ἐκείνων ἤρξατο πλέκεσθαι, καὶ πρὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως, ἃ μετὰ πολλῆς τῆς παῤῥησίας καὶ τῆς ἐλευθεροστομίας πρὸς τὸν βασιλέα ἀχθέντες εἰς μέσον ἔλεγον. Οὐ χρείαν ἔχομεν ἡμεῖς περὶ τοῦ ῥήματος τούτου

baberet. At Deus tum, inquit, eis aſtitit, eóſque ex flamma eripuit. maximè id quidem; tu quoque ſi omnia, quæ à te requiruntur, præſtiteris, diuinum auxilium ſequetur omnino. Veruntamen ego pueros non eò miror, beatóſque ac felices æſtimo, quòd flammam conculcârunt, & vim ignis vicerunt; ſed quod verorum dogmatum cauſſa vincti, in caminum coniecti, & igni traditi ſunt. Hic enim eis totum trophæum abſolutum eſt, & ſimul atque in caminum coniecti ſunt, impoſita corona, & ab illis verbis texi capta etiam ante rerum euentum, quæ magna cum fiducia libertateque loquendi ad regem ducti in medium protulerunt: Non oportet nos de hac re re-

ſpondere tibi. Poteſt enim Deus noſter in cœlis, quem nos colimus, eripere nos ex camino ignis ardentis, & de tuis manibus, ô Rex, liberabit nos. ſin minus notum ſit tibi rex, quia Deos tuos non colimus, & ſtatuam auream, quam erexiſti, non adoramus. Iam inde ab illis verbis eos victores pronuncio, iam inde ab illis reportato victoriæ præmio ad inſignem martyrij coronam, confeſſioni verborum addita confeſſione rerum, cucurrerunt. Sin ignis reueritus eſt immiſſa eorum corpora, & vincula ſoluit, ſecurum deſcenſum præbuit, ſuæ virtutis oblitus, & caminus ignis factus eſt fons frigidarum aquarum: id iam diuinæ gratiæ, & ſupernæ ſtupendarum rerum effectionis miraculũ fuit. Quare athletæ

ἀποκριθῆναί σοι. ἔστι γὰρ ὁ θεὸς ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς, ᾧ ἡμεῖς λατρεύομεν, ἱκανὸς ἐξελέσθαι ἡμᾶς ἐκ τῆς καμίνου τοῦ πυρὸς τῆς καιομένης· καὶ ἐκ τῶν χειρῶν σου βασιλεῦ ῥύσεται ἡμᾶς. καὶ ἐὰν μή, γνωστὸν ἔστω σοι βασιλεῦ ὅτι τοῖς θεοῖς σου οὐ λατρεύομεν, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ, ᾗ ἔστησας, οὐ προσκυνοῦμεν. ἀπὸ τούτων αὐτοὺς τῶν ῥημάτων ἀνακηρύττω, ἀπὸ τούτων τὸ βραβεῖον τῆς νίκης ἁρπάσαντες ἐπὶ τὸν λαμπρὸν ἔδραμον τοῦ μαρτυρίου στέφανον, τῇ τῶν ῥημάτων ὁμολογίᾳ τὴν διὰ τῶν πραγμάτων προστιθέντες. οἱ δὲ ἐμβληθέντας ᾐδέσθη τὸ πῦρ αὐτῶν τὰ σώματα, καὶ τὰ δεσμὰ ἔλυσε, καὶ παρεῖχε κάτω μετὰ ἀδείας βαδίζειν, καὶ τῆς οἰκείας ἐνεργείας ἐπελάθετο, καὶ πηγὴ ψυχρῶν ὑδάτων γέγονε τοῦ πυρὸς ἡ κάμινος· τοῦτο λοιπὸν τῆς τοῦ θεοῦ χάριτος τὸ θαῦμα ἦν, καὶ τῆς ἄνωθεν παραδοξοποιΐας. ὥς οἵ γε ἀθληταὶ

καὶ

καὶ πρὶν ἢ ταῦτα γενέσθαι ὁμοῦ τῆς φλογὸς ἐπιβάντες, καὶ τὸ τρόπαιον ἔστησαν, καὶ τὴν νίκην ἤραντο, καὶ τὸν στέφανον ἀνεδήσαντο, καὶ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ἀνεκηρύχθησαν, καὶ τὸ λεῖπον αὐτοῖς εἰς εὐδοκίμησιν, οὐδὲν ἦν. τί οὖν ἂν ἔχοις πρὸς ταῦτα εἰπεῖν; εἰς ὑπερορίαν ἀπηνέχθης, καὶ τῆς πατρίδος ἐξεβλήθης; ἰδοὺ καὶ οὗτοι. αἰχμαλωσίαν ὑπέμεινας, καὶ ὑπὸ βαρβάροις ἐγένου δεσμότης; ἀλλὰ καὶ τοῦτο εὑρήσεις τούτοις συμβάν. ἀλλ' οὐδένα ἔχεις ἐκεῖ παρόντα καὶ διορθούμενον τὰ σὰ, οὐδὲ νουθετοῦντα καὶ διδάσκοντα; καὶ ταύτης οὗτοι τῆς ἐπιμελείας ἦσαν ἐστερημένοι. ἀλλ' ἐδέθης; ἀλλ' ἐνεπρήσθης, ἀλλ' ἀπέθανες; οὐδὲν γάρ μοι τούτων χαλεπώτερον ἔχεις εἰπεῖν. ἀλλ' ἰδοὺ καὶ οὗτοι διὰ πάντων ἐλθόντες λαμπρότεροι δι' ἑκάστου τούτων ἐγένοντο, καὶ λίαν περιφανέστεροι, καὶ μείζονα τὴν

quidem prius etiam quàm hac fierent, simul ac flammam ingreßi sunt, & trophaeum statuerunt, & victoriam reportarunt, & corona redimiti, & in cœlo terráque deprędicati sunt, & nihil eis ad gloriam erat reliquum. Quid ergo dicere poteris? in exilium relegatus es, & patria eiectus? ecce etiam isti. Captiuitatem sustinuisti, & sub barbaris dominis fuisti? at hoc quoque istis contigisse reperies. At non habes ibi qui tibi adsit, résque tuas moderetur, neque qui te admoneat & doceat? Hac quoque isti cura erant fundati. At vinctus es? at combustus es? at mortuus es? nihil enim his potes dicere grauius. at ecce isti quoque per hac omnia tetenderunt, & per eorum singula illustriores extiterunt, longéque clariores,

&

& cœlestes merces auxerunt. Iudæi quidem cùm haberent templum, altare, arcam, cherubin, propitiatorium, velum, infinitam sacerdotum multitudinem, cultum Dei quotidianum, sacrificia cùm matutina tum vespertina, & continenter Prophetas audirent lectos, viuos, mortuos, qui aures ipsorum personabant, miraculorum in Ægypto, in solitudine editorum, omnium aliorum memoriam renouarent, eaq; manibus versaret, in postibus inscripta haberent, rebusq; multis tũ supra naturalem potestatem confectis, ceterăq; sui cura fruerentur, non modò nullo emolumento, verùm etiam damno sunt affecti, simulachris in ipso templo cultis, mactatis filiis & filiab. sub arboribus,

ἐμπορείαν τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς συνήγαγον. καὶ οἱ μὲν Ιουδαῖοι καὶ ναὸν ἔχοντες, καὶ θυσιαστήριον καὶ κιβωτὸν, καὶ τὰ χερουβὶμ, καὶ τὸ ἱλαστήριον, καὶ τὸ καταπέτασμα, καὶ τὸ ἄπειρον τῶν ἱερέων πλῆθος, καὶ τὰς καθημερινὰς λατρείας, καὶ τὰς θυσίας τὰς ἑωθινὰς τὰς ἑσπερινὰς, καὶ συνεχῶς τῶν προφητῶν ἀκούοντες ἀναγινωσκομένων, τῶν ζώντων, τῶν τεθνηκότων, ἐνηχούντων αὐτῶν ταῖς ἀκοαῖς, καὶ τῶν θαυμάτων τὴν μνήμην περιφέροντες τῶν ἐν Αἰγύπτῳ, τῶν ἐν ἐρήμῳ, τῶν ἄλλων ἁπάντων, καὶ ἐπὶ τῶν χειρῶν ταῦτα σαλεύοντες, ἐπὶ τῶν φλιῶν ἔχοντες ἐγγεγραμμένα, καὶ πολλῆς τῆς τότε θαυματουργίας ἀπολαύοντες, καὶ ἑτέρας ἐπιμελείας, οὐ μόνον οὐδὲν ὠφελήθησαν, ἀλλὰ καὶ παρεβλάβησαν ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ εἴδωλα στήσαντες καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν καὶ τὰς θυγατέρας σφάξαντες ὑπὸ δένδρα

&

καὶ πανταχοῦ σχεδὸν τῆς χώρας τῆς ἐν Παλαιστίνῃ τὰς παρανόμους ἐκείνας, καὶ ἐναγεῖς ἐργασάμενοι θυσίας. καὶ ἕτερα ἀτοπώτερα μυρία τολμήσαντες. οὗτοι δὲ ἐν βαρβάρῳ μέσῃ, ἐν πολεμίᾳ καὶ ἐχθρᾷ γῇ, ἐν οἰκίᾳ τυραννικῇ στρεφόμενοι, πάσης ἐκείνης τῆς ἐπιμελείας ἐξερημένοι, ἀπαγόμενοι, καιόμενοι, οὐ μόνον ἐντεῦθεν οὐδὲν παρεβλάβησαν, οὐ μικρὸν, οὐ μέγα· ἀλλὰ καὶ μειζόνως διέλαμψαν. ταῦτ' οὖν εἰδότες, καὶ τὰ τούτοις ἐοικότα συλλέγοντες ἀπὸ τῶν θεοπνεύστων καὶ θείων γραφῶν. πολλῶν γάρ ἐστιν εὑρεῖν τοιούτων ὑποδειγμάτων καὶ ἐπὶ διαφόρων προσώπων ἑτέρων, μήτε δυσκολίαν καιρῶν ἢ πραγμάτων, μήτε ἀνάγκην καὶ βίαν, καὶ τυραννίδα τῶν δυναστευόντων νομίζωμεν ἀρκεῖν ἡμῖν εἰς ἀπολογίαν, ἡνίκα ἂν πλημμελῶμεν. ὅπερ γὰρ ἀρχόμενος εἶπον, εἰς τοῦτο καὶ

& illis lege vetitis execrandisq; sacris in omni propemodum agri Palestini loco factis, aliisq; facinoribus infinitis absurdioribus perpetratis. At verò isti in media barbaria, in terra hostili & inimica, in domo tyrannica versantes, omni illa cura destituti, ad supplicium abrepti, vsti, non solùm hinc læsi non sunt, non parum, non multum; verùm magis etiam claruerunt. His igitur cognitis, horumq; similibus è Scriptura diuinitus inspirata collectis (multa enim huiuscemodi suppeditant exempla in diuersis etiã personis aliis) neq; difficultatem temporum aut rerum, neq; necessitatem & vim ac tyrannidem potentium sufficere nobis existimemus ad defensionem, quando deliquerimus. Quod enim in principio dixi, in eo nũc

quoque orationem terminabo; si quis damnum ac detrimentum accipiat, à seipso prorsus id, non ab aliis accipere, etsi infiniti sint, qui damna & iniurias inferant. Nam si quidem hæc à semetipso non accipiat, si totius terræ marisque incolæ communi consilio irruant, ne parum quidem lædere poterunt eum, qui in Domino vigilat ac sobrius est. Simus ergo, quæso, sobrij, & vigilemus semper, & acerba omnia generoso animo feramus, vt æternis illis & immortalibus bonis potiamur, in Christo Iesu Domino nostro, cui gloria & imperium nunc & semper & in secula seculorum. Amen.

νῦν καταλύσω τὸν λόγον, ὅτι εἴτις βλάπτοιτο καὶ ἀδικοῖτο, παρ' ἑαυτοῦ πάντως τοῦτο πάσχει οὐ παρ' ἑτέρων· κἂν μύριοι οἱ ἀδικοῦντες καὶ ἐπηρεάζοντες ὦσιν. ὡς εἴγε μὴ παρ' ἑαυτοῦ τοῦτο πάθοι, εἰ γῆν ἅπασαν καὶ θάλατταν οἰκοῦντες κοινῇ ἅπαντες, εἰ ἐπέλθοιεν, οὐδὲ μικρὸν τοῦτον παραβλάψαι δυνήσονται, τὸν ἐν κυρίῳ γρηγοροῦντα καὶ νήφοντα. Νήφωμεν τοίνυν παρακαλῶ, καὶ γρηγορῶμεν διὰ παντὸς καὶ φέρωμεν πάντα γενναίως τὰ λυπηρά, ἵνα τῶν αἰωνίων ἐκείνων καὶ ἀκηράτων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ἀμήν.

Τοῦ αὐτοῦ ἁγίου

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

περὶ προσευχῆς λόγος β'.

ΟΤΙ μὲν παντὸς ἀγαθοῦ κεφάλαιόν ἐστιν ἡ προσευχή, καὶ σωτηρίας καὶ ζωῆς αἰωνίου πρόξενος, ἀγνοεῖ τῶν ἁπάντων οὐδείς. ἀναγκαῖον δὲ ὅμως τὰ κατὰ δύναμιν λέξειν περὶ τοῦ πράγματος. ἵνα τοὺς μὲν εἰωθότας ζῆν ἐν προσευχαῖς, καὶ τῇ λατρείᾳ τοῦ θεοῦ προσέχειν ἐπιμελῶς, σπουδαιοτέρους ὁ λόγος ἀπεργάσηται· οἱ δὲ ῥαθυμότερον βεβιωκότες, καὶ προσευχῆς ἔρημον τὴν ψυχὴν ἀφέντες, τήν τε τοῦ παρελθόντος χρόνου ζημίαν μάθωσιν, καὶ μὴ προσαποστερήσωσιν ἑαυτοὺς

Eiusdem

S. IOANNIS CHRYSOSTOMI

DE PRECATIONE oratio altera.

POMPONIO BRVNELLO interprete.

Qvanquam video neminem ignorare cùm bonorum omnium caput, ac fontem, tum salutis, immortalisq; vitæ conciliatricem esse precationem; de ea tamen, quæ nostra feret facultas, dicenda sunt: vt & qui mente tota, omniq; animi studio in eam incumbere consueuerunt, vehementius inflãmentur, & qui vitã abiectiore animo, à precibusq; remoto traduxerunt, præteriti temporis iacturam agnoscant, salutemq; suam reliquo vitæ tem-

tempore minimè afflictam, ac desertam esse patiantur. Principio igitur illud inprimis de precatione dici potest, eum, qui precatur, cum Deo colloqui. Quantum verò sit, hominem in diuinum colloquium venire, nemo est, qui nesciat. Verùm rei dignitatem quis verbis assequatur? Etenim huiusmodi honos etiã Angelorum amplitudinẽ facile superat. id quod illi, cùm probè intelligant, omnes ferè apud prophetas, cùm laudes, & cultum domino adferunt, summo cernuntur timore correpti; dum ora pedesq́; præ veneratione tegũt: dum volatu, motuq́; assiduo, summam religionis trepidationẽ præ se ferunt. Quin etiam nos, vt opinor, monent, vt precãdi tẽpore humanæ naturæ obliuiscamur, atq; veneratione, ac timore perculsi, nihil

τῆς σωτηρίας τὸ λειπόμενον τοῦ βίου μέρος. Εὐθὺς τοίνυν ἐκεῖνο μέγιστον περὶ εὐχῆς εἰπεῖν ἔχομεν, ὅτι πᾶς προσευχόμενος, τῷ θεῷ διαλέγεται. ὅσον δὲ ἐστὶν ἄνθρωπον ὄντα τῷ θεῷ λαλεῖν, ἀγνοεῖ μὲν οὐδείς. παραστῆσαι δὲ λόγῳ τὴν τιμὴν, οὐκ ἄν τις δυνηθείη. αὕτη γὰρ ἡ τιμὴ καὶ τὴν τῶν ἀγγέλων ὑπεραίρει μεγαλοπρέπειαν. ὃ καλῶς ἐκεῖνοι ἐπιστάμενοι, πάντες φαίνονταί που παρὰ προφήταις σὺν πολλῷ τῷ φόβῳ τοὺς ὕμνους καὶ τὰς λατρείας τῷ δεσπότῃ προσάγοντες, καλύπτοντες μὲν καὶ πρόσωπα καὶ τοὺς πόδας ὑπὸ πολλῆς εὐλαβείας, τῇ δὲ πτήσει καὶ τῷ μὴ δύνασθαι μένειν ἐν ἡσυχίᾳ, τὸν πολὺν ἐνδεικνύμενοι φόβον· παιδεύοντες, οἶμαι, καὶ ἡμᾶς ἐπιλανθάνεσθαι μὲν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν καιρῷ προσευχῆς, τῇ δὲ προθυμίᾳ καὶ τῷ φόβῳ συνεχομένους, μηδὲν τῶν

τῶν παρόντων ὁρᾷν, ἀλλ' ἐν μέσῳ τῶν ἀγγέλων ἑστάναι νομίζειν, καὶ τὴν αὐτὴν ἐκείνοις λατρείαν ἐπιτελεῖν. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα πάντα πολὺ κεχωρισμένα τά τε ἐκείνων καὶ τὰ ἡμέτερα, καὶ φύσις, καὶ δίαιτα, καὶ σοφία, καὶ σύνεσις, καὶ πᾶν ὅ,τι ἂν εἴπῃ τις. προσευχῆς δὲ κοινὸν ἔργον ἀγγέλων ὁμοῦ καὶ ἀνθρώπων· καὶ οὐκ ἔστι μέσον οὐδὲν ἑκατέρας φύσεως, τά γε εἰς προσευχήν. αὕτη σε χωρίζει τῶν ἀλόγων, αὕτη συνάπτει τοῖς ἀγγέλοις· ταχέως δέ τις εἰς τὴν ἐκείνων μεταστήσεται πολιτείαν, καὶ βίον, καὶ δίαιταν, καὶ τιμὴν, καὶ εὐγένειαν, καὶ σοφίαν, καὶ σύνεσιν, πάντα τὸν βίον ἐν προσευχαῖς, καὶ τῇ τοῦ θεοῦ λατρείᾳ σπουδάζων ἐσχολακέναι. τί γὰρ ἂν ὁσιώτερον γένοιτο τῶν ὁμιλούντων θεῷ; τί δὲ δικαιότερον; τί δὲ κοσμιώτερον; τί δὲ σοφώτερον; εἰ γὰρ οἱ σοφοῖς

ante oculos positum aspiciamus; sed in medio angelorũ choro nos esse, & eundem, quem illi, cultum Deo nos persoluere arbitremur. Etenim cetera illorum omnia, & nostra, vt natura, victus, sapientia, & quidquid dixerit quispiã, longo interuallo inter se distant: precationis autem officium est hominibus cõmune cum angelis, neque est aliquid, quod sit intermedium in iis, quæ ad precandum pertinent. Hac segregaris à pecudibus, hæc te angelis iungit. hac breui sanè illorum reipublicæ, illorum vitæ, viuendiq́ rationi, dignitati, nobilitati, sapientiæ, intelligentiæ adiungetur, qui omnem sibi vitam in precibus ponendam putabit. Quid enim sanctius iis fiat, qui Dei consuetudine perfruuntur? quid iustius, ornatius, sapientius? Nam si iis, qui sapientib. hominibus

familiariter vtuntur, ex aſſidua conſuetudine, illorum prudentiæ participes celeriter fiunt; quid de iis dicendum eſt, qui diuina conſuetudine fruuntur, & cum Deo ipſo colloquũtur? Quanta ſapientia, quanta virtute, prudentia, probitate, moderatione replet ipſos oratio, & obſecratio? Itaq; nõ ſanè is aberret, qui omnis virtutis, iuſtitiaéq; materiem eſſe precationem affirmet; neq; poſſe eorum aliquid, quæ ad pietatem conducunt, precatione, & obſecratione nudum animum penetrare. Verùm vt vrbs mœnib. minimè ſepta facilè in hoſtium poteſtatẽ venerit; quod ita nemo illos propulſare poſſit; ſic precatione animum non communitum facilè diabolus in ſuam redigit poteſtatẽ, faciléque contaminat omnium turpitudine flagitio-

ἀνδράσιν λαλοῦντες, ὑπὸ τῆς συνεχοῦς ὁμιλίας εἰς ὁμοιότητα τῆς ἐκείνων φρονήσεως καθίστανται ταχέως, τί προσήκει λέγειν περὶ τῶν λαλούντων θεῷ καὶ προσδιαλεγομένων; ὅσης μὲν σοφίας, ὅσης δὲ ἀρετῆς, καὶ συνέσεως, καὶ καλοκἀγαθίας, καὶ σωφροσύνης, καὶ τρόπων ἐπιεικείας ἀναπίμπλησιν αὐτοὺς ἡ προσευχὴ καὶ ἡ δέησις; ὥστε οὐκ ἄν τις ἁμάρτοι, πάσης ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης ἀφορμὴν εἶναι τὴν προσευχὴν ἀποφαινόμενος, καὶ μηδὲν δύνασθαι τῶν συντελούντων εἰς εὐσέβειαν εἰσελθεῖν εἰς ψυχήν, προσευχῆς καὶ δεήσεως ἔρημον. ἀλλ' ὥσπερ ἀτείχιστος πόλις ῥᾳδίως ἂν ὑπὸ τοῖς πολεμίοις γένοιτο, κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύοντος ἐρημίαν· οὕτω δὴ καὶ ψυχὴν μὴ τετειχισμένην προσευχαῖς, ῥᾳδίως ὁ διάβολος ὑφ' ἑαυτῷ ποιεῖται, καὶ πάσης ἁμαρτίας εὐχερῶς ἀναπίμπλησιν.

πλησιν. πρῶτον μὲν γὰρ ὅτ' ἂν ἴδῃ ψυχὴν πεφραγμένην προσευχαῖς, οὐ τολμᾷ γενέσθαι πλησίον, δεδοικὼς τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν δύναμιν, ἣν αἱ προσευχαὶ παρέχουσι, μᾶλλον τρέφουσαι τὴν ψυχὴν, ἢ τὰ σώματα σῖτος. ἔπειτα οἱ προσευχόμενοι σπουδαίως οὐχ ὑπομένουσιν οὐδὲν παθεῖν τῆς προσευχῆς ἀνάξιον, ἀλλ' αἰσχυνόμενοι τὸν θεὸν, ᾧ διελέχθησαν ἄρτι, πᾶσαν ἀπωθοῦνται ταχέως τοῦ πονηροῦ μηχανὴν, ἐνθυμούμενοι παρ' ἑαυτοῖς, ὅσον ἐστὶ κακὸν, ἄρτι τῷ θεῷ λαλήσαντα, καὶ δεηθέντα περὶ σωφροσύνης καὶ ὁσιότητος, εὐθὺς ἐπὶ τὸν διάβολον μεταστῆναι, καὶ παραδέξασθαι τῇ ψυχῇ τὰς αἰσχρὰς ἡδονὰς, καὶ δοῦναι τῷ διαβόλῳ πάροδον ἐπὶ τὴν διάνοιαν, ἣν ἄρτι θεὸς ἐπεσκέψατο, καὶ συγχωρῆσαι δαίμοσιν ἐμβατεύειν εἰς ψυχὰς, ἐν αἷς ἡ τοῦ πνεύματος

rum. Primũ enim cùm animam precibus viderit circumseptã, veritus robur ac vim, quã preces illi suppeditant; quæ animum magis alunt, quàm cibus corpora; propius nõ audet accedere: deinde, qui omni animi cura preces adhibent, nõ patiuntur aliquid precatione indignum in se admittere, sed Deum veriti, qui cum modo colloquuti sunt, omnes repẽte improbi hostis conatus repellunt; cũ secum ipsi cogitent, quantũ sceleris sit, eum, qui nuper & Dei colloquio fruebatur, & pro temperantia & sanctitate impetranda illum obsecrabat, ad diabolum repente transfugere, & obscenis voluptatibus animum tradere constringendum; inq; mentem, quam Deus nuper inuisit, aditum diabolo patefacere; dæmonesq; admittere in animum, quem Spiritus sancti

gratia benignitate summa, ac prouidentia decorauerit. Id verò qua ratione fiat, accipe. Fieri nullo modo potest, vt homo sine diuini Spiritus ope diuinam ferat consuetudinē. verùm oportet hac præsente, & sanctos conatus prosequente, rem aggredi, genua flectere, obsecrare, precari. Cùm enim res humanas longè superet diuinus congressus; ingrediente in nos Spiritus sancti gratia, cōfirmemur, corroboremnr, honoris magnitudinem doceamur, necesse est. Itaque, cùm tibi esse cum Deo sermonem intellexeris, téque precaturum sancti Spiritus efficacitatem excipere; omnes aditus diabolo in animum iam diuino spiritu expiatum intercludes. Vt enim, qui sunt cum rege colloquuti, & illius humanitatis, facilitatis, honoris fructum ceperunt, à mendico-

χάρις πολλὴν ἐπεδείξατο φιλανθρωπίαν καὶ πρόνοιαν. καὶ ὅπως, ἄκουσον. ἀμήχανον ἀνθρώπῳ δυνηθῆναι θείαν ἐνεγκεῖν ὁμιλίαν ἄνευ τῆς ἐνεργείας τοῦ πνεύματος· ἀλλὰ δεῖ ταύτης παρούσης, καὶ συνεφαπτομένης τῶν ἁγίων ἀγώνων, οὕτως εἰσελθεῖν καὶ κάμψαι γόνατα, καὶ δεηθῆναι καὶ προσεύξασθαι. ἐπειδὴ γὰρ κρεῖττον ἢ κατὰ ἄνθρωπον λαλῆσαι θεῷ, δεῖ τὴν χάριν τοῦ πνεύματος ἐλθοῦσαν εἰς ἡμᾶς, ἐπιρρῶσαι, καὶ θαῤῥῦναι, καὶ διδάξαι τῆς τιμῆς τὸ μέγεθος. ὅτ' ἂν οὖν μάθης ὅτι καὶ θεῷ λαλεῖς, καὶ πνεύματος ἐνέργειαν ἐνδέξω διαλέγεσθαι μέλλων, οὐδεμίαν δώσεις τῷ διαβόλῳ πάροδον ἐπὶ τὴν ψυχὴν τὴν ἡγιασμένην ὑπὸ τοῦ πνεύματος· ὥσπερ γὰρ οἱ βασιλεῖ διαλεχθέντες, καὶ λόγων ἡμέρων καὶ τιμῆς ἀπολαύσαντες, οὐκ ἀξιοῦσιν ἐλθεῖν εἰς

ὁμιλίαν

ὁμιλίαν τῶν προσαιτῶν καὶ ἀπερριμμένων· οὕτως ὁ Θεῷ λαλήσας, καὶ προσδεξάμενος, οὐκ ἂν ἀξιώσειεν τοῦ πονηροῦ καὶ ἀσεβοῦς ὁμιλίαν παραδέξασθαι. καὶ γὰρ ὡς ἀληθῶς ὁ δουλεύων ἡδοναῖς, δαίμοσιν ὁμιλεῖ, καὶ τὴν ἐκείνων μανίαν ἐζήλωσεν· ὥσπερ ὁ σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην ἀσκῶν ἀγγέλοις συνδιαιτᾶται, καὶ τὴν ἐκείνων ζηλοῖ μεγαλοπρέπειαν. δοκεῖ δέ μοι τις ἂν εἰπὼν, ὅτι νεῦρα τῆς ψυχῆς εἰσὶν αἱ προσευχαὶ, τἀληθῆ εἰπεῖν· ὥσπερ γὰρ, οἶμαι, τὸ σῶμα διὰ τῶν νεύρων συνέχεται, καὶ τρέχει, καὶ ἵσταται, καὶ ζῇ καὶ πέπηγεν· ἂν δὲ ταῦτά τις ἐκτέμῃ, πᾶσαν τὴν ἁρμονίαν διαλύει τοῦ σώματος· οὕτως αἱ ψυχαὶ διὰ τῶν ἁγίων προσευχῶν ἁρμόζονται, καὶ συνεστήκασιν, καὶ τὸν δρόμον τῆς εὐσεβείας τρέχουσιν εὐχερῶς· ἂν δὲ τῆς προσευχῆς ἀποστερήσῃς

rum, abiectorumq; hominum congressu abhorrent; ita, q Dei colloquio dignus est, habitus, adduci non facilè poterit, vt improbum dæmonem, & impium in suam recipiat necessitudinē. Etenim qui se voluptatibus mancipat, is re vera dæmonib. familiariter vtitur, eorumq; insaniam æmulatur: vt contra is, qui temperantiam, & iustitiam colit, angelis familiaris efficitur, & ad eorum amplitudinē contendit. Quod si quis animi neruos preces appellauerit, mihi profectò verè dicere videatur. Etenim, vt corpus, opinor, neruorum beneficio constat, currit, stat, viuit, compactumq; est; iisq; incisis, omnes corporis numeri dissoluuntur; sic animi per sanctas preces & conglutinantur, & constant, cursumq; habet pietas facilē, ac secūdū. Quod si te ipsum precatione spo-

ſpoliaueris, perinde feceris, ac ſi piſcem ex aquis extraxeris: vt enim hic aqua viuit, ſic tu precationibus. per has tanquam per aquam euolare, orbes cœleſtes ſuperare, ad Deum propius licet accedere. Vt igitur ſanctæ precationis robur oſtendatur, vel quæ diximus ſatis ſunt. præſtabit tamen fortaſſe, vt ad ſancta volumina accedentes ex Chriſti verbis diuitias agnoſcam°, quas preces comparant iis, qui omnem ætatem in ipſis ponere velint. Dicebat aũt, inquit, & parabolam ad illos, vt ſemper precandũ eſſe demonſtraret. Iudex quidã erat in quadã ciuitate, qui Deum non timebat, & hominẽ non reuerebatur. Vidua autem quædã erat in ciuitate illa, & veniebat ad eum dicens: Vindica me de aduerſario meo. & nolebat per multũ tempus. Poſt hæc

σαυτὸν, ταυτὸν ποιήσεις, ὥσπερ ἂν εἰ τὸν ἰχθὺν ἐκ τοῦ ὕδατος ἐξήγαγες· ὥσπερ γὰρ ἐκείνῳ ζωὴ τὸ ὕδωρ, οὕτως σοὶ προσευχή. διὰ ταύτης ἔξεστιν, ὥσπερ δι᾽ ὕδατος, ἀναπτῆναι, καὶ τοὺς οὐρανοὺς ὑπερβῆναι, καὶ τοῦ θεοῦ γενέσθαι πλησίον. Ἱκανὰ μὲν οὖν καὶ τὰ ῥηθέντα, δεῖξαι τὴν ἰσχὺν τῆς ἁγίας προσευχῆς. βέλτιον δὲ ἴσως, ἐπὶ τὰς θείας ἐλθόντα γραφὰς, ἐκ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Χριστοῦ μαθεῖν τὸν πλοῦτον, ὃν αἱ προσευχαὶ θησαυρίζουσιν τοῖς βουλομένοις ἐν αὐταῖς πάντα τὸν βίον σχολάζειν. Ἔλεγεν δὲ, φησὶν, καὶ παραβολὴν αὐτοῖς, πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε προσεύχεσθαι. κριτής τις ἦν ἔν τινι πόλει, τὸν θεὸν μὴ φοβούμενος, καὶ ἄνθρωπον μὴ ἐντρεπόμενος. χήρα δὲ ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ καὶ ἤρχετο πρὸς αὐτὸν λέγουσα, ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου. καὶ οὐκ ἤθελεν ἐπὶ χρόνον. μετὰ δὲ ταῦτα

ταῦτα εἶπεν ἐν ἑαυτῷ· εἰ καὶ τὸν θεὸν οὐ φοβοῦμαι, καὶ ἄνθρωπον οὐκ ἐντρέπομαι, διά γε τὸ παρέχειν μοι κόπον τὴν χήραν ταύτην, ἐκδικήσω αὐτήν, ἵνα μὴ εἰς τέλος ἐρχομένη ὑπωπιάζῃ με. εἶπεν δὲ ὁ κύριος, ἀκούσατε τί ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας λέγει. ὁ δὲ θεὸς οὐ μὴ ποιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ, τῶν βοώντων πρὸς αὐτὸν ἡμέρας καὶ νυκτὸς, καὶ μακροθυμεῖ ἐπ' αὐτοῖς; λέγω ὑμῖν ὅτι ποιήσει τὴν ἐκδίκησιν αὐτῶν ἐν τάχει. Μάθωμεν ἀδελφοὶ τὴν κεκρυμμένην σοφίαν ἐν τοῖς λόγοις τοῦ πνεύματος, διερευνώμενοι κατὰ δύναμιν ἡμετέραν, οὐχ ὅση ἐστὶν, ἀλλὰ ὅσον ἡμῖν ἐφικτόν. οἱ μὲν οὖν ἐν τῇ θαλάττῃ ποιούμενοι τὸν βίον, ἐπ' αὐτὸν κατιόντες τὸν βυθὸν, τοὺς πολυτιμήτους λίθους τοῖς ἐν τῇ γῇ, κομίζουσιν. ἡμεῖς δὲ τὸ πέλαγος τῶν θείων γραφῶν ἱστορήσον-

autem dixit intra se; Etsi Deum non timeo, nec hominē reuereor, tamen quia molesta est mihi hac vidua, vindicabo illam: ne in nouissimo veniēs, sugillet me. Ait autē Dominus; Audite, quid iudex iniquitatis dicit. Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, & patientiam habebit in illis? Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum. Nos verò, fratres, abditam sapientiam in sermonibus spiritus addiscamus, & pro facultate nostra inuestigemus, non quantum in ipsa sit, sed quantum nobis assequi licet. Atque illi quidem, qui in mari vitam degunt, ipsum pelagus penetrantes, gemmas adferunt ad eos, qui sunt in terris. nos verò diuinarum literarum pelagus perlustremus,

mus, & ad ipsum profundũ spiritalis scientiæ, quantum in nobis est, decurramus, vt vobis thesaurum præstantissimũ adferamus, qui animos ornet melius, quàm capita regum preclarissimis gemmis distinctæ coronæ. namq; harum præstantia huius vitæ cancellis circumscribitur: qui verò sermonib. spiritus coronat animum, is & iam securus viuit, & vita functus fidẽti animo ad Christi tribunal accedit, refertus virtutibus, & ab omni labe integerrimus. Ergo quem tandem thesaurum è sacrorum voluminum profundo vobis efferimus? non ipsum sapientiæ profundum attingentes; sed eo delapsi, quo licet. Ad precationem Christus homines cùm vellet allicere, & eius commoda nostris mentibus proponere, iudicem inducit

τες, εἰς αὐτὸν τὸν βυθὸν τῆς πνευματικῆς σοφίας, ὅσον οἷόν τε, καταδράμωμεν, ἵνα κομίζωμεν ὑμῖν θησαυρὸν ἀγαθὸν κοσμοῦντα τὰς ψυχὰς βέλτιον, ἢ τὰς κεφαλὰς τῶν βασιλέων οἱ λιθοκόλλητοι στέφανοι. τὸ μὲν γὰρ ἐκείνων κάλλος, τῷ βίῳ τούτῳ συναπαρτίζεται· ὁ δὲ τοῖς λόγοις τοῦ πνεύματος στεφανῶν τὴν ψυχὴν, καὶ νῦν μετὰ ἀσφαλείας πάσης διαπερᾷ τὸν χρόνον, καὶ μετὰ τὴν τοῦ βίου τελευτὴν θαῤῥῶν προσέρχεται τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, γέμων ἀρετῆς, καὶ καθαρεύων πάσης κακίας. τίνα οὖν ὑμῖν θησαυρὸν ἐκ τοῦ βυθοῦ τῶν γραφῶν κομίζομεν; οὐκ αὐτοῦ τοῦ βάθους ἁπτόμενοι τῆς σοφίας, ἀλλὰ τοσοῦτον κατιόντες, ὅσον ἐγχωρεῖ. Ἐπὶ τὴν προσευχὴν ἄγων τοὺς ἀνθρώπους ὁ Χριστὸς, καὶ τὴν ἀπὸ ταύτης ὠφέλειαν παραστῆσαι βουλόμενος τοῖς ἡμετέραις ψυχαῖς, κριτὴν εἰσάγει προσ-

πονηρὸν τινα καὶ σκαιὸν, πᾶσαν αἰδῶ τῶν ὀφθαλμῶν ἀπορρίψαντα, τὸν τοῦ θεοῦ φόβον ἐκ τῆς ψυχῆς ἐξελάσαντα. καί τοι γε ἤρκει δικαίου καὶ ἐλεήμονος ὑποθέσθαι πρόσωπον, καὶ παρεξετάσαντα τὴν ἐκείνου δικαιοσύνην τῇ φιλανθρωπίᾳ τοῦ θεοῦ, δεῖξαι τὴν ἰσχὺν τῆς δεήσεως. εἰ γὰρ ἄνθρωπος χρηστὸς καὶ πρᾶος ἡμέρως δέχεται τοὺς ἱκετηρίαν προσάγοντας, πόσῳ μᾶλλον ὁ θεὸς, οὗ τὸ μέγεθος τῆς φιλανθρωπίας οὐ μόνον τὴν ἡμετέραν ὑπερβαίνει διάνοιαν, ἀλλ' καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοὺς; ἤρκει μὲν οὖν, ὅπερ ἔφην, δικαίου πρόσωπον ὑποθέσθαι κριτοῦ· νῦν δὲ ὠμὸν καὶ ἀσεβῆ καὶ μισάνθρωπον εἰσάγει κριτὴν, ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων ἀνήμερον, ἐπὶ δὲ τῶν δεομένων χρηστὸν καὶ πρᾶον, ἵνα μάθῃς, ὅτι πᾶσα δέησις καὶ φύσιν πονηρὰν εἰς οἶκτον καὶ ἔλεον ἐπισπᾶται ῥᾳδίως. τίνος οὖν ἕνεκα τοῦτο πεποίη-

quendam improbum, sæuum, qui pudorem omnem ab oculis abiecisset, Dei timorē expulisset ex animo. Atqui satis fuit iusti & clemētis cuiuspiam personam inducere; vt eius iustitia, si cum diuina clementia conferretur, vim precationis ostenderet. Etenim si vir bonus, & mitis eos humaniter excipit, qui ad se supplices veniunt; quanto magis excipiet Deus, cuius benignitatis magnitudo non modò mentem nostram, sed ipsos angelos fugit? Satis igitur fuit, vt modò dicebam, iusti iudicis personam proponere. iam verò iudicem crudelem, impium, inhumanum inducit; in alios quidem immitem, in obsecrantes certè benignum, ac facilē; vt intelligas oratione, naturā vel improbam ad lenitatem clementiamque traduci. Quorsum igitur

tur Chriſtus id fecit? vt nemo eſſet omnium, qui vim precationis ignoraret. Cùm verò propterea in conſpectu iudicis acerbiſſimi viduam conſtituiſſet, ipſumq́; præter eius naturã humanum oſtendiſſet; à ſceleſto iudice ad patrem ſuum orationẽ traducit, optimum, manſuetũ, mitem, humanum, ſcelera ſuperantem; multa peccata condonãtem, quotidianas in ſe contumelias, dæmonis honores, in filium maledicta, & ſexcenta nefaria facinora perferẽtem. quiq́; cum tantis contumeliis appetatur, iis perferendis ita ſe clementẽ, ac manſuetũ præbet. is verò, ſi nos debito timore ad ſe accedentes viderit, nõ ne ſubita miſericordia capietur? Audite, inq̃t, quid iudex iniquitatis dicat. Et ſi Deũ non timeo, nec hominẽ reuereor, tamen quia moleſta eſt

κεν ὁ Χριστός; ἵνα μηδεὶς ἀγνοῇ τῶν ἁπάντων τῆς προσευχῆς τὴν ἰσχύν. διὰ τοῦτο τῷ πονηροτάτῳ πάντων παραστήσας τὴν χήραν, καὶ δείξας αὐτὸν παρὰ φύσιν φιλάνθρωπον, ἀπὸ τοῦ πονηροῦ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα μετέστησεν, τὸν ἀγαθὸν, τὸν πρᾶον, τὸν ἥμερον, τὸν φιλάνθρωπον, ὑπερβαίνοντα ἀνομίας, συγχωροῦντα ἁμαρτίας πολλὰς, βλασφημούμενον καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καὶ φέροντα, ἀνεχόμενον ὁρᾷν τιμὴν εἰς δαίμονας, ὕβριν εἰς αὐτὸν, εἰς τὸν υἱὸν βλασφημίας, ῥητὰ καὶ ἄρρητα μυρία δεινά· εἶτα βλασφημούμενος μὲν, οὕτω πρᾴως ἀνέχεται· ἐὰν δὲ ἴδῃ μετὰ τοῦ προσήκοντος φόβου προσπίπτοντας ἡμᾶς, οὐκ ἐλεήσει ταχέως; Ἀκούσατέ φησιν, τί ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας λέγει· εἰ καὶ τὸν θεὸν οὐ φοβοῦμαι, καὶ ἄνθρωπον οὐκ ἐντρέπομαι, διά γε τὸ παρέχειν μοι κόπους,

πτις, ἐκδικήσω αὐτήν. Τί λέγεις; ὅπερ οὐκ ἴσχυσεν φόβος, τοῦτο δέησις ἴσχυσεν· καὶ ἀπειλὴ μὲν καὶ τιμωρίας ἐλπὶς οὐ προσήγαγεν τῷ δικαίῳ τὸν ἄνθρωπον· μετ᾽ ἱκετηρίας δὲ φανεῖσα χήρα, τὸν ἄγριον ἡμέρωσεν. τί οὖν εἰκάζειν προσήκει περὶ τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ, εἰ τὸν ὠμὸν οὕτω πρᾶον πεποίηκεν ἡ χήρα προσπίπτουσα; πόσην χρηστότητα, πόσην φιλανθρωπίαν ἐφ᾽ ἡμῶν ὁ θεὸς ἐπιδείξεται; ὁ μόνον ἐλεεῖν ἐθέλων ἀεὶ, κολάζειν δὲ οὐδὲ πώποτε. ὁ καὶ τὰς τιμωρίας διὰ πολλὴν φιλανθρωπίαν ἀπειλήσας ἡμῖν, καὶ μεγάλας ἑτοιμάσας τιμὰς, ἵνα καὶ φόβος καὶ τιμῆς ἐλπὶς, ἡ μὲν ἐπεγείρῃ πρὸς ἀρετὴν, ὁ δὲ κωλύσῃ πονηρευμάτων. οὐ δύναμαι τοῦ κριτοῦ τῆς ἀδικίας ἀποστῆσαι τὴν διάνοιαν, θεωρῶν ἐν

mihi hæc vidua, vindicabo eam. Quid dicis? quod non potuit timor, id obsecratio potuit? Non minæ, nõ supplicij metus hominem ad æquitatẽ deduxit: at vidua vbi supplex accessit, hominem ex agresti, & immani mitem reddidit ac mãsuetum. Quid igitur de Deo in hominem benignißimo censendum est, cùm vidua se ad pedes abiiciens, ferum ac ferreum hominem leniverit, ac mitigarit? Quantũ bonitatis, quantum benignitatis, atq; amoris in nos patefaciet Deus, qui solum vult perpetuo misereri, punire nunquã? Qui & supplicia nobis ob eximiam humanitatem comminatur, & magnos habet paratos honores; vt cùm timor, tum spes honoris rectà nos deduceret, & spes quidem ad virtutem excitaret, metus verò à vitiis deterreret. Non queo ab iniquitatis iudice auocare mentem, dum in illius mansuetudine, quæ præter natu-

naturam erat, inexplicabilē Dei humanitatem erga homines amoremq́; contemplor. Nam si is, qui nihil vnquam boni præstare voluerat, immutatus repēte, illius, quæ rogabat, misericordia commotus est; quantum felicitatis è cœlo in nos precib. redundabit? Sanctarum igitur precationum robur, ac vim quiuis facilè cernet, qui quanta bonorum copia, diebus, atq; horis singulis fruantur ij, qui se quocunq; tempore ad Dei pedes abiiciunt, cōsiderauerit. Quis enim lucē Solis, Lunæ, atq; Stellarū; cœli temperationem, varia ciborum genera, diuitias, vitā, innumerabilia bona omnib. hominib. & probis, & impijs à Deo æquè dari & impertiri nō videt? idq́; propter eximiam suā in nos benignitatem. Quod si eos qui minime rogāt, aut pe-

τῇ ἐκείνου παρὰ φύσιν πρᾳότητι τὴν ἀμύθητον τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίαν· εἰ γὰρ ὁ μηδέποτε μηδὲν χρηστὸν ἐπιδείξασθαι βουληθεὶς, ἄφνω μεταθέμενος, τὴν δεομένην ἠλέησεν, πόσην ἡμῖν ἐξ οὐρανοῦ κηδεμονίαν αἱ προσευχαὶ κομίσουσιν; Γνοίη δ' ἄν τις τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἁγίων προσευχῶν, σκοπῶν καὶ θεωρῶν ὅσων ἀγαθῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ ὥραν ἀπολαύουσιν οἱ πάντοτε τῷ θεῷ προσπίπτοντες. τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι καὶ τοῦ ἡλίου τὸ φῶς καὶ τῶν ἀστέρων καὶ τῆς σελήνης, καὶ ἀέρων εὐκρασίαν, καὶ τροφὰς παντοίας, καὶ πλοῦτον, καὶ βίον, καὶ μυρία ἀγαθὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμοίως ὁ θεὸς χαρίζεται, καὶ δικαίοις καὶ ἀσεβέσιν, διὰ τὴν πολλὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν, ἣν κέχρηται πρὸς ἡμᾶς; εἰ δὲ τοὺς μὴ δεομένους, μηδὲ αἰτοῦντας, οὕτως ἐλεεῖ καθ' ἡμέραν, καὶ ἀναπαύει,

παύει, πόσων εἰκὸς ἀγαθῶν ἀπολαύσεσθαι τοὺς ἐν εὐχαῖς καὶ δεήσεσιν πάντα τὸν βίον ἐξολακότας; φέρε δὴ ὅσοις τῶν δικαίων ὑπῆρξεν διὰ προσευχῶν σῶσαι καὶ ἔθνη καὶ πόλεις καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν, εἴπωμεν πρὸς ὑμᾶς. Ἐν δὲ μνήμῃ προσευχῆς Παῦλος πρῶτος ἄξιος μνήμης. Παῦλος ὁ τῆς τοῦ θεοῦ λατρείας ἀκόρεστος, ὁ κοινὸς πατὴρ καὶ πρόεδρος τῶν δούλων τοῦ Χριστοῦ. ἐκεῖνος τοίνυν ὁ φύλαξ τῆς οἰκουμένης, διὰ προσευχῆς καὶ τῆς συνεχοῦς δεήσεως πάντα τὰ ἔθνη διέσωσεν, λέγων ἀεὶ πρὸς ἡμᾶς, Τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται, ἵνα δῴη ὑμῖν κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ, εἰς τὸν ἔσω ἄνθρω-

tunt, ita miseratur in dies, ac reficit; quantis bonis eos frui par est, qui in precibus, quis in precibus, & obsecrationib. ætatem agunt. Iam verò quantus iustorum virorum sit numerus, quibus licuit piis precibus gentes, vrbes, terrarum orbem conseruare vobis tandem aperiamus. Et quidem de precatione cũ agitur, de Paulo primùm agendum est; de Paulo, inquam, illo, qui in Deo colendo, ac precando nunquam defatigabatur; communi patre & principe seruorũ Christi. Ille igitur vniuersi terrarum orbis custos assiduis precibus omnes gentes tutatus est; Propterea flecto genua mea ad patrem Domini nostri Iesu Christi, vnde omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur; vt det vobis secundum diuitias gratiæ suæ, vt virtute corroboremini per Spiritum eius in interiori homine,

ne, vt per fidem Chriſtus in cordibus veſtris inhabitet. Vides igitur, quantum virium habeat, atq; neruorũ precatio, & obſecratio? Tẽpla Chriſti homines efficit. Atq; vt auro, & lapidibus præſtantiſsimis, marmoribusq́; domus regiæ conſtãt, ſic templa Chriſti precationib. Vt inhabitet, inquit, Chriſtus in cordibus veſtris. Quæ maior precationis laus eſſe poßit, quã quod Chriſti templa ex ea fieri ſoleant? Quem nõ capiunt cœleſtes orbes, is animo, qui in precatione vitam ducat, continetur. Cœlum eſt mihi ſedes, inquit, terra verò ſcabellum pedum meorum. Qualem domum ædificabitis mihi, ait Dominus, vel quis locus commorationis meæ? Qualem domum Paulus ſanctis precibus ædificauit? Flecto, inquit, genua mea ad patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti.

πον, κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν. Ὁρᾷς, ὅσον ἰσχύει προσευχὴ καὶ δέησις; ναοὺς Χριστοῦ τοὺς ἀνθρώπους ἐργάζεται· καὶ ὥσπερ χρυσὸς καὶ λίθοι πολυτίμητοι καὶ μάρμαρα ποιοῦσι τοὺς οἴκους τῶν βασιλέων· οὕτω προσευχὴ ναοὺς τοῦ Χριστοῦ. Κατοικῆσαι, φησὶν, τὸν Χριστὸν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν. Τί μεῖζον ἂν γένοιτο προσευχῆς ἐγκώμιον, ἢ ὅτι ναοὺς ἀπεργάζεται θεοῦ; ὃν οὐ χωροῦσιν οὐρανοὶ, οὗτος εἰς ψυχὴν εἰσέρχεται ζῶσαν ἐν προσευχαῖς. Ὁ οὐρανός μοι θρόνος, φησὶν, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου. Ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι; λέγει κύριος· ἢ τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου; ποῖον οἶκον Παῦλος οἰκοδομεῖ διὰ τῶν ἁγίων εὐχῶν; Κάμπτω, φησὶν, τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα κατοικήσῃ

ὁ Χρι-

ὁ Χριστὸς διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν. καὶ μὴν κἀκεῖθεν ἴδοι τις ἂν τὴν δύναμιν τῶν ἁγίων εὐχῶν, ὅτι Παῦλος ὁ διὰ πάσης τῆς οἰκουμένης ὥσπερ ὑπόπτερος τρέχων, καὶ δεσμωτήριον οἰκῶν, καὶ μάστιγας ὑπομένων, καὶ φορῶν ἅλυσιν, καὶ ζῶν ἐν αἵματι καὶ κινδύνοις, καὶ δαίμονας ἐλαύνων, καὶ νεκροὺς ἐγείρων, καὶ παύων ἀρρωστήματα, οὐδενὶ τούτων ἐθάρρησεν εἰς σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ταῖς προσευχαῖς ἐτείχισε τὴν γῆν· καὶ μετὰ τὰ σημεῖα, καὶ τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν, ἐπὶ τὰς προσευχὰς ἔτρεχεν, ὥσπερ τις ἀθλητὴς ἐπὶ παλαίστραν ἀπὸ στεφάνου. καὶ γὰρ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἡ προσευχὴ χορηγός. ἣν γὰρ ἐπὶ τῶν δένδρων ἰσχὺν ἔχει τὰ ὕδατα, ταύτην ἐπὶ τοῦ βίου τῶν ἁγίων αἱ προσευχαί. ἐν τῇ

vt Christus per fidẽ in cordib. vestris inhabitet. Atq; hinc etiam sanctarum precationũ vim quisq; cognouerit. nam cùm idẽ Paulus omnem orbem terrarum, quasi volucris aliqua peruolaret, in carcere versaretur, flagella perferret, catenas gestaret, in cædibus ac periculis viueret, dæmones expelleret, homines à mortuis excitaret, morbos curaret; ad hominum tamen salutẽ harum rerum nulla confidebat, sed precibus terras communiebat, & post edita miracula, vitamque mortuis restitutã, ad preces recurrebat, non secus atq; athleta ad palestram, parta victoria. Etenim vitæ mortuis restituendæ, aliarumq; rerum omnium vim precatio vna suppeditat. quam enim vim in arboribus habent aquæ, eandem in hac vita sanctorum virorum precationes, noctu cum

cum his animum Paulus irrigaret, difficultates facile superabat, & plagis dorsum tanquam statua praebebat. ita in Macedonia custodiam cócußit; ita vincula precibus confregit, vt leo; ita carceris custodem ab errore liberauit; ita daemonum tyrannidem deleuit, atque dissoluit. Et sanè nota sunt ea, quae ad omnes homines scribit, Ad orationem incumbite vigilantes in ea, in gratiarum actione. simul etiam pro me orate; vt mihi sermo detur in apertione oris mei cum fiducia, vt loquar euangelij mysterium. Quid ais? tantã nobis audaciam preces tribuunt, vt Deo pro Paulo supplicare audeamus? Quis miles regem pro summo duce audeat obsecrare? At nullus miles regi ita carus, & amicus

νυκτὶ ταύτῃ ἄρδων τὴν ψυχὴν ὁ Παῦλος, πάντα ὑπέμενεν εὐχερῶς τὰ δεινὰ, παρέχων τὰ νῶτα ταῖς πληγαῖς ὥσπερ ἀνδριάς. οὕτω ἐν Μακεδονίᾳ τὸ δεσμωτήριον ἔσεισεν· οὕτως τὰ δεσμὰ διέῤῥηξεν ὥσπερ λέων, ταῖς προσευχαῖς· οὕτω τὸν τοῦ δεσμωτηρίου φύλακα τῆς πλάνης ἐξήρπασεν. οὕτω τὴν τυραννίδα τῶν δαιμόνων κατέλυσεν. καὶ μὴν κἀκεῖνα γε ἴσμεν, ἃ γράφει πρὸς πάντας ἀνθρώπους, Τῇ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε, γρηγοροῦντες ἐν αὐτῇ, ἐν εὐχαριστίᾳ, προσευχόμενοι ἅμα καὶ περὶ ἐμοῦ, ἵνα μοι δοθῇ λόγος ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου ἐν παῤῥησίᾳ λαλῆσαι τὸ μυστήριον τοῦ εὐαγγελίου. Τί λέγεις; τοσαύτην ἡμῖν παῤῥησίαν αἱ προσευχαὶ διδόασιν, ὡς ὑπὲρ Παύλου τολμᾶν τὸν θεὸν ἱκετεύειν; τίς τολμᾷ στρατιώτης ὑπὲρ τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ τὸν βασιλέα παρακαλεῖν; Καί τοι γε οὐδεὶς οὕτως στρατηγὸς τῷ βασι-

βασιλεῖ φίλος, ὡς Παῦλος τῷ θεῷ. ἀλλ' ὅμως εἰς τοσαύτην ἄγουσιν ἡμᾶς αἱ προσευχαὶ τιμήν, ὡς ὑπὲρ Παύλου τολμᾶν τὸν θεὸν ἱκετεύειν. οὕτω καὶ Πέτρος ὁ μέγας, ὁ τοῦ οὐρανοῦ λαμπρότερος, τὸ δεσμωτήριον διέφυγε. μάλιστα μὲν διὰ τὴν οἰκείαν ἀρετήν, καὶ τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν· ἔπειτα μέντοι καὶ ἡ προσευχὴ τῆς ἐκκλησίας, κεκλεισμένας τοῦ δεσμωτηρίου τὰς θύρας ταχέως ἀνέῳξεν. οὐ γὰρ εἰκῇ προσέγραψεν ὁ Λουκᾶς, ὅτι προσευχὴ δὲ ἦν ἐκτενὴς, ὅλης τῆς ἐκκλησίας ὑπὲρ τοῦ Πέτρου. ἀλλ' ἵνα μάθωμεν ἡμεῖς, ὅσην ἰσχὺν ἐν οὐρανοῖς αἱ προσευχαὶ κέκτηνται, ὡς Παῦλον καὶ Πέτρον κινδύνων ἀπαλλάττειν, τοὺς στύλους τῆς ἐκκλησίας, τοὺς κορυφαίους τῶν ἀποστόλων, τοὺς περιβοήτους ἐν οὐρανῷ, τὸ τεῖχος τῆς οἰκουμένης, τὸ κοινὸν φυλακτήριον πάσης γῆς καὶ θαλάττης.

fuit, vt Paulus Deo. Sed tamen preces tantum nobis afferunt dignitatis, vt diuinũ auxilium Paulo implorare non dubitemus. Ita Petrus ille summus, cælo splendidior, carcerem effugit ob suam quidem virtutem, probitatemq́; potissimum, & ob communem hominum salutem; deinde verò Ecclesiæ deprecatio celeriter carceris fores aperuit. non enim temerè scripsit Lucas, preces pro Petro assiduas ab Ecclesia fusas, sed vt à nobis intelligeretur, quantam vim habeant precationes in cælo, vt à periculis Petrum & Paulum eripiant, Ecclesiæ columnas, Apostolorum principes, in cælo celeberrimos, terrarum orbis mœnia, commune totius terræ marisque propugnaculum.

Age verò Israëlem Moses in bellis qua ratione seruauit? nónne arma quidem, & exercitum discipulo tradidit; ipse verò hostium multitudini precationes opposuit? quippe, nos vt doceret, multò maiorem in precibus iustorum virorum, quàm in armis, equitatu, copiis vim inesse. propterea vniuersus etiam exercitus, multaq; hominum millia in prophetæ precibus spem salutis habebãt. nam, precante Mose, Iudæi victoriam reportabant; à precibus desistente, erant hostibus inferiores. nos quoq; si versemur in precibus, facilè diabolũ superabimus: at si segniores simus, in nos hostem improbũ exercemus. Atqui Moses populũ quoq; impia perpetrantem, vna precatione seruauit; diuinumq; aspectum, & innumerabilia bona per preces

εἰπέ μοι, πῶς ὁ Μωσῆς τὸν Ἰσραὴλ ἐν πολέμοις διέσωσεν; οὐ τὰ μὲν ὅπλα, καὶ τὴν στρατιὰν τῷ μαθητῇ παρέδωκεν, αὐτὸς δὲ τὰς εὐχὰς ἀντέστησε τῷ πλήθει τῶν ἀντιπάλων; διδάσκων ἡμᾶς, ὅτι καὶ ὅπλων, καὶ ἵππων, καὶ χρημάτων, καὶ στρατοπέδων πολλῶν μείζονα δύναμιν ἔχουσιν αἱ προσευχαὶ τῶν δικαίων. διὰ τοῦτο καὶ πᾶς ὁ στρατὸς, καὶ πολλαὶ μυριάδες, ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ προφήτου, τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας εἶχον· προσευχομένου μὲν γὰρ τοῦ Μωσέως, ἐκράτουν Ἰουδαῖοι, πεπαυμένου δὲ τῆς προσευχῆς, ἔλαττον εἶχον τῶν ἀντιπάλων. οὕτω δὴ καὶ ἡμεῖς προσευχόμενοι μὲν, ῥᾳδίως τοῦ διαβόλου κρατήσομεν, ῥαθυμοῦντες δὲ, καθ᾽ ἑαυτῶν ἀσκοῦμεν τὸν πονηρόν. Καὶ μὴν καὶ τὸν λαὸν ἀσεβήσαντα, διὰ προσευχῆς μόνης διέσωσε Μωσῆς, καὶ τῶν θείων ὄψεων, καὶ μυρίων ἀγα-

ἀγαθῶν διὰ ταύτης ἔτυχε μόνης. αὕτη γὰρ αὐτῷ καὶ τὸν βίον παραπλήσιον ἐποίησεν τοῖς οἰκοῦσι τὸν οὐρανόν. προσευχὴ πυρὸς δύναμιν ἤλεγξε, καὶ λέοντας ἡμέρωσε· τὸ μὲν ἐπὶ Δανιὴλ, τὸ δ' ἐπὶ τῶν τριῶν ἐργασαμένη παίδων. δι' ὧν, οἶμαι, καὶ δῆλον πεποίηκεν ἅπασιν, ὅτι πάντας, ὅσους ἂν λάβῃ κινδυνεύοντας, ῥᾳδίως ἐξαρπάζει τῶν ἐπηρτημένων δεινῶν. προσευχὴ σωτηρίας ἀφορμὴ, ἀθανασίας πρόξενος ψυχῆς, τῆς ἐκκλησίας τεῖχος ἄρραγες, φυλακτήριον ἄσειστον, φοβερὸν μὲν τοῖς δαίμοσιν, σωτήριον δὲ τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῖν. Αὕτη τὸν ἅγιον προφήτην τὸν Σαμουὴλ ἐγέννησεν· ἐπειδὴ γὰρ φύσις ἠναντιοῦτο τῇ μητρὶ πρὸς γονὰς, ἡ προσευχὴ φανεῖσα ταχέως ἐπανώρθωσεν τὸ τῆς φύσεως ἐλάττωμα. τοιοῦτος τῆς προσευχῆς ὁ καρπὸς, τοιοῦτον ἐφύτευσεν ἡ προσευχὴ προφήτην. δι' ὃ περιβόητος ἐν οὐρανοῖς

tantũ consequutus est. hæc enim illi vitam quoq; conciliauit incolarũ cœli persimilem. Precatio ignis vim superat, Leones edomat: quorum alterum Daniel, alterum tribus pueris contigit. Ex his igitur, vt arbitror, omnibus patet, quoscunq; illa periclitantes exceperit, eos facilè impendentibus difficultatibus liberari. Precatio salutis est occasio, immortalitatis animorũ conciliatrix, Ecclesiæ murus firmissimus, propugnaculum inconcussum; terrori dæmonibus, piis nobis saluti. Hæc sanctum vatem genuit Samuelẽ. nam, cùm ad sobolẽ natura matri aduersaretur; precatio exorta naturæ vitium repẽte correxit. Talis ex precatione fructus extitit, talẽ deprecatio vatem procreauit. Itaque celebris in cœlo

Samuel factus est, cùm angelorum naturam, imitando, supra humanas vires expresserit. Oportuit enim, opinor, vt is, tanquam spica quædam precationis existeret, ceteris virtute, morumq́ integritate præstantior; eoq́ sanctis hominib⁹, qui illũ ætate præcesserant, superior esset, quo magis in segetibus quædam vberrimæ spicæ, atq́ altissimæ solent inter ceteras eminere. Hac Dauid tot, ac tanta bella profligauit, nõ armorum strepitu, nõ hastarum conflictu, nõ stricto gladio, sed precationum præsidio communitus. Hac Ezechias Persarum multitudinem celeriter vertit in fugam. Et illi quidem ad euertenda mœnia machinas adhibebant: ipse verò precibus mœnia muniebat. Itaque extinctum est bellũ precatione, non armis, non tubæ clangore, terra sanguine non

ὁ Σαμουὴλ ἐγένετο, κρείττων ἢ κατὰ ἄνθρωπον ζηλωτὴς τῶν ἀγγέλων ἔδειγμα, οἶμαι, τοιοῦτον φανῆναι τῆς προσευχῆς τὸν ἄσταχυν, νικῶντα τοὺς ἄλλους τῇ καλοκαγαθίᾳ, καὶ τῇ ἀρεταῖς τῶν τρόπων, καὶ τοσοῦτον τοὺς πρὸ αὐτοῦ νικᾶν ἁγίους, ὅσον ἐν τοῖς ληΐοις ὑπερέχουσιν οἱ τῶν ἀσταχύων εὖ πράττοντες. μετὰ ταύτης ὁ Δαβὶδ τοσούτους καὶ τοιούτους πολέμους ἀπώσατο, οὐχ ὅπλα κινῶν, οὐδὲ δόρυ σείων, οὐδὲ ξίφος ἕλκων, ἀλλ' ἐν εὐχαῖς τειχιζόμενος. μετὰ ταύτης ἐζεκίας τὸ πλῆθος τῶν Περσῶν εἰς φυγὴν ὀξέως ἔτρεψεν. καὶ οἱ μὲν μηχανήματα τῷ τείχει προσῆγον· ὁ δὲ ταῖς προσευχαῖς τὸ τεῖχος ἐτείχισεν· καὶ κατελύθη πόλεμος ἄνευ ὅπλων ἀπὸ προσευχῆς, σάλπιγγος μὲν οὐκ ἠχούσης, στρατιᾶς δὲ ἡσυχαζούσης, ὅπλων δὲ οὐ κινουμένων, γῆς δὲ οὐ φοι-

νισσο-

ἡσσωμένης, προσευχῆς δὲ ἀρκούσης εἰς φόβον τῶν ἀντιπάλων. Προσευχὴ καὶ Νινευΐτας διέσωσεν, καὶ τὴν ἐξ οὐρανοῦ φερομένην ὀργὴν ἀπεκρούσατο ταχέως, καὶ βίον διεφθαρμένον ἐπανώρθωσεν ὀξέως. τοσαύτην γὰρ ἰσχὺν καὶ δύναμιν ἔχει, ὥστε ἔζησαν μὲν οἱ Νινευῖται πάντα τὸν βίον αἰσχρῶς καὶ πονηρῶς, εἰσελθοῦσα δὲ εἰς τὴν πόλιν ἡ προσευχὴ, ταχέως πάντα μετέβαλεν, καὶ σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην, καὶ φιλίαν, καὶ ὁμόνοιαν καὶ πτωχῶν πρόνοιαν, καὶ πάντα τὰ ἀγαθὰ συνεισήγαγεν αὐτῇ. ὥσπερ γὰρ τινὸς βασιλίδος εἰσιούσης εἰς πόλιν, πάντα τὸν πλοῦτον συνακολουθεῖν ἀνάγκη, οὕτω δὴ καὶ προσευχῆς εἰς ψυχὴν εἰσιούσης, πᾶσα ἀρετὴ συνεισέρχεται. ὅπερ γάρ ἐστιν ἐν οἰκίᾳ θεμέλιος, τοῦτο ἐν ψυχῇ προσευχή. καὶ δεῖ ταύτην πρώτην, ὥσπερ κρηπῖδα, καὶ ῥίζαν ἐν τῇ ψυχῇ

aspersa, exercitu conquiescente, hostibus vna precatione perterritis. Precatio Niniuitas etiam conseruauit, è cœlo cōcitatam iram repente sedauit, deprauatam viuendi rationē subito correxit. Tantum enim precatio valet, vt, cùm turpissimam, & improbissimam vitam Niniuitæ duxissent, ea tamen in ciuitatem ingressa, omnia commutarit; temperantiam, iustitiam, amicitiam, concordiam, pauperum prouidentiam, omniaq́; bona simul attulerit. Nam quemadmodum regina quæpiam vrbem ingressa, oēs in eam diuitiæ cōfluant necesse est: sic vbi precatio in animum semel intrarit, virtutes eū oēs comitātur. Quod enim est in domus ædificio fundamentū, id est in animo precatio. Itaq; nos omnes hac primum, tanquam basi ac fun-

fundamento, in animo collocata, strenuè oportet ædificare & tēperantiam, mansuetudinē, iustitiam, pauperum prouidentiam, Christique leges vniuersas imponere, per quē, & cum quo Patri cum sancto Spiritu gloria, & imperium per sæcula sæculorum.

Amen.

πήξαντας, πάντας ἐποικοδομεῖν σπουδαίως καὶ σωφροσύνην, καὶ πρᾳότητα καὶ δικαιοσύνην, καὶ πρόνοιαν πτωχῶν, καὶ πάντας τοὺς νόμους τοῦ Χριστοῦ, δι᾽ οὗ καὶ μεθ᾽ οὗ, τῷ πατρὶ, σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα, καὶ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΙΩΑΝΝΟΥ τοῦ χρυσοστόμου

Κατὰ μεθυόντων καὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν λόγος.

Ἀπεθέμεθα τῆς νηστείας τὸ φορτίον. ἀλλὰ μὴ ἀποθώμεθα τῆς νηστείας τὸν καρπόν. ἔστι γὰρ φορτίον ἀποθέσθαι νηστείας, καὶ καρπὸν δρέψασθαι νηστείας· παρῆλθεν ὁ πόνος τῶν ἀγώνων, ἀλλὰ μὴ παρέλθῃ ἡ σπουδὴ τῶν κατορθωμάτων· ἀπῆλθεν ἡ νηστεία, ἀλλὰ μενέτω ἡ εὐλάβεια· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἡ νηστεία ἀπῆλθεν· ἀλλὰ μὴ φοβηθῆτε· τοῦτο γὰρ εἶπον οὐχ ἑτέραν ὑμῖν κηρύσσων τεσσαρακοστὴν, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ὑμῖν ἀρετὴν καταγγέλλων· παρῆλθεν ἡ νηστεία ἡ σωματική·

S. IOANNIS CHRYSOSTOMI ORATIO.

Aduersus ebrietatem & de Resurrectione.

Interprete FRONTONE DVCAEO Societ. IESV Presbytero.

Ieiunij sarcinam deposuimus, sed ne fructū ieiunij deponamus: possumus enim ieiunij sarcinam deponere, & ieiunij fructū decerpere. Præteriit labor certaminū, sed nō præterierit studium rectè factorum. ieiunium abiit sed religio maneat: imò verò ne ieiunium quidem abiit. Veruntamen nolite timere: hoc enim dixi, non vt alteram vobis Quadragesimam promulgarem, sed vt vobis eandem virtutem annuntiarē. ieiunium præteriit corporale:

sed ieiunium non praeteriit spirituale: hoc melius est illo, & illud propter hoc est institutum. Quemadmodum, cùm ieiunaretis, dicebam vobis fieri posse, vt quis ieiunãdo non ieiunet: ita & nunc dico fieri posse, vt quis non ieiunando ieiunet. Ænigma fortasse videtur id quod dictum est; verum ego quaestioni solutionẽ adiungam. quî fieri potest vt quis ieiunando nõ ieiunet? cùm à cibis quidẽ abstinet, non abstinet autem à peccatis. quî potest fieri, vt non ieiunãdo quis ieiunet? cũ quis alimentis quidem fruitur, peccatum verò nõ gustat. hoc melius est illo ieiunium, neque melius tantum, sed etiam leuius. illius ieiunij tempore multi corporis imbecillitatẽ praetendebant, molestum pruritum: scabie repletus sum, inquit; Alluuiem non fero: aqua potus me ene-

ἀλλ' οὐ παρῆλθεν ἡ νηστεία ἡ πνευματική. αὕτη βελτίων ἐκείνης, κἀκείνη διὰ ταύτην ἐγένετο ὥσπερ ὅτε ἐνηστεύετε ἔλεγον ὑμῖν, ὅτι ἔστι νηστεύοντα μὴ νηστεύειν. οὕτω καὶ νῦν λέγω ὅτι ἔστι μὴ νηστεύοντα νηστεύειν. τάχα αἴνιγμα εἶναι δοκεῖ τὸ λεγόμενον, ἀλλ' ἐγὼ τὴν λύσιν ἐπάγω τῷ ζητήματι. πῶς δεῖ νηστεύοντα μὴ νηστεύειν; ὅταν τις βρωμάτων μὲν ἀπέχεται, ἁμαρτημάτων δὲ μὴ ἀπέχεται· πῶς δεῖ μὴ νηστεύοντα νηστεύειν; ὅταν τις τροφῆς μὲν ἀπολαύῃ, ἁμαρτίας δὲ μὴ γεύηται· αὕτη βελτίων ἐκείνης ἡ νηστεία· οὐ βελτίων δὲ μόνον· ἀλλὰ καὶ κουφοτέρα· ἐπ' ἐκείνης τῆς νηστείας ἀσθένειαν προεβάλλοντο πολλοὶ σωματικὴν, κνησμὸν χαλεπόν. ψώρας ἐμπέπλησμαι φησὶν ἀλλουσίαν οὐχ ὑπομένω· ἡ ὑδροποσία με διαφθεί-

get

ειν· λαχάνων ἀπογεύεσθαι οὐ δύναμαι· πολλὰ τοιαῦτα ἤκουον τότε λεγόντων πολλῶν ἐπὶ τῆς νηστείας ταύτης οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν εἰπεῖν. ἀπόλαυε λουτρῶν. μέτεχε τραπέζης· οἰνοποσίᾳ κέχρησο συμμέτρῳ. κἂν κρεῶν ἀπογεύεσθαι μέλλῃς, ὁ κωλύων οὐδείς. πάντων ἀπολαυσον· μόνον ἁμαρτίας ἀπόστηθι· ἴδες πῶς πᾶσιν αὕτη ῥᾳδία ἡ νηστεία; οὐκ ἔστι σώματος ἀσθένειαν προβαλέσθαι· τῆς ψυχῆς καθαρὸν ἐστὶ τὸ κατόρθωμα· ἔστι καὶ μὴ πίνοντα οἶνον μεθύειν, καὶ πίνοντα οἶνον σωφρονεῖν· καὶ ὅτι ἐστὶν ἄνευ οἴνου μέθη, ἄκουσον τοῦ προφήτου λέγοντος· οὐαὶ οἱ μεθύοντες ἄνευ οἴνου· καὶ πῶς ἐστιν ἄνευ οἴνου μεθύειν; ὅταν τὸ ἄκρατον τῶν παθῶν μὴ κεράσῃς εὐσεβεῖ λογισμῷ· ἔστι καὶ πίνοντα οἶνον μὴ μεθύειν· καὶ ἐὰν μὴ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν τοῦτο ἐπέταξεν ὁ Παῦλος

cat: olera degustare nō possum. multa eiusmodi qui tum dicerent audiebā multos. de hoc ieiunio nihil tale dici potest. perfruere balneis: mensæ particeps esto: vini vtere potu moderato: licet degustare carnes pares, est qui prohibeat nemo. omnibus fruere: tantum abstine à peccato. Vides vt omnibus facile sit hoc ieiunium? non corporū imbecillitatem licet prætendere: merum est animæ rectè factū. Potest etiam quispiam non bibendo vinum ebrius esse & vinum bibendo sobrius esse. Atq; ebrietatem esse absq; vino disce ex Propheta dicente, væ qui ebrij estis absq; vino. & quomodo fieri potest vt absq; vino quis inebrietur cum perturbationum mer[illegible]iosa ratione pia cogitatione minimè temperaris. potest & aliquis bibendo vinum ebrius non esse. ac ni ita esset, non

hoc Timotheo Paulus imperaſſet ad eum ſcribens in hæc verba: Modico vino vtere propter ſtomachum & frequentes tuas infirmitates. nihil quippe aliud eſt ebrietas, q̃ animi de natiua ſanitate deturbatio, deprauatio ratiocinationũ, mentis penuria, vacuitas intellectus. iſta verò non ebrietas efficit tãtum ex vino, verũ ebrietas etiam ex ira & cupiditate à ratione aliena. Nam quemadmodum febrẽ quidem gignunt vigilia, gignit & fatigatio, gignit iuſtitia, gignit quoq; vitiatus chymus, & diuerſa quidem eſt cauſſa, vna verò paſsio & ægritudo: ſic & in iſtis ebrietatem parit quidẽ vinũ, parit & cupiditas, parit & chymus corruptus, & diuerſa quidẽ eſt materia, vna verò paſsio & ægritudo. Abſtineamus ab ebrietate: nõ dico abſtineamus à vino, ſed ab ebrietate abſtineamus. nõ vinũ efficit ebrie-

τῷ Τιμοθέῳ γράφων οὕτως· οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας. μέθη γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἀλλ' ἡ ἔκστασις τῶν κατὰ φύσιν φρενῶν, παρατροπὴ λογισμῶν, ἐρημία διανοίας, πενία συνέσεως. ταῦτα δὲ οὐχ ἡ μέθη ποιεῖ μόνον ἐξ οἴνου, ἀλλὰ καὶ μέθη ἡ ἐξ ὀργῆς καὶ ἐπιθυμίας ἀτόπου. καθάπερ γὰρ πυρετὸν μὲν ποιεῖ ἀγρυπνία· ποιεῖ δὲ κόπος· ποιεῖ δὲ ἀθυμία· ποιεῖ δὲ χυμὸς διεφθαρμένος· καὶ διάφορος μὲν ὑπόθεσις, ἓν δὲ τὸ πάθος καὶ τὸ νόσημα· οὕτω καὶ ἐπὶ τούτων· ποιεῖ μὲν οἶνος μέθην· ποιεῖ δὲ ἐπιθυμία· ποιεῖ δὲ χυμὸς διεφθαρμένος· καὶ διάφορος μὲν ἡ ὑπόθεσις, ἓν δὲ τὸ πάθος καὶ τὸ νόσημα. ἀπεχώμεθα μέθης· οὐ λέγω ἀπεχώμεθα οἴνου, ἀλλ' ἀπεχώμεθα μέθης· οὐκ οἶνος ποιεῖ μέθην·

κτίσ-

κτίσμα γάρ ἐστι θεοῦ· θεοῦ δὲ κτίσμα οὐδὲν ποιεῖ πονηρὸν, ἀλλὰ προαίρεσις πονηρὰ ποιεῖ μέθην. καὶ ὅτι ἐστι καὶ ἄλλως μεθύειν οὐχὶ οἴνῳ μόνῳ, ἄκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος· μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, δεικνὺς ὅτι ἐστι καὶ ἄλλως μεθύσκεσθαι· μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτία. θαυμασίως ἐν βραχεῖ ῥήματι πᾶσαν τῆς μέθης τὴν κατηγορίαν εἶπε. τί ἐστι, μὴ μεθύσκεσθε οἴνῳ, ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτία; ἀσώτους τῶν νέων ἐκείνους καλοῦμεν τοὺς πατρῷον διαδεξαμένους κλῆρον, καὶ πάντα ἀθρόον ἐκφοροῦντας, καὶ μὴ λογιζομένους, τίνι χρὴ δοῦναι, καὶ πότε δοῦναι, ἀλλ' ἁπλῶς, καὶ ἱμάτια, καὶ χρυσίον, καὶ ἀργύριον, καὶ πάντα τὸν πατρῷον πλοῦτον διανέμοντας εἰς πόρνας καὶ λάγνους. τοιοῦτόν ἐστιν ἡ μέθη· ὥσπερ ἄσωτον λαβοῦσα νέον τὴν διάνοιαν τῶν

tatem: est enim Dei creatura, Dei porrò creatura nihil efficit mali, sed voluntas maligna efficit ebrietatem. Atq; vt scias aliter etiam posse quempiam ebrium fieri non solo vino, audi quid dicat Paulus: Nolite inebriari vino, indicans aliter etiam ebrios esse nos posse. Nolite inebriari vino in quo est luxuria. mirabili quadā ratione paucis verbis omnē ebrietatis accusationem complexus est. Quid est, Nolite inebriari vino, in quo est luxuria? Luxuriosos inter iuuenes eos vocamus, qui cùm paternam creuerint hæreditatem, cuncta cōfestim dilapidant, nec perpendunt cui dandum sit, & quando sit dandum, sed nullo delectu & vestes & [illegible] & argentū omnesq; paternas opes in meretrices & scortatores distribuunt. tale quiddā est ebrietas: tanquā iuuenē luxuriosum inuadens mentē ebrio-

ebriorum ratione seruituti mancipata nostras omnes animi sensorum opes inconsyderatè ac sine vlla discretione cogit effundere. Qui ebrius est nescit quid dicendum sit, quid verò tacendum; sed perpetuò patens nullaq́ obstructum ianua est os eius: non vectis appositus est labris, non ianua. qui ebrius est disponere sermones suos in iudicio nescit: mētis diuitias administrare nescit: non nouit hec quidem recondere, illa verò expēdere, sed omnia illa ad impensas & effusiones traducuntur. Ebrietas spontaneus furor, ebrietas proditio cogitationum, ebrietas ridicula calamitas, morb. sannis expositus, volūtarius demō, & ipsa molestior insania. Vis tu discere, quo pacto dæmoniaco ebrius sit deterior? miseremur eius q̃ à dæmonio vexatur, hanc aūt odio prosequimur. illi con-

μεθυόντων, καὶ αἰχμαλωτίσασα τὸν λογισμὸν, ἅπασαν ἡμῶν τὴν οὐσίαν τῶν νοημάτων ἀπερισκέπτως καὶ χωρίς τινος ἀκριβείας ἐκχέειν καταναγκάζει. ὁ μεθύων οὐκ οἶδε τί μὲν εἰπεῖν χρὴ, τί δὲ σιγῆσαι· ἀλλ' ἀθύρωτον αὐτοῦ τὸ στόμα διηνεκῶς· μοχλὸς οὐκ ἐπίκειται, οὐδὲ θύρα τοῖς χείλεσιν· ὁ μεθύων οὐκ οἶδεν οἰκονομῆσαι τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει· οὐκ οἶδε διαθεῖναι τὸν πλοῦτον τῆς διανοίας· οὐκ οἶδε τὰ μὲν ἀποθέσθαι, τὰ δὲ ἀναλῶσαι· ἀλλὰ πάντα ἐκεῖνα δαπάνη καὶ ἔξοδος. ἑκούσιος μανία; μέθη προδοσία λογισμῶν, μέθη συμφορὰ καταγελωμένη, νόσημα χλευαζόμενον, δαίμων αὐθαίρετος, καὶ παραφροσύνης χαλεπωτέρα. βούλει μαθεῖν πῶς ὁ μεθύων τοῦ δαιμονῶντος ἐστὶ χείρων; τὸν δαιμονῶντα ἐλεοῦμεν, τοῦτον δὲ μισοῦμεν· ἐκείνῳ συναλ-

γοῦμεν,

γοῦμεν, τούτῳ δὲ ὀργιζόμεθα καὶ ἀγανακτοῦμεν. τί δήποτε; ἐκείνῳ μὲν ἐπήρεια· τούτῳ δὲ ῥαθυμία τὸ πάθος· ἐκείνῳ ἐπιβουλὴ ἐχθρῶν, τούτῳ δὲ ἐπιβουλὴ λογισμῶν· καὶ τοιαῦτα πάσχει τῷ δαιμονῶντι ὁ μεθύων· ὁμοίως περιφέρεται, ὁμοίως ἐξέστηκεν· ὁμοίως καταπίπτει· ὁμοίως διαστρέφει τὰς κόρας· ὁμοίως ἀπαίρξ κείμενος ἐπὶ τῆς γῆς· ἀφρὸν ἐκ τοῦ στόματος προΐεται καὶ οὕτως ἐκχεῖ σίελον σεσηπότα καὶ δυσωδίας ἐμπέπλησται τὸ στόμα ἀφορήτου· φίλοις ἀηδὴς τοιοῦτος, ἐχθροῖς καταγέλαστος, οἰκέταις εὐκαταφρόνητος, γυναικὶ ἀτερπής, πᾶσι φορτικός, τῶν ἀλόγων αὐτῶν ἀτερπέστερος· τὰ ἄλογα μέχρι τότε πίνει ἕως ἂν διψῇ, καὶ τῇ χρείᾳ τὴν ἐπιθυμίαν ἵστησιν· οὗτος δὲ τῇ ἀκολασίᾳ παρέρχεται τὴν ἐπιθυμίαν καὶ γέγονε τῶν ἀλόγων ἀλογώτερος· καὶ τὸ

dolemus, huic autẽ irascimur & indignamur. quid ita? illi siquidem iniuriæ, huic verò negligentia est morbus: illi insidiæ inimicorum, huic insidiæ consiliorum. nec aliter affectus est ebrius ac dæmoniacus: pariter circũagitur: pariter de statu mentis deiectus est: pariter cõcidit: pariter oculorum pupillas contorquet: pariter iacens in terra pedes iactat: spumam ex ore proiicit & ita fœtẽtem saliuam effundit & os eius intolerabili fœtore repletũ est. iniucundus amicis est talis, ridiculus inimicis, cõtemptibilis famulis, vxori ingratus; omnib. molestus, ipsis bestiis asperior, bestiæ eousq; bibunt quousq; fert sitis, & cupiditatem sistunt necessitate: hic i[illegible]erãtia cupiditatẽ transilit, & ratione carentibus à ratione alienior apparet. Verũ illud multo intolerabilius est, quod

quod morbus tot malis redundans, totq; secum inuehens calamitates, ne crimē quidem censetur, sed in diuitum mensis huius turpitudinis gratia pugna fit atque certamen, atq; inter se maiori studio contendunt, quis seipsum magis infamabit, quis maiorem subsannādi occasionem præbebit, quis neruos amplius infringet, qs vires amplius debilitabit, quis cōmunē dominū grauius irritabit: ac videre est stadiū certamenq; diabolicum. ebrius mortuis miserior est. ille siquidē sensu destitutus iacet, nec ad bona vel ad mala potest excitari; hic verò ad mala exequēda promptus est, & anima in corpore tāquam in monumēto defossa mortuum [illegible]s circūfert. Vides vt miserior sit dæmoniaco, vt magis quàm mortui

δὴ χαλεπώτερον ὅτι νόσημα τοσούτων γέμον κακῶν καὶ τοσαύτας ἔχον συμφορὰς οὐδὲ ἔγκλημα εἶναι νομίζεται· ἀλλ' ἐν ταῖς τῶν πλουτούντων τραπέζαις ἅμιλλα καὶ ἀγὼν ὑπὲρ τῆς ἀσχημοσύνης γίνεται ταύτης· καὶ φιλονεικοῦσι μειζόνως πρὸς ἀλλήλους τίς ἑαυτὸν παραδειγματίσει· τίς πλείονα παράσχῃ γέλωτα· τίς μᾶλλον διαλύσει τὰ νεῦρα· τίς μᾶλλον καταλύσει τὴν δύναμιν· τίς τὸν κοινὸν δεσπότην παροξυνεῖ πλέον· καὶ ἔστιν ἰδεῖν στάδιον καὶ ἅμιλλαν διαβολικήν. ὁ μεθύων τῶν νεκρῶν ἀθλιώτερος· ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἀναίσθητος κεῖται, καὶ πρὸς τὰ καλὰ καὶ πρὸς τὰ κακὰ ἀνέγερτος· οὗτος δὲ πρὸς τὴν τῶν κακῶν ἐργασίαν ἐστὶν ἐπιτήδειος· καὶ καθάπερ ἐν μνήματι τῷ σώματι τὴν ψυχὴν κατορύξας, νεκρὸν περιφέρει τὸ σῶμα. εἶδες πῶς τοῦ δαιμονῶντος ἐστὶν ἀθλιώτερος, πῶς τῶν νεκρῶν ἀναι-

ἀναισθητότερος; βούλει τὸ πάντων τούτων μεῖζον εἴπω καὶ χαλεπώτερον; μεθύων ἄνθρωπος εἰς βασιλείαν οὐρανῶν εἰσελθεῖν οὐ δύναται. τίς ταῦτα φησί; Παῦλος. μὴ πλανᾶσθε· οὔτε πόρνοι, οὔτε εἰδωλολάτραι, οὔτε μοιχοὶ, οὔτε μαλακοὶ, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε κλέπται, οὔτε πλεονέκται, οὐ μέθυσοι, οὐ λοίδοροι, οὐχ ἅρπαγες βασιλείαν θεοῦ κληρονομήσουσιν· ἤκουσας εἰς ποῖον αὐτὸν ἔταξε χορόν; μετὰ τῶν ἠταιρηκότων, μετὰ τῶν πορνευσάντων, μετὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, μετὰ τῶν μοιχῶν, μετὰ τῶν λοιδόρων, μετὰ τῶν πλεονεκτῶν, μετὰ τῶν ἁρπάγων. τί οὖν, φησιν, ὁ μεθύων καὶ ὁ ἠταιρηκὼς τὸ αὐτό; ὁ μεθύων καὶ ὁ εἰδωλολάτρης τὸ αὐτό; μή μοι λέγε ταῦτα ἄνθρωπε· νόμους ἀνέγνων θείους· ἐμὲ τὰς εὐθύνας μὴ ἀπαίτει· Παῦλον ἐρώτησον, καὶ αὐτὸς ἀπο-

sensu destitutus? Vin' tu dicam id quod his omnibus maius est & grauius? ebrius homo in regnum cœlorũ intrare non potest. quis hac dicit? Paulus. Nolite errare: neq; fornicarij, neq; idolis seruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorum concubitores, neque fures, neq; auari, neq; ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. audisti qualem in turbam ipsum coniecerit? cum impudicis, cum scortatoribus, cum idololatris, cum adulteris, cum maledicis, cum auaris, cum rapacibus. Quid ergo, dicet aliquis, idémne est ebrius & impudicus? idem ebrius & idololatra. noli mihi hæc obiicere mi homo, leges diui[illegible]o legi, à me rationem ne exigas: Paulum interroga, tum ipse respondebit.

bit. num etenim cum ipsis aut seorsim ab ipsis supplicio addicendus sit, non possum dicere: porro, non minus quam idololatram, illum à regno cœlorum excidere, id verò oppido confirmabo. Cùm igitur hoc in confesso sit quid à me deinceps rationem reposcis de peccati mensura. cùm extra fores remaneat, cùm à regno excidat, cùm expers fiat salutis, cùm in pœnam deuoluatur? quid tu mihi peccatorum mensuras & bilances & trutinas prafers? indigna res est ebrietas. non mea vos spectat oratio: absit. planè siquidem credo vestram animam ab ægritudine hac & morbo esse immunẽ: ac vestræ sanitatis argumẽtum est, quod hic ve[illegible]ni, quod huc diligenter conueniatis, quod attentè audiatis. nemo, qui vino inebrietur, diuinorũ esse cupidus eloquiorum potest.

κρίνεται. εἰ μὲν γὰρ μὴ σὺν αὐτοῖς ἢ μὴ μετ' αὐτῶν κατατάττεται τῇ κολάσει, οὐκ ἔχω λέγειν· ὅτι δὲ καὶ ὁμοίως τῷ εἰδωλολάτρῃ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐκπίπτει, τοῦτο σφόδρα ἂν διισχυρισαίμην· τούτου δὲ ὁμολογουμένου τί λοιπὸν ἐμὲ εὐθύνας ἀπαιτεῖς τοῦ μέτρου τῆς ἁμαρτίας; ὅταν γὰρ ἔξω μείνῃ τῶν θυρῶν· ὅταν ἐκπέσῃ τῆς βασιλείας· ὅταν ἔρημος γένηται τῆς σωτηρίας· ὅταν εἰς τὴν κόλασιν παραπεμφθῇ· τί μοι μέτρα ἁμαρτημάτων καὶ ζυγὰ καὶ στάθμια προσκρίνεις; δεινὸν ἡ μέθη· οὐ πρὸς ὑμᾶς λέγω· μὴ γένοιτο· πάνυ γὰρ πέπεισμαι, ὅτι καθαρὰ ὑμῶν ἡ ψυχὴ τοῦ νοσήματος καὶ τοῦ πάθους τούτου. καὶ τεκμήριον τῆς ὑγείας ἡ ἐνταῦθα διατριβή, ἡ μετὰ σπουδῆς σύνοδος, ἡ νήφουσα ἀκρόασις· οὐδεὶς οἴνῳ μεθύων ἐπιθυμεῖν θείων λογίων δύναται· μὴ

μεθύ-

μεθύσκεσθε οἴνῳ ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτία· ἀλλὰ πληροῦσθε ἐν πνεύματι· αὕτη ἡ καλὴ μέθη· κάρωσόν σου τὴν ψυχὴν τῷ πνεύματι, ἵνα μὴ καρώσῃς τῇ μέθῃ· προκατάλαβε τὴν διάνοιαν καὶ τοὺς λογισμοὺς, ἵνα μὴ εὕρῃ χώραν ἐκεῖνο τὸ πάθος τὸ ἀναίσχυντον. διὰ τοῦτο οὐκ εἶπε, μετέχετε πνεύματος, ἀλλὰ πληροῦσθε πνεύματος· ἕως ἄνω τὴν διάνοιαν καθάπερ ποτήριον τοῦ πνεύματος πλήρωσον, ἵνα μηδὲν ἐμβαλεῖν δυνηθῇ λοιπὸν ὁ διάβολος. οὐ γὰρ ἁπλῶς δεῖ μετέχειν λοιπὸν τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ πληροῦσθαι πνεύματος· ψαλμοῖς, ὕμνοις, ᾠδαῖς πνευματικαῖς, ὧν ἐπληρώθητε σήμερον. διὰ τοῦτο θαρρῶ περὶ τῆς σωφροσύνης ὑμῶν. ἔστιν ἡμῖν ποτήριον μέθης καλόν. ἔστι ποτήριον μέθης σωφροσύνην ποιοῦν οὐ παράλυσιν· οὐ γὰρ παραλύει δύναμιν, ἀλλ᾽ ἐγείρει δύναμιν· ἐκεῖνο οὐ καταλύει τὰ νεῦρα·

Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini Spiritu. praeclara est haec ebrietas: hac Spiritus crapula tuam animam sopora, ne ebrietate sopores: praeoccupa mentem & cogitationes, ne locum impudens ille morbus inueniat. Propterea nõ dixit, participes estote Spiritus, sed implemini Spiritu: ad summum vsq; mentem tanquã calicem imple Spiritu, ne quicquam deinceps iniicere possit diabolus. non enim quouis modo participes nos fieri Spiritu iam oportet, sed Spiritu impleri, psalmis, hymnis, canticis spiritualibus, quibus hodie repleti estis: quapropter de temperãtia vestra confido. Praeclarus est nobis ebrietatis calix, est cali[illegible]ietatis, qui tẽperãtiam gignit, non paralysim: nõ enim vires dissoluit, sed vires exci-

H tat

tat; ille nõ neruos infringit, sobrietatem quippe affert; ille angelis venerandus est, hominib. pretiosus, domino amabilis. Vides quomodo dicat Dauid de spirituali calice isto, qui propositus est in hac mensa: Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos, qui tribulãt me: Impinguasti in oleo caput meũ & calix tuus inebrians, q̃ praclarus est. Etenim ne audito nomine ebrietatis subitò metueres, & eiusmodi putes esse vt infirmitatẽ inducat, adiunxit esse praclarum & firmum. nouũ ebrietatis genus, robur immittit & validum reddit ac potentẽ. quippe quod ex spirituali petra profluxerit. nõ est deprauatio cogitationũ, sed spiritualium cogitationum accumulatio. hac ebrietate ebrij sim°, ab illa verò nos abstineamus, ne prasentẽ festiuitatẽ de-

ἐκεῖνο γὰρ νῆψιν ποιεῖ· ἐκεῖνο αἰδέσιμον ἀγγέλοις, φοβερὸν δαίμοσι, τίμιον τοῖς ἀνθρώποις, ἐπέραστον τῷ δεσπότῃ. ὁρᾷς πῶς φησιν ὁ Δαβὶδ περὶ τοῦ ποτηρίου τούτου τοῦ πνευματικοῦ τοῦ ἐν τραπέζῃ ταύτῃ κειμένου; ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, ἐξ ἐναντίας τῶν θλιβόντων με· ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου, καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον ὡσεὶ κράτιστον· ἵνα γὰρ μὴ ἀκούσας μέθης ὄνομα φοβηθῇς εὐθέως, καὶ νομίσῃς ἀσθενείας εἶναι ποιητικὸν, ἐπήγαγεν ὅτι κράτιστόν ἐστι καὶ ἰσχυρόν· καινὸς τρόπος μέθης, ἰσχὺν ἐντίθησιν, ἐγκρατῆ ποιεῖ καὶ δυνατόν· ἀπὸ γὰρ τῆς πέτρας ἔρρευσε τῆς πνευματικῆς. οὐκ ἔστι παρατροπὴ λογισμῶν, ἀλλὰ προσθήκη λογισμῶν πνευματικῶν· ταύτην μεθύωμεν τὴν μέθην· ἐκείνης δὲ ἀπεχώμεθα, ἵνα μὴ καταισχύνωμεν τὴν παροῦσαν

ροῦσαν ἑορτήν· ἑορτὴ γὰρ ἡ παροῦσα οὐχὶ τῆς γῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ οὐρανοῦ. σήμερον ἐν γῇ χαρά· σήμερον ἐν οὐρανῷ χαρά· εἰ γὰρ ἑνὸς ἁμαρτωλοῦ ἐπιστρέφοντος χαρὰ ἐπὶ γῆς καὶ οὐρανοῦ, πολλῷ μᾶλλον τῆς οἰκουμένης ἁπάσης ἐξαρπαθείσης τῶν χειρῶν τοῦ διαβόλου, χαρὰ ἔσται ἐν οὐρανῷ. νῦν σκιρτῶσιν ἄγγελοι· νῦν χαίρουσιν ἀρχάγγελοι· νῦν τὰ Χερουβὶμ καὶ τὰ Σεραφὶμ μεθ' ἡμῶν ἑορτάζει τὴν παροῦσαν ἑορτήν· οὐκ ἐπαισχύνονται τοὺς συνδούλους, ἀλλὰ συγχαίρουσι τοῖς ἡμετέροις ἀγαθοῖς· εἰ γὰρ ἡμετέρα ἡ χάρις ἡ παρὰ τοῦ δεσπότου, ἀλλὰ κοινὴ καὶ ἐκείνων ἡ ἡδονή· καὶ τί λέγω τοὺς συνδούλους; αὐτὸς ὁ δεσπότης αὐτῶν τε καὶ ἡμῶν οὐκ ἐπαισχύνεται συνεορτάζειν· καὶ τί χρὴ λέγειν ὅτι οὐκ ἐπαισχύνεται; ἐπιθυμίᾳ, φησὶν, ἐπεθύμησα τὸ πάσχα τοῦτο μεθ' ὑμῶν φα-

decore afficiamus: nõ enim terræ tantùm, sed & cœli est præsens festiuitas. hodie gaudium est in terra: hodie gaudium in cœlo. si enim vno peccatore cõuerso gaudium est in terra & cœlo; multò magis extorto de diaboli manibus toto orbe terrarum gaudium erit in cœlo. Nunc exultant angeli: nunc lætantur archangeli: nunc Cherubim & Seraphim nobiscum hanc celebrant festiuitatem. non illos pudet conseruorum, sed nostris bonis nobiscum lætantur: etsi enim nostrum est quod à Domino accepimus donum, communis est tamen cũ illis voluptas. sed quid ego conseruos commemoro? ipsum Dominum illorum ac nostrum nobiscum celebrare festum non pudet. at quid ego rursus non eum pudere dico? Desiderio, inquit, desideraui hoc pascha manducare vobiscum.

cum. quòd fi Pafcha feftum celebrare defiderauit nobifcum, refurrectionẽ quoque dubium nõ eft quin defideret celebrare. Quando igitur angeli gaudent, & archangeli, omniumq; Dominus cœleftium virtutum nobifcum feftum concelebrat, quid tandem ad occafionẽ lætitiæ deeft? nullus pauper ob paupertatem fit mœftus, hæc enim feftiuitas eft fpiritualis: nullus diues efferatur ob diuitias; nihil enim ex pecuniis ad huius feftiuitatis voluptatem poteft conferre. Nam in externis quidem fecularibus feftis, vbi multum merum, vbi menfa referta & ad fatietatem comeffatio, vbi turpitudo & rifus, vbi omnis pompa fatanica; merit[illegible]uper quidem fubtriftis, hilaris autem eft diues. quid ita? quia diues quidem opiparam menfam apponit, deliciisq; amplius

γεῖν· εἰ δὲ τὸ πάσχα ἐπεθύμησεν ἡμῖν συνεορτάσαι, δῆλον ὅτι καὶ τὴν ἀνάστασιν. ὅταν οὖν ἄγγελοι χαίρωσι, καὶ ἀρχάγγελοι, καὶ πασῶν τῶν οὐρανίων δυνάμεων ὁ δεσπότης ἡμῖν συνεορτάζει, τίς λείπεται λοιπὸν εἰς ἀθυμίαν λόγος; μηδεὶς πένης ἔστω κατηφὴς διὰ τὴν πενίαν· ἑορτὴ γὰρ αὕτη πνευματική· μηδεὶς πλούσιος ἐπαιρέσθω διὰ τὸν πλοῦτον· οὐδὲν γὰρ ἀπὸ τῶν χρημάτων εἰς τὴν ἡδονὴν τῆς ἑορτῆς εἰσενεγκεῖν δύναται ταύτης. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν ἑορτῶν τῶν βιωτικῶν, ἔνθα πολὺς ἄκρατος, ἔνθα τράπεζα πλήθουσα καὶ ἀδηφαγία, ἔνθα ἀσχημοσύνη, καὶ γέλως, ἔνθα πᾶσα πομπὴ σατανική, εἰκότως ὁ μὲν πένης κατηφής, ὁ δὲ πλούσιος ἐν φαιδρότητι τί δήποτε; ὅτι ὁ μὲν πλούσιος δαψιλῆ παρατίθεται τράπεζαν καὶ μᾶλλον ἀπολαύει

τρυ-

τρυφῆς. ὁ δὲ πένης ἀπὸ τῆς πενίας κωλύεται τὴν αὐτὴν φιλοτιμίαν ἐπιδείξασθαι· ἐνταῦθα δὲ οὐδὲν τοιοῦτον· μία τράπεζα καὶ τῷ πλουσίῳ καὶ τῷ πένητι· κἂν πλούσιός τις ᾖ, οὐδὲν τῇ τραπέζῃ προσθῆναι δύναται· κἂν πένης, οὐδὲν ἔλαττον παρὰ τῆς πενίας τὰ τῆς κοινωνίας διακείσεται· θεία γάρ ἐστιν ἡ χάρις· καὶ τί θαυμάζεις εἰ πλουσίῳ καὶ πένητι; αὐτῷ γὰρ τῷ βασιλεῖ καὶ τῷ πτωχῷ τῷ πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην καθεζομένῳ μία τράπεζα πρόκειται· τοιαῦτα τὰ δῶρα τὰ δεσποτικά· οὐ τοῖς ἀξιώμασι διαιρεῖ τὴν κοινωνίαν, ἀλλὰ τῇ προαιρέσει καὶ τῇ διανοίᾳ· μετὰ τῆς αὐτῆς παρρησίας καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πένης πρὸς τὴν τράπεζαν ἔρχονται ταύτην· μετὰ τῆς αὐτῆς τιμῆς· πολλάκις δὲ ὁ πένης καὶ μετὰ πλείονος τιμῆς. τί δήποτε; ὅτι ὁ μὲν βασιλεὺς

fruitur: pauper autē à paupertate prohibetur, ne tantam magnificentiam præ se ferat. hic verò nihil tale est: vna & diuiti & pauperi mensa est. licet diues sit quispiā, nihil adiicere mēsæ potest: licet pauper sit, nihilo deteriori conditione ob paupertatem, quæ ad communicationem pertinent, erit. diuina enim est gratia. & quid miraris si diuiti & pauperi? ipsi enim Imperatori & pauperi ad eleemosynam sedēti vna est mensa proposita. talia sunt dominica dona; non pro ratione dignitatum distinguit communicādi rationem, sed pro conditione voluntatis ac mentis. cum eadem fiducia & Imperator & pauper ad hanc mensam accedunt, cum eodem honore: imò etiam persæpe cum honore pauper ampliori. quid ita? quòd Imperator quidem sex-

centis negotiis implicatus tanquam nauis vndique aspergatur, eique multa affricentur peccata: pauper autem de necessario tantùm victu sollicitus, quietam & tranquillam transigens vitam, velut in portu sedens, cum multa securitate ad mensam accedat. Rursus in externis festiuitatib. pauper quidem in mœrore, diues autē in hilaritate versatur, non ob mensam tantùm, sed etiam ob vestimēta. quod enim in mensa illis euenit, hoc & in vestimentis patiuntur. cū enim pretiosiori amictum stola viderit opulentum, percellitur, seque prae omnibus infelicē ducit. hic verò & ista sublata est penuria: vnum enim apud oēs vestimētum est salutare lauacrū. Quicunque enim in Christo baptizati estis: Christū indui

μυρίοις ἐμπεπλεσμένος πράγμασιν, ὥσπερ ναῦς πανταχόθεν περιῤῥαντίζεται καὶ πολλὰ προστρίβεται ἁμαρτήματα· ὁ δὲ πένης ὑπὲρ τῆς ἀναγκαίας φροντίζων μόνον τροφῆς, καὶ τὸν ἀπράγμονα καὶ ἡσύχιον βίον ἠρεμῶν, ὥσπερ ἐν λιμένι καθήμενος μετὰ πολλῆς τῆς ἀσφαλείας τῇ τραπέζῃ προσέρχεται. πάλιν ἐν ταῖς ἑορταῖς ταῖς ἔξωθεν ὁ μὲν πένης ἐν κατηφείᾳ, ὁ δὲ πλούσιος ἐν φαιδρότητι, οὐ διὰ τὴν τράπεζαν μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ ἱμάτια. ὅπερ γὰρ ἐπὶ τῆς τραπέζης πάσχουσι, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἱματίων ὑπομένουσιν· ὅταν γὰρ ἴδῃ τὸν εὔπορον πολυτελεστέραν περιβεβλημένον στολὴν, πλήττεται καὶ ταλανίζει παρὰ πάντας ἑαυτόν. ἐνταῦθα δὲ καὶ αὕτη ἡ ἔνδεια ἀνῄρηται· ἓν γὰρ παρὰ πᾶσίν ἐστιν ἱμάτιον τὸ λουτρὸν τὸ σωτήριον· ὅσοι γάρ, φησιν, εἰς Χριστὸν ἐβαπτίζεσθε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε·

ὡς μὴ τοίνυν καταισχύνωμεν τὴν ἑορτὴν ταύτην τῇ μέθῃ· καὶ πλουσίους καὶ πένητας ὁμοίως ἐτίμησε, καὶ δούλους καὶ δεσπότας· ἀλλὰ ἀμειψώμεθα τὸν δεσπότην τῆς περὶ ἡμᾶς εὐνοίας· ἀμοιβὴ δὲ ἀρίστη πολιτεία καθαρὰ, καὶ ψυχὴ νήφουσα. αὕτη ἡ ἑορτὴ καὶ πανήγυρις οὐ χρημάτων δεῖται, οὐδὲ δαπάνης, ἀλλὰ προαιρέσεως καὶ διανοίας ἀρίστης· τοιαῦτα γὰρ ἐνταῦθα τὰ ὤνια· οὐδὲν σωματικὸν ἐνταῦθα πωλεῖται, ἀλλὰ ἀκρόασις θείων λογίων, εὐχαὶ πατέρων, εὐλογίαι ἱερέων, ὁμόνοια, καὶ εἰρήνη καὶ συμφωνία, πνευματικὰ τὰ δῶρα, πνευματικὸς ὁ μισθός. ἑορτάσωμεν τὴν ἑορτὴν ταύτην τὴν μεγίστην καὶ λαμπρὰν, ἐν ᾗ ἀνέστη ὁ κύριος· ἀνέστη γὰρ ὁ κύριος, καὶ τὴν οἰκουμένην ἑαυτῷ συνανέστησεν· αὐτὸς μὲν ἀνέστη, τοῦ θανάτου τὰ δεσμὰ διαῤῥήξας·

stis. Ne igitur ebrietate festiuitatem istam dehonestemus: & diuites & pauperes pariter honorauit, & seruos, & dominos: sed ob hanc erga nos beneuolentiam dominum remuneremur: optima porrò est remuneratio cõuersatio munda & mens sobria. Hac festiuitas & panegyricus conuentus nõ pecuniis indiget neq; sumptibus, sed voluntate ac mẽte optima. tales enim hîc prostant merces: nihil corporeum hîc venditur, sed diuinorum auditio eloquiorũ, preces patrum, benedictiones sacerdotum, concordia & pax & consensus, spiritualia dona, spirituale pretium. festiuitatem hanc maximam celebremus & illustrem, in qua Dominus resurrexit. resurrexit enim Dominus secumq́; suscitauit orbem terrarum. ipse siquidem disruptis mortis vinculis resur-

rexit peccauit Adamus & mortuus est: at non peccauit Christus, & est mortuus. nouum est hoc & admirabile; ille peccauit, & mortuus est: hic non peccauit & est mortuus. quid ita? quò is qui peccauit & mortuus est, eius opera qui non peccauit quidem, mortuus est autem, mortis nexus posset euadere. Ita fit & in pecuniis. sæpenumero debet aspiam, & cùm non habeat vnde soluat, in vinculis detinetur. alius qui non debet sed habet vnde soluat, eum, qui obnoxius est, liberare solet: sic & euenit in Adamo. debebat Adamus, à diabolo detinebatur, sed vnde solueret nō habebat: non debebat Christus, nec à diabolo detinebatur, sed debitum poterat numerare: mortem persoluit pro eo, qui à diabolo detinebatur, vt illum exolueret. Vides

ἥμαρτεν Ἀδὰμ καὶ ἀπέθανεν. ἀλλ' οὐχ ἥμαρτεν ὁ Χριστὸς καὶ ἀπέθανε· καινὸν καὶ παράδοξον τοῦτο· ἐκεῖνος ἥμαρτεν καὶ ἀπέθανεν, οὗτος οὐχ ἥμαρτε, καὶ ἀπέθανε· διὰ τί; ὅτι ὁ ἁμαρτὼν καὶ ἀποθανὼν διὰ τοῦ μὴ ἁμαρτόντος μὲν, ἀποθανόντος δὲ, δυνηθῇ τοῦ θανάτου τὰς λαβὰς ἀποδύσασθαι· οὕτω καὶ ἐπὶ χρημάτων γίνεται· ὀφείλει τις πολλάκις, καὶ οὐκ ἔχων καταβαλεῖν κατέχεται ἐν δεσμοῖς· ἄλλος οὐκ ὀφείλων, δυνάμενος δὲ καταβαλεῖν, καταθεὶς ἀπέλυσε τὸν ὑπεύθυνον· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ γέγονεν· ὤφειλεν ὁ Ἀδὰμ, κατείχετο ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἀλλ' οὐκ εἶχε καταβαλεῖν· οὐκ ὤφειλεν ὁ Χριστὸς, οὐδὲ κατείχετο ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἀλλ' ἠδύνατο καταθεῖναι τὸ χρέος· ἦλθε· κατέβαλε θάνατον ὑπὲρ τοῦ κατεχομένου ὑπὸ τοῦ διαβόλου, ἵνα ἐκεῖνον ἀπολύσῃ. εἶδες

τῆς

τῆς ἀναστάσεως τὰ κατορθώματα; διπλοῦν ἀπεθάνομεν ἡμεῖς θάνατον, οὐκοῦν διπλῆν προσδοκήσωμεν τὴν ἀνάστασιν. αὐτὸς ἁπλοῦν ἀπέθανε θάνατον· διὰ τοῦτο καὶ ἁπλῆν ἀνέστη ἀνάστασιν. πῶς ἐγὼ λέγω; ἀπέθανεν ὁ Ἀδὰμ καὶ τῷ σώματι, καὶ τῇ ψυχῇ· ἀπέθανε τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ τῇ φύσει· ᾗ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπὸ τοῦ ξύλου, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε· καὶ μὴν οὐκ αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἀπέθανεν, ἀλλὰ τῇ ἁμαρτίᾳ ἀπέθανεν· ἐκεῖνος ὁ θάνατος τῆς ψυχῆς· οὗτος ὁ θάνατος τοῦ σώματος· ὅταν δὲ ἀκούσῃς ὅτι θάνατος ψυχῆς, μὴ νομίσῃς ψυχὴν ἀποθνήσκειν, ἀθάνατος γάρ ἐστι· θάνατος δὲ ψυχῆς ἁμαρτία καὶ κόλασις. διὰ τοῦτο ὁ Χριστός φησι, μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι· φοβήθητε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ

præclara resurrectionis effecta? Nos duplici morte mortui eramus, duplicem itaq; resurrectionem, expectemus. ipse simplici mortuus est morte; ꝑpterea simplici quoque resurrectione resurrexit. Quid hæc sibi volũt? mortuus, inquã, est Adamus & corpore & anima: mortuus est peccato & natura. In quocunq; die comederitis de ligno, morte moriemini. Atqui non eadẽ die mortuus est, sed peccato est mortuus. illa mors est animæ, hæc mors est corporis. Sed cũ audieris mortem esse animæ, noli mori animam arbitrari? est enim immortalis: verùm animæ mors est peccatum & pœna. propterea ait Christus, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eũ, qui potest & animã &

corpus perdere in gehennã. quod autem est perditum subsistit quidem, sed aciem oculorum eius, qui perdidit, fugit. Verùm quod dicere occœperam, duplex in nobis mors est; quapropter & duplicem fieri in nobis resurrectionem oportet. in Christo simplex mors fuit, nõ enim Christus peccauit: sed ipsa mors simplex propter nos est suscepta: non enim mortem debuit ille, neq; enim reus erat peccati, quocirca nec mortis. propterea ille quidem resurrectione simplici à morte resurrexit: nos autẽ, qui duplici morte mortui sumus, duplici quoq; resurrectione resurgimus. vna quidẽ antea resurreximus, quæ est à peccato: consepulti enim sumus ipsi in baptismo & consurreximus cũ ipso per baptismũ. vna hæc resurrectio est liberatio à peccatis; altera verò resurrectio est

σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ· τὸ δ' ἀπολλύμενον ὑφέστηκε μὲν, ἔξω δὲ τῆς ὄψεως τοῦ ἀπολέσαντός ἐστιν· ἀλλ' ὅπερ ἔλεγον, ἐφ' ἡμῶν διπλοῦς ὁ θάνατος· οὐκοῦν καὶ τὴν ἀνάστασιν διπλῆν γενέσθαι δεῖ. ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἁπλοῦς ὁ θάνατος· οὐ γὰρ ἥμαρτεν ὁ Χριστός· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἁπλοῦς θάνατος δι' ἡμᾶς. οὐ γὰρ ὤφειλε τὸν θάνατον ἐκεῖνος· οὐ γὰρ ἦν ὑπεύθυνος ἁμαρτίᾳ· διὸ οὐδὲ θανάτου· διὰ τοῦτο ἐκεῖνος μὲν ἀνέστη τὴν ἀνάστασιν τὴν ἀπὸ τοῦ ἁπλοῦ θανάτου· ἡμεῖς δὲ διπλοῦν ἀποθανόντες θάνατον, διπλῆν καὶ τὴν ἀνάστασιν ἀνιστάμεθα· μίαν μὲν ἀνέστημεν τέως τὴν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. Συνετάφημεν γὰρ αὐτῷ ἐν τῷ βαπτίσματι, καὶ συνεγέρθημεν αὐτῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος· μία αὕτη ἀνάστασις ἀπαλλαγὴ ἁμαρτημάτων· δευτέρα δὲ ἀνάστασις ἡ τοῦ σώματος· ἔδωκε

τὴν

τὴν μείζονα, προσδόκα καὶ τὴν ἐλάττονα· αὕτη γὰρ πολὺ μείζων ἐκείνης· πολὺ γὰρ μεῖζον ἁμαρτιῶν ἀπαλλαγῆναι, ἢ σῶμα ἰδεῖν ἀνιστάμενον· διὰ τοῦτο ἔπεσε τὸ σῶμα, ἐπειδὴ ἥμαρτεν· οὐκοῦν εἰ ἀρχὴ τοῦ πεσεῖν ἡ ἁμαρτία, ἀρχὴ τοῦ ἀναστῆναι τὸ ἀπαλλαγῆναι τῆς ἁμαρτίας. ἀνέστημεν λοιπὸν τὴν μείζονα ἀνάστασιν, τὸν χαλεπὸν θάνατον τῆς ἁμαρτίας ῥίψαντες καὶ ἀποδυσάμενοι τὸ παλαιὸν ἱμάτιον· μὴ τοίνυν ὑπὲρ τῆς ἐλάττονος ἀπαγορεύσωμεν· ταύτην καὶ ἡμεῖς πάλαι τὴν ἀνάστασιν ἀνέστημεν, ὅτε ἐβαπτίσθημεν· καὶ οἱ τὴν τοῦ βαπτίσματος δὲ νῦν ἑσπέραν καταξιωθέντες τὰ καλὰ ταῦτα ἀρνία. πρὸ τῆς χθὲς ὁ Χριστὸς ἐσταυρώθη, ἀλλ' ἀνέστη τῇ παρελθούσῃ νυκτὶ· καὶ οὗτοι πρὸ τῆς χθὲς ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κατείχοντο. ἀλλὰ συνανέστησαν· ἐκεῖνος σώματι ἀπέθανε, καὶ

corporis. dedit maiorem; expecta etiam minorē: haec enim multò maior est illa: multò enim maius est à peccatis liberari, quàm corpus resurgēs intueri. Propterea cecidit corpus, quia peccauit. si igitur principium cadendi est peccatum, principium resurgēdi est à peccato liberari: resurreximus deinceps resurrectione maiori, abiecta graui morte peccati, & veteri exuta veste: ne igitur de minori desperemus. Hac & nos olim resurrectione resurreximus, quando baptizati fuimus, atque hi qui heri vesperi baptismate digni habiti sunt, hi agni praeclari. nudiustertius crucifixus est Christus, sed nocte praeterita resurrexit: & hi nudiustertius à peccato detinebantur, sed simul cum eo resurrexerunt. ille corpore mortuus est &

corpore resurrexit: hi mortui peccato erant & à peccatis liberati resurrexerũt. Ac terra quidem verno hoc tempore rosas & violas aliosq́; flores nobis edit: aquæ verò terræ nobis pratũ delectabilius reddiderunt. Ne mireris quòd ab aquis flores germinarint; nec ipsa terra ex propria natura, sed ex domini mandato germen edit. animalia quoq; motu prædita in principio edidit aquarum natura; Producant enim, inquit, aquæ reptilia animarum viuentium; & mandatum opus est factum, illaq́; animæ expers substantia animata protulit animalia. Ita nunc etiam, Producant aquæ, non reptilia viuentium animarum, sed spiritualia dona. Produxerunt tũ aquæ pisces rationis expertes ac mutos; nunc ratione præditos ac spirituales pisces eiecerũt; pisces, quos

σώματι ἀνέστη· οὗτοι ἁμαρτίᾳ ἦσαν τεθνηκότες, καὶ ἀπὸ ἁμαρτιῶν ἀνέστησαν ἐλευθερωθέντες. ἡ μὲν οὖν γῆ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον τοῦ ἔαρος ῥόδα καὶ ἴα καὶ τὰ ἄλλα ἡμῖν ἐκδίδωσιν ἄνθη· τὰ δὲ ὕδατα τῆς γῆς ἡμῖν τερπνότερον λειμῶνα ἔδειξε· μὴ θαυμάσῃς εἰ ἀπὸ τῶν ὑδάτων ἐβλάστησαν ἄνθη· οὐδὲ ἡ γῆ κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐπίταγμα τοῦ δεσπότου τὴν βλάστην ἐκδίδωσιν· ἐξέδωκε καὶ ἐν ἀρχῇ τῶν ὑδάτων ἡ φύσις ζῶα κινούμενα· ἐξαγαγέτω γάρ φησι τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν· καὶ τὸ ἐπίταγμα ἔργον ἐγένετο· καὶ ἡ ἄψυχος ἐκείνη οὐσία ἔμψυχα ζῶα ἐξέφερεν· οὕτω καὶ νῦν, ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα, οὐχὶ ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν, ἀλλὰ πνευματικὰ χαρίσματα. ἐξήγαγε τότε τὰ ὕδατα ἰχθύας ἀλόγους καὶ ἀφώνους, ἐξέβαλε νῦν ἰχθύας λογικοὺς καὶ πνευματικοὺς, ἰχθύας ὑπὸ τῶν

Ἀπο-

ἀποστόλων ἁλιευθέντας. δεῦτε γάρ, φησι, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων· ταύτην ἔλεγε τὴν ἁλίαν τότε· καινὸς ὄντως τῆς ἁλίας ὁ τρόπος· οἱ ἁλιεύοντες ἐκ τῶν ὑδάτων ἐκβάλλουσιν· ἡμεῖς εἰς τὰ ὕδατα ἐμβάλλομεν, καὶ οὕτως ἠλιεύσαμεν. ἦν ποτὲ καὶ ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων κολυμβήθρα· μάθε τί ἴσχυσεν ἡ κολυμβήθρα ἐκείνη, ἵνα μάθῃς τὴν πτωχείαν τὴν Ἰουδαϊκήν· ἵνα μάθῃς τὸν πλοῦτον τῆς ἐκκλησίας. κολυμβήθρα ὑδάτων ἦν, καὶ κατήρχετο ἄγγελος ἐκεῖ, καὶ ἐτάρασσε τὰ ὕδατα· εἶτα μετὰ τὴν ταραχὴν τοῦ ὕδατος ἐπέβαινεν εἷς ἀσθενῶν καὶ ἐθεραπεύετο· εἷς μόνος τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐθεραπεύετο, καὶ εὐθέως ἀνηλοῦτο ἡ χάρις· οὐ διὰ τὴν πτωχείαν τοῦ διδόντος, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν λαμβανόντων· κατέβαινεν ἄγγελος τοίνυν εἰς τὴν κολυμβήθραν, καὶ ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ, καὶ εἷς ἐθε-

Apostoli sunt piscati. Venite enim, inquit, & faciam vos piscatores hominum: hæc est illa piscatio de qua tum loquebatur. nouus re vera piscationis modus. qui piscātur ex aquis eiiciunt; nos in aquas iniicimus, atque ita piscati sumus. Fuit olim & stante Iudæorum lege piscina: disce quid potuerit illa piscina; vt Iudaicam discas egestatem; vt diuitias discas Ecclesiæ. Piscina erat aquarum, illucq́ angelus descendebat, & aquas mouebat: deinde post aquæ motionem æger vnus ingrediebatur, & sanabatur. vnus solus quotannis sanabatur, statimq́ gratia consumebatur, nō propter eius, qui dabat, egestatem, sed propter eorum, qui accipiebant, infirmitatem. descendebat igitur angelus in piscinam & aquam mouebat, ac sanabatur

vnus:

vnus: deſcendit Dominus angelorum in Iordanem, & aquam mouit, atq; vniuerſum terrarum orbẽ ſanauit. Propterea illic quidem is, qui poſt primum ſecundus deſcenderat, minimè ſanabatur; Iudæis quippe gratia data erat infirmis, egenis: hic verò poſt primum ſecundus, poſt ſecundum tertius, poſt tertium quartus: licet decem, licet viginti, licet decies mille, licet vniuerſum orbem terrarum immiſeris in piſcinam, non conſumitur gratia, non exhauritur donum, non latices inquinantur. nouus purgationis modus: non enim eſt corporalis. nam in corporibus quidem, quò plures abluuntur, eò maiores fo[illegible]atices contrahunt: hic verò, quò plures abluunt, eò puriores euadũt. Vides magnitudinem

ραπεύετο· κατῆλθεν ὁ τῶν ἀγγέλων δεσπότης εἰς τὸν Ἰορδάνην, καὶ ἐτάραξε τὸ ὕδωρ, καὶ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐθεράπευσε. διὰ τοῦτο ἐκεῖ μὲν μετὰ τὸν πρῶτον ὁ δεύτερος κατελθὼν οὐκ ἐθεραπεύετο· Ἰουδαίοις γὰρ ἐδίδοτο ἡ χάρις τοῖς ἀσθενέσι, τοῖς πτωχοῖς· ἐνταῦθα δὲ μετὰ τὸν πρῶτον ὁ δεύτερος, μετὰ τὸν δεύτερον ὁ τρίτος, μετὰ τὸν τρίτον ὁ τέταρτος, κἂν δέκα, κἂν εἴκοσι, κἂν ἑκατὸν, κἂν μυρίους, κἂν τὴν οἰκουμένην ἅπασαν ἐμβάλῃς εἰς τὴν κολυμβήθραν, οὐκ ἀναλίσκεται ἡ χάρις· οὐ δαπανᾶται ἡ δωρεά· οὐ ῥυποῦται τὰ νάματα. καινὸς καθάρσεως τρόπος. οὐ γάρ ἐστι σωματικός· ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν σωμάτων ὅταν πλείονας ἀποπλύνῃ τὰ νάματα, πλείονα τὴν κηλίδα δέχεται· ἐνταῦθα δὲ ὅσῳ πλύνει πλείονας, τοσούτῳ καθαρώτερα γίνεται. ἴδες μέγεθος

δωρε-

δωρεᾶς; διατήρησον τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς ταύτης ὦ ἄνθρωπε· οὐκ ἔξεστί σοι ἀδιαφόρως ζῆν· νόμον σαυτῷ θὲς μετὰ ἀκριβείας ἁπάσης· ἀγών ἐστι καὶ παλαίσματα· ὁ δὲ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται. εἴπω σοι τρόπον ἕνα ἄριστον καὶ ἀσφαλῆ κατορθωμάτων; τὰ ἀδιάφορα μὲν εἶναι δοκοῦντα, τίκτοντα δὲ ἁμαρτίας, ἐκβάλωμεν τῆς διανοίας· ἔστι γὰρ τῶν πραγμάτων τὰ μὲν ἁμαρτήματα· τὰ δ᾽ οὐχ ἁμαρτήματα, ἁμαρτημάτων δὲ αἴτια· οἷον γέλως μὲν ἁμάρτημα οὐκ ἔστι φύσει· γίνεται δὲ ἁμάρτημα παρενεχθεὶς ἐπὶ πλέον. ἀπὸ γὰρ γέλωτος εὐτραπελία· ἀπὸ εὐτραπελίας αἰσχρολογία· ἀπὸ αἰσχρολογίας αἰσχρὰ πράγματα· ἀπὸ πραγμάτων αἰσχρῶν κολάσεις καὶ τιμωρίαι· ἄνελε οὖν τὴν ῥίζαν ἄνωθεν, ἵνα ἀνέλῃς ὅλον τὸ νόσημα· ἐὰν γὰρ τὰ ἀδιάφορα φυλαττώμεθα, οὐδέποτε εἰς τὰ.

doni? at tu doni huius magnitudinē conserua mi homo. nō licet tibi indifferēter viuere; legē tibi ipsi cū omni diligētia scisce, agon est & lucta q̄dam hæc vita, qui autē in agone contēdit, ab omnib. se abstinet. Vísne optimū quendā ac securum rectè factorū modum te doceam? quæ nimirū indifferentia quidem videtur sed peccata pariunt, ex mente pellamus. nam inter res quædam quidem peccata, quædam verò non peccata sed peccatorum sunt causæ. sic risus quidem peccatum natura non est, fit autem peccatum, si vltra modum effundatur. nā ex risu facetiæ, ex facetiis verborum obscœnitas, ex obscœnitate verborum turpia facta, ex turpibus factis supplicia oriuntur, ac pœnæ. tolle igitur antea radicē, vt totam ægritudinem tollas.

si

si enim nobis ab iis quæ indifferentia sunt caueamus, nunquam in ea, quæ prohibita sunt, prolabemur. Ita mulierem aspexisse indifferens videtur: at ex hoc cupiditas lasciua gignitur, ex cupiditate fornicatio, ex fornicatione rursum supplicium ac pœna. Ita delicatè viuere ac lautè nihil graue esse videtur: verùm inde ebrietas, quæque ex ebrietate, mala sexcenta nascuntur. Idcirco quotidie continua doctrina perfruimini: idcirco septē dierum spatio consequenter collectam agimus, ac spiritualem mensam vobis apponimus; vt nostra opera diuinis eloquiis perfruamini, vt vos singulis diebus instruamus, atque aduersus diabolū armemus. nunc enim ferocius inuadit. quātò maius est donum, tantò etiam maius est bellum, Si enim cùm vnum in para-

κεκωλυμένα ἐμπεσούμεθα· οὕτω τὸ γυναῖκας ἰδεῖν ἀδιάφορον εἶναι δοκεῖ πολλοῖς· ἀλλ' ἀπὸ τούτου ἐπιθυμία ἀκόλαστος τίκτεται· ἐκ τῆς ἐπιθυμίας πορνεία· ἀπὸ πορνείας πάλιν κόλασις καὶ τιμωρία. οὕτω τὸ τρυφᾶν οὐδὲν δεινὸν εἶναι δοκεῖ· ἀλλ' ἐντεῦθεν μέθη καὶ τὰ ἐκ τῆς μέθης μυρία κακά. ἀνέλωμεν τοίνυν πανταχοῦ τὰς ἀρχὰς τῶν ἁμαρτημάτων. διὰ τοῦτο συνεχοῦς ἀπολαύετε διδασκαλίας καθ' ἡμέραν· διὰ τοῦτο ἑπτὰ ἡμέρας ἐφεξῆς σύναξιν ἐπιτελοῦμεν, τὴν πνευματικὴν ὑμῖν παρατιθέμενοι τράπεζαν· ποιοῦντες ὑμᾶς ἀπολαύειν θείων λογίων· ἀλείφοντες ὑμᾶς καθ' ἑκάστην ἡμέραν, καθοπλίζοντες ὑμᾶς κατὰ τοῦ διαβόλου· ἀγριώτερον γὰρ νῦν ἐπιτίθεται· ὅσῳ μείζων ἡ δωρεὰ, καὶ τοσούτῳ μείζων ὁ πόλεμος· εἰ γὰρ ἐν τῷ παρα-

δείσῳ

δείσῳ ἕνα ὁ διάβολος ἰδὼν οὐκ ἤνεγκεν, ἐν τῷ οὐρανῷ τοσούτους ὁρῶν πῶς οἴσει, εἰπέ μοι; ἐξηγρίανας τὸ θηρίον, ἀλλὰ μὴ φοβηθῇς· μείζονα δύναμιν ἔλαβες, μάχαιραν ἠκονημένην· ἐκείνῃ κέντησον τὸν ὄφιν. διὰ τοῦτο ὁ θεὸς ἀφῆκεν αὐτὸν ἀγριωθῆναι κατὰ σοῦ, ἵνα διὰ τῆς πείρας αὐτῆς μάθῃς τῆς ἰσχύος τῆς σῆς δύναμιν· καὶ καθάπερ παιδοτρίβης ἄριστός τινα ῥυπῶντα ἐκνενευρισμένον ἀθλητὴν ἠμελημένον λαβὼν, ἀλείψας, γυμνάσας, εἰς εὐσαρκίαν ἀγαγὼν οὐκ ἀφίησιν ἡσυχάζειν λοιπὸν· ἀλλ' εἰς τοὺς ἀγῶνας κατιέναι κελεύει, ἵνα αὐτὸν διδάξῃ διὰ τῆς πείρας ὅσην ἐνέθηκεν αὐτῷ δύναμιν· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησεν· ἠδύνατο μὲν γὰρ ἐχθρὸν ἐκ τοῦ μέσου λαβεῖν· ἀλλ' ἵνα σὺ μάθῃς τῆς χάριτος τὴν ὑπερβολὴν, τῆς πνευματικῆς δυνάμεως τὸ μέγεθος, ἣν ἔλα-

diso vidisset minimè tulit, cùm tam multos videat in cœlo, dic quæso quî feret? exasperasti belluã, sed noli timere; maiórem gratiam accepisti, gladium exacutum; illo punge serpentem. Idcirco illum Deus aduersum te exasperari permisit, vt virium tuarum potentiam ipso experimento cognoscas. Et quemadmodum cùm optimus palæstræ magister squalidum quempiam, eneruatum athletam, ac despectum acceperit, vbi eum vnctum instruxerit, exercuerit, corpulentum reddiderit, otiári deinceps non finit, verùm in certamina iubet descendere: vt eum doceat experientia, quantum ipsi robur indiderit: ita Christus etiam fecit. poterat siquidem inimicum è medio tollere, sed vt gratiæ excellentiã, ac virtutis spiritualis,

I quam

quam ex baptismate nactus es, magnitudinem discas, tecum illum congredi sinit, ac multas tibi occasiones suppeditat coronarum. Idcirco septem consequentibus his diebus concionum doctrina fruimini, vt in luctarum palestra diligenter instituamini. Porrò aliter etiam spirituales sunt nuptiæ ea quæ iam fiunt: in nuptiis verò ad septem dies thalami prostãt, propterea nos quoque lege sanximus vobis, vt hic septem dierum spatio ad sacros thalamos vos sistatis. verùm illic quidem post septem dies soluuntur: hîc autẽ, si velis, in sacro thalamo perpetuò stare potes, atque in secularibus quidem nuptiis post vnum vel alterum mensem sponsa nõ adeò sponso est amabilis: hîc verò non ita, sed quantò temporis fit maior progressus, tantò ardentiores sponsi

βὰς ἐκ τοῦ βαπτίσματος, ἀφίησιν αὐτὸν συμπλέκεσθαι, πολλάς σοι τῶν στεφάνων παρέχων τὰς ὑποθέσεις. διὰ τοῦτο ἑπτὰ ἡμέρας ἐφεξῆς ἀπολαύετε διδασκαλίας, ὥστε ἀκριβῶς μαθεῖν τὰ παλαίσματα. ἄλλως δὲ καὶ γάμος ἐστὶ πνευματικὸς τὰ γινόμενα· ἐπὶ δὲ γάμων ἕως ἑπτὰ ἡμερῶν αἱ παστάδες ἑστήκασι. διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἑπτὰ ἡμέρας ὑμῖν ἐνομοθετήσαμεν ἐνταῦθα πρὸς τὰς ἱερὰς ἑστάναι παστάδας. ἀλλ' ἐκεῖ μὲν μετὰ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας λύονται· ἐνταῦθα δὲ ἂν θέλῃς διὰ παντὸς ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ἵστασαι παστάδος, καὶ ἐπὶ μὲν τῶν ἔξωθεν γάμων ἡ νύμφη μετὰ πρότερον μῆνα ἢ καὶ δεύτερον οὐκ ἔστιν οὕτως ἐπέραστος τῷ νυμφίῳ· ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλ' ὅσῳ ὁ χρόνος πρόεισι, τοσούτῳ θερμότεροι οἱ ἔρωτες τοῦ νυμφίου, τοσούτῳ γνησιώτεραι

αἱ περιπλοκαί· τοσούτῳ πνευματικωτέρα ἡ συνουσία, ἐὰν νήφωμεν· πάλιν δὲ ἐπὶ τῶν σωμάτων μετὰ νεότητα γῆρας· ἐνταῦθα μετὰ γῆρας νεότης· καὶ νεότης οὐδέποτε τέλος ἔχουσα, ἐὰν θέλωμεν· μεγάλη ἡ χάρις· ἀλλ' ἔσται μείζων ἐὰν θέλωμεν. καὶ ὁ Παῦλος μέγας ἦν ὅτε ἐβαπτίζετο, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἐγένετο μετὰ ταῦτα, ὅτε ἐκήρυσεν· συνέχυνε τοὺς Ἰουδαίους· μετὰ ταῦτα εἰς παράδεισον ἡρπάγη· εἰς τρίτον ἀνῆλθεν οὐρανόν· ὥστε ἔξεστι καὶ ἡμῖν ἐὰν θέλωμεν, αὐξῆσαι, καὶ τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν χάριν μεγαλῦναι διὰ τοῦ βαπτίσματος· αὔξεται δὲ δι' ἔργων ἀγαθῶν καὶ λαμπροτέρα γίνεται καὶ φαιδρότερον ἡμῖν παρέχει τὸ φῶς. κἂν οὕτω γένηται, μετὰ πολλῆς τῆς παρρησίας εἰς τὸν νυμφῶνα συνελευσόμεθα τῷ νυμφίῳ, καὶ τῶν ἀγαθῶν

sunt amores; tantò suauiores complexus, tantò spiritualior congressus, si diligentes ac vigilantes simus. in corporibus rursus post iuuentutem senectus: hic post senectutem iuuentus, & iuuentus quæ finem nunquam habet, si voluerimus. magna gratia, sed maior erit, si voluerimus. magnus erat etiam Paulus, cùm baptizaretur: at multò deinde maior est factus, cùm prædicaret. confundebat Iudæos: postea raptus est in paradisum: in tertium cœlum ascendit. Itaque nobis etiam licet crescere si velimus, & collatam per baptismum gratiam augere: bonis autem operibus augetur, ac fit illustrior, lucemq́ nobis splendidiorem suppeditat. Quòd si ita fiat, multa cum fiducia in conclaue sponsi vnà cum ipso intrabimus, & iis bonis

perfruemur, quæ repoſita ſunt iis qui diligunt illum. Quæ nobis omnibus conſequi detur gratia & benignitate Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo Patri & Spiritui ſancto gloria & adoratio in ſecula ſeculorum.

Amen.

ἀπολαύσομεν τῶν ἀποκειμένων τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι δόξα καὶ προσκύνησις, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ἀμήν.

Τοῦ αὐτοῦ

ΙΟΑΝΝΟΥ

τοῦ χρυσοστόμου

Εἰς τὸ ἅγιον καὶ σωτήριον βάπτισμα τοῦ σωτῆρος ὑμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ πρὸς τοὺς ἀπολιμπανομένους τῶν θείων συνάξεων, καὶ περὶ τῶν ἀναξίως κοινωνούντων, καὶ ὅτι οἱ ἀτέλεστον καταλιμπάνοντες τὴν θείαν λειτουργίαν, καὶ πρὸ τῆς τελευταίας εὐχῆς ἐξερχόμενοι, τὸν Ἰούδαν μιμοῦνται, λόγος.

ΠΑντες ὑμεῖς ἐν εὐθυμίᾳ τήμερον, ἐγὼ δὲ ἐν ὀδύνῃ μόνος· ὅταν γὰρ εἰς τὸ πέλαγος ἀπίδω τοῦτο τὸ πνευματικὸν, καὶ τὸν ἄπειρον τῆς ἐκκλησίας θεάσωμαι πλοῦτον, εἶτα λογίσωμαι ὅτι τῆς ἑορτῆς παρελθούσης καὶ τὸ πλῆθος ἡμῖν τοῦτο

Eiusdem

S. IOANNIS CHRYSOSTOMI

De sancto & salutari baptismate Saluatoris nostri Iesu Christi, & aduersus eos qui à diuinis absunt officiis, deque iis qui indigne communicant, & vt ij qui Missarum solemnia imperfecta derelinquunt, atque ante postremam orationem egrediuntur, Iudam imitentur, oratio.

Interprete FRONTONE DVCAEO Societ. IESV Presbytero.

OMNES vos in lætitia hodie, ego verò in dolore sum solus. Nam cùm in hoc spirituale pelagus oculos meos conuerto & immensas Ecclesiæ diuitias contemplor, ac deinde perpendo fore, vt, cùm primum festiuitas

ista praeterierit, multitudo rursus ista resiliat ac discedat, crucior & animi dolore angor: quòd, cùm tam multos liberos pepererit Ecclesia, non illis itidem in singulis collectis, sed in festo solùmodo frui poßit. Quanta quaeso illi spiritualis exultatio foret, quantū gaudium, quanta Dei gloria, quanta vtilitas animarū, si collectâ cuiusque tempore sic repleta Ecclesiae septa cerneremus? Iam verò nautae quidem ac gubernatores omnia efficiunt, vt pelagus emensi tandem ad portum perueniant: nos contrà in medio mari fluctuare contendimus, dum secularium negotiorum procellis semper obruimur, atq; in foris & tribunalibus iudicum iactamur: hîc autem semel aut iterum, vix toto anno comparemus. An verò ignoratis, vt in mari portus, sic

πάλιν ἀποπηδῆσαι οἰχήσεται, δάκνομαι καὶ ὀδυνῶμαι τὴν ψυχὴν· ὅτι τοσαῦτα τεκοῦσα τέκνα ἡ ἐκκλησία, οὐ καθ' ἑκάστην σύναξιν ἀπολαύειν αὐτῶν δύναται, ἀλλ' ἐν ἑορτῇ μόνον. πόσον ἦν ἀγαλλίαμα πνευματικόν, πόση χαρὰ, πόση δόξα θεοῦ, πόση ψυχῶν ὠφέλεια, εἰ καθ' ἑκάστην σύναξιν οὕτω πεπληρωμένους ἑωρῶμεν τοὺς περιβόλους τῆς ἐκκλησίας; νῦν δὲ ναῦται μὲν καὶ κυβερνῆται πάντα ποιοῦσιν ὅπως τὸ πέλαγος διαδράμοιεν, καὶ πρὸς τὸν λιμένα καταντήσωσιν· ἡμεῖς δὲ διὰ παντὸς πελαγίοις σαλεύειν φιλονεικοῦμεν. ἐν ταῖς τῶν βιωτικῶν πραγμάτων τρικυμίαις συνεχῶς ποντούμενοι, καὶ ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ ἐν τοῖς δικαστηρίοις στρεφόμενοι· ἐνταῦθα δὲ ἅπαξ ἢ δεύτερον μόλις τοῦ παντὸς ἀπαντῶντες ἐνιαυτοῦ. ἢ ἀγνοεῖτε ὅτι καθάπερ λιμένας ἐν πελάγει, οὕτως τὰς ἐκκλή-

ἐκκλησίας ἐν ταῖς πόλεσιν ἔπηξεν ὁ Θεός· ἵνα ἀπὸ τῆς ζάλης τῶν βιωτικῶν θορύβων ἐνταῦθα καταφεύγοντες γαλήνης ἀπολαύωμεν; οὐδὲ γὰρ κυμάτων ἐστὶν ἐνταῦθα δεῖσαι τρικυμίαν, οὐ λῃστῶν ἐπιδρομάς, οὐ κακούργων ἔφοδον, οὐ πνευμάτων βίας, οὐ θηρίων ἐπιβουλάς· λιμὴν γάρ ἐστιν ἁπάντων τούτων ἀπηλλαγμένος, λιμήν ἐστι ψυχῶν πνευματικός. καὶ τῶν λεγομένων μάρτυρες ὑμεῖς· εἰ γάρ τις ὑμῶν τὸ συνειδὸς ἀναπτύξειε νῦν, πολλὴν ἔνδον εὑρήσει τὴν ἡσυχίαν· οὐ θυμὸς παρενοχλεῖ, οὐκ ἐπιθυμία φλέγει, οὐ βασκανία τήκει, οὐκ ἀπόνοια φυσᾷ, οὐ κενοδοξίας ἔρως διαφθείρει· ἀλλὰ πάντα ταῦτα κατέσταλται τὰ θηρία· καθάπερ θείας τινὸς ἐπῳδῆς τῆς τῶν θείων γραφῶν ἀκροάσεως διὰ τῆς ἑκάστου ἀκοῆς πρὸς τὴν ψυχὴν εἰσιούσης, καὶ κοι-

Ecclesias Deum in vrbibus erexisse: vt à tumultuum secularium turbine huc confugientes trãquillitate potiamur? Non enim fluctuum hîc est reformidanda tempestas, non latronum incursiones, nõ eruptiones prædonum, non ventorum impetus, nõ insidiæ belluarum: portus enim est ab his omnibus immunis ac liber, portus est spiritualis animarum. Atque eorum quæ dixi vosmetipsi mihi testes estis. si quis enim vestrûm conscientiam suã reuoluerit, multam intus reperiet tranquillitatem. non ira negotium facessit, non cupiditas inflammat, non inuidia tabefacit, non inflat arrogãtia, nõ inanis gloriæ amor corrũpit: sed coërcitæ sunt oẽs hæ belluæ, cùm primũ, quasi quoddã diuinum carmen, sacrarum auditio Scripturarũ per aures singulorũ in animã penetrauit, &

illas alienas à ratione perturbationes sopiuit. Quis non igitur eos quantumuis infœlices iudicet, qui, cùm tantam morum sanctitatē possint adipisci, nō assiduè apud communem omnium parentem Ecclesiam versentur ac ventitent? Etenim quamnam tandem esse tibi magis fructuosam occupationem respōdere possis, aut congressum vtiliorem? quodnā autem impedimentum quo minus hic nobiscum verseris? Paupertatem nimirum tibi impedimento fuisse dices, quo minus præclaro huic cœtui interesses: at legitima non est hæc excusatio. septem habet dies hebdomada: diuisit has septem nobiscum Deus, neq; sibi quidem potiorem partem, nobis autem minorem impertiit: imò ne in duas quidem æquales partes eas distribuit: non sibi tres assumpsit, tresq; largitus est: verùm tibi quidem sex im-

κοιμίζουσης τὰ ἄλογα πάθη. πόσης οὖν ἀθλιότητος οὐκ ἂν εἴη τοσαύτης μέλλοντας ἀπολαύσεσθαι φιλοσοφίας μὴ συνεχῶς ἐπιχωριάζειν καὶ φοιτᾶν παρὰ τὴν κοινὴν ἁπάντων μητέρα· τὴν ἐκκλησίαν λέγω· ποίαν γὰρ ἂν ἔχοις εἰπεῖν μοι ταύτης ἀναγκαιοτέραν διατριβήν; τίνα δὲ χρησοτέραν συνουσίαν; τί δὲ ἐμπόδιον τῆς ἐνταῦθα διατριβῆς; πάντως μοι τὴν πενίαν ἐρεῖς κώλυμά σοι γίνεσθαι τοῦ καλοῦ τοῦδε συλλόγου; ἀλλ' οὐκ εὔλογος ἡ πρόφασις. ἑπτὰ ἡμέρας ἡ ἑβδομὰς ἔχει· τὰς ἑπτὰ ταύτας ἐμερίσατο πρὸς ἡμᾶς ὁ θεός· καὶ οὐχ ἑαυτῷ μὲν τὸ πλέον, ἡμῖν δὲ τὸ ἔλαττον ἔδωκε, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐξ ἡμισείας αὐτὰς διενείματο· οὐκ ἔλαβε τρεῖς καὶ ἔδωκε τρεῖς, ἀλλὰ σοὶ μὲν ἀπένειμεν ἕξ, ἑαυτῷ δὲ κατέλιπε μίαν· καὶ οὐδὲ ἐν ταύ-

τῃ

τῇ ἀνέχῃ τῶν βιωτικῶν ἀπηλλάχθαι πραγμάτων, ἀλλ' ὅπερ οἱ τὰ ἱερὰ συλῶντες χρήματα ποιοῦσι, τοῦτο καὶ σὺ ἐπὶ τῆς ἡμέρας ταύτης τολμᾷς, αὐτὴν οὖσαν ἱερὰν καὶ ἀνακειμένην τῇ τῶν πνευματικῶν ἀκροάσει λογίων ἁρπάζων καὶ καταχρώμενος εἰς βιωτικὰς φροντίδας; τί δὲ λέγω περὶ ἡμέρας ὁλοκλήρου; ὅπερ ἐπὶ τῆς ἐλεημοσύνης ἐποίησεν ἡ χήρα, τοῦτο ποίησον ἐπὶ τοῦ καιροῦ σὺ τῆς ἡμέρας· καθάπερ ἐκείνη δύο κατέβαλεν ὀβολοὺς, καὶ πολλὴν παρὰ τοῦ θεοῦ ἐπεσπάσατο τὴν εὔνοιαν· οὕτω καὶ σὺ δύο δάνεισον ὥρας τῷ θεῷ, καὶ μυρίων ἡμερῶν κέρδος εἰς τὴν οἰκίαν εἰσάξεις τὴν σήν. εἰ δὲ οὐκ ἀνέχῃ, σκόπει μήποτε μικρὸν ἡμέρας μέρος οὐ βουλόμενος ἑαυτὸν ἀποστῆσαι τῶν γηίνων κερδῶν, ὁλοκλήρων ἐνιαυτῶν ἀπολέσεις πόνους. οἶδεν γὰρ ὁ Θεὸς

pertiit, vnam verò sibi reliquit: nec in hac tamen à negotiis secularibus abstinere dignaris, sed hoc ipsum quod faciunt, qui sacras pecunias deprædātur, tu quoq; in hunc diem patrare audes: dum illam iam sanctam & spiritualium eloquiorum auditioni consecratam surripis, & ad seculares curas abutēdo traducis. Sed quid ego de integro die loquor? vel id vnū, quod in eleemosyna vidua fecit, tu in huius diei tempore facito: quemadmodum illa duos obolos misit, multamq; à Deo gratiam iniuit: sic & tu duas horas Deo commoda, & sexcentorum dierum lucrum in domum tuam importabis. Quòd si id detrectes, vide ne fortè dum ad exiguum temporis spatium teipsum nō vis à terrenis lucris auocare, integrorū annorū labores amittas. Solet enim Deus

cùm cōtemptus fuerit collectas pecunias dissipare: quod & Iudæis minitando dicebat, quoniam sollicitudinem templi omnem abiiciebant; Intulistis ea in domos vestras, & exufflaui ea, dicit Dominus. Quid enim quæso ex iis quæ necessaria sunt, te poterimus docere, cùm semel aut iterum annis singulis ad nos ventites, de anima nimirum, de corpore, de immortalitate, de regno cœlorū, de pœnis, de gehenna, de Dei longanimitate, de indulgentia, de pœnitentia, de baptismo, de remissione peccatorum, de istis mundi cùm superioris tū inferioris creaturis, de hominū natura, de angelis, de improbitate dæmonum, de diaboli fraudibus, de moribus, de dogmatibus, de recta fide, de corruptis hæresibus? ista

καταφρονούμενος καὶ συλλεγέντα κενοῦν χρήματα. ὥσπερ οὖν καὶ Ἰουδαίοις ἀπειλῶν ἔλεγεν ἐπειδὴ τῆς περὶ τὸν ναὸν κατεφρόνουν ἐπιμελείας· εἰσηνέγκατε αὐτὰ εἰς τοὺς οἴκους ὑμῶν καὶ ἐξεφύσησα αὐτά, λέγει κύριος. τί γὰρ εἰπέ μοι διδάξαι σε τῶν ἀναγκαίων δυνησόμεθα ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἢ δεύτερον παρ' ἡμῖν φοιτῶντα περὶ ψυχῆς, περὶ σώματος, περὶ ἀθανασίας, περὶ βασιλείας οὐρανῶν, περὶ κολάσεως, περὶ γεέννης, περὶ μακροθυμίας θεοῦ, περὶ συγγνώμης, περὶ μετανοίας, περὶ βαπτίσματος, περὶ ἁμαρτημάτων ἀφέσεως, περὶ τῆς κτίσεως ταύτης τῆς ἄνω, τῆς κάτω, περὶ ἀνθρώπων φύσεως, περὶ ἀγγέλων, περὶ τῆς τῶν δαιμόνων κακουργίας, περὶ τῶν μεθοδειῶν τοῦ διαβόλου, περὶ πολιτείας, περὶ δογμάτων, περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως, περὶ τῶν διεφθαρμένων αἱρέσεων; ταῦτα

γὰρ

γὰρ καὶ πολλῷ πλείονα τούτων τὸν Χριστιανὸν εἰδέναι χρὴ, καὶ τούτων πάντων ἀποδιδόναι λόγον τοῖς ἐρωτῶσιν· ὑμεῖς δὲ οὐδὲ τὸ πολλοστὸν τούτων εἰδέναι δυνήσεσθε μέρος, ἅπαξ ἐνταῦθα καὶ τοῦτο παρέργως συναγόμενοι, καὶ διὰ συνήθειαν ἑορτῆς οὐ δι' εὐλάβειαν ψυχῆς. ἀγαπητὸν γὰρ εἰ καθ' ἑκάστην σύναξιν ἐνταῦθά τις ἀπαντῶν δυνηθείη μετ' ἀκριβείας ἅπαντα ταῦτα κατασχεῖν. οἰκέτας ἔχετε πολλοὶ τῶν ἐνταῦθα παρόντων καὶ υἱοὺς, καὶ μέλλοντες αὐτοὺς παραδιδόναι τοῖς τῶν τεχνῶν ἐπιστάταις, ὧν ἂν ἕλοισθε, καὶ τὴν οἰκίαν αὐτοῖς τὴν ὑμετέραν ἄβατον ποιεῖτε καθάπαξ καὶ στρώματα καὶ τροφὰς, καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν αὐτοῖς παρασκευάσαντες διακονίαν, τῷ διδασκάλῳ συγκατοικίζετε ἀπείργοντες αὐτοὺς τῆς οἰκίας ἐπιβαίνειν τῆς ὑμετέρας.

siquidem ac multò plura nosse Christianum oportet, horumq́ omnium reddere rationem iis, qui sciscitentur. vos verò ne minimam quidem horum tenere partem poteritis, si semel hîc, idq́ perfunctoriè conueniatis, nec tam propter animæ pietatē, quàm propter consuetudinem sollemnitatis. nam etiamsi vel quotiescumque fit collecta quis intersit, bene cū eo actum fuerit si de omnibus istis exactè potuerit erudiri. Seruos habetis multi qui hîc adestis, & filios: cumq́ illos artium magistris in disciplinam tradere vultis, quos elegeritis, vestrarum illis ædium ingressu interdicitis semel vbi stragulam vestem, cibaria omnemque aliam supellectilem & apparatum suppeditastis: vnà cum magistro habitatum mittitis, ac ne domum vestram adeant

deant prohibetis: vt, dum ibi continuò versantur, facilius artem ediscant, nec vlla sollicitudine studium illorum & occupatio interpelletur. iam verò cùm non vulgaris ars quædam, sed omnium maxima vobis sit ediscenda, quo pacto Deo placendum sit, & cœlestia bona consequēda, perfunctoriè vos id perficere posse censetis? quantæ hoc quæso est dementiæ? Nam disciplinam esse hoc negotium, quod multam exigit attentionem, ex his cognoscite. Discite, inquit, à me quia mitis sum & humilis corde, & rursus Propheta, Venite filij, audite me: timorem Domini docebo vos, & iterum, Vacate & videte quoniam ego sum Deus: itaq; multa opus est vacatione illi qui hanc morum disciplinam & philosophiam sibi voluerit comparare. Verumenimuerò ne tempus omne in eorum reprehen-

ἵνα ἡ συνεχὴς ἐκεῖ διατριβὴ τὴν διδασκαλίαν ἀκριβεστέραν ἐργάσηται, μηδὲ μιᾶς φροντίδος τὴν σχολὴν διακοπτούσης· νῦν δὲ οὐ τέχνην τὴν τυχοῦσαν, ἀλλὰ τὴν πασῶν μείζονα μανθάνειν μέλλοντες, πῶς ἀρέσαι θεῷ δεῖ, καὶ τῶν οὐρανίων ἐπιτυχεῖν, παρέργως ἡγεῖσθε δύνασθαι τοῦτο κατορθοῦν; καὶ πόσης τοῦτο ἀνοίας; ὅτι γὰρ μάθησις τὸ πρᾶγμά ἐστι πολλῆς δεόμενον τῆς προσοχῆς, ἄκουσον τί φησι, μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρᾶός εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ· καὶ πάλιν ὁ προφήτης· δεῦτε τέκνα ἀκούσατέ μου· φόβον κυρίου διδάξω ὑμᾶς· καὶ πάλιν, σχολάσατε καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγώ εἰμι Θεός· ὥστε σχολῆς πολλῆς χρεία τῷ μέλλοντι ταύτης ἀπολαύσεσθαι τῆς φιλοσοφίας. ἀλλὰ γὰρ ἵνα μὴ τὸν χρόνον ἅπαντα εἰς ἔγκλημα τῶν ἀπολιμπα-

λιμπανομένων ἀναλώσωμεν, ἀρκεσθέντες τοῖς εἰρημένοις εἰς τὴν τῆς αὐτῶν ἐκείνων ῥαθυμίας διόρθωσιν, φέρε τι περὶ τῆς παρούσης ἑορτῆς φιλοσοφήσωμεν. πολλοὶ γὰρ τὰς μὲν ἑορτὰς ἄγουσι, καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἴσασι, τὰς δὲ ὑποθέσεις ὅθεν ἐτέχθησαν ἀγνοοῦσιν. ὅτι μὲν οὖν ἐπιφάνεια ἡ παροῦσα λέγεται ἑορτὴ, δῆλόν ἐστι πᾶσι· τίς δέ ἐστιν ἡ ἐπιφάνεια αὕτη καὶ πότερον μία τίς ἐστιν ἢ δύο, τοῦτο οὐκ ἔτι ἴσασιν· ὅπερ ἐσχάτης αἰσχύνης ἂν εἴη καὶ πολλοῦ τοῦ καταγέλωτος, καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτὸν τὴν ἑορτὴν ταύτην ἄγοντας, τὴν ὑπόθεσιν αὐτῆς ἀγνοεῖν. πρῶτον μὲν οὖν ἀναγκαῖον εἰπεῖν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ὅτι οὐ μία τίς ἐστιν ἐπιφάνεια, ἀλλὰ δύο. μία μὲν ἡ παροῦσα αὕτη καὶ γενομένη, δευτέρα δὲ ἡ μέλλουσα,

fione conteramus, qui folent abesse, his quæ ad ipsorum negligentiam corrigendam sunt dicta contenti, agè quiddam de præsenti festiuitate philosophemur. Nam multi quidem festa celebrant & nomina eorum nouerunt, historias autem & occasiones vnde ortæ sunt non nouerunt. Atque Epiphaniam (siue apparitionem) dici hanc festiuitatem omnib. liquet, hac verò apparitio quænam sit, & vtrum vna sit, an duæ, id non item nouerunt, quod summa notandum ignominia risuq́; plectendum est: quòd singulis annis sollemnitatem istam celebrantes, eius argumentum & occasionem ignoremus. Primùm igitur operæ pretium est caritati vestræ indicare non vnam esse tantùm apparitionem, sed duas. vna quidem est ista præsens, quæ iam contigit; altera verò quæ est futura,

&

& in consummatione seculi cum splendore & gloria est euentura. Ac de vtraq; illarum Paulum hodie Tito differentem audistis, atque in hæc verba de præsenti quidem loquentem, Apparuit gratia Dei salutaris omnibus hominibus erudiens nos vt abnegantes impietatem & secularia desideria sobriè & iustè & piè viuamus in hoc seculo; de futura verò, Expectantes beatam spem & aduentum (siue apparitionem) gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri IESV *Christi. Et verò propheta de illa ipsa sic dixit, Sol conuertetur in tenebras & Luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & illustris. At enim quî fit, vt nō ea dies, qua natus est, Epiphania & apparitio appelletur, sed ea qua baptizatus est?*

καὶ κατὰ τὴν συντέλειαν ἐνδόξως γενησομένη. καὶ περὶ ἑκατέρας αὐτῶν ἠκούσατε σήμερον Παύλου Τίτῳ διαλεγομένου καὶ λέγοντος οὕτως περὶ μὲν τῆς παρούσης, ἐπεφάνη ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις παιδεύουσα ἡμᾶς ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν, καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι· περὶ δὲ τῆς μελλούσης, προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. καὶ ὁ προφήτης δὲ περὶ αὐτῆς ἐκείνης ἔλεγεν οὕτως, ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος, καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα, πρὶν ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ. ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν οὐχὶ ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ἐτέχθη, ἀλλ' ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ἐβαπτίσθη, ἐπιφάνεια λέγεται; αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἡμέ-

ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ἐβαπτίσατο καὶ τὴν τῶν ὑδάτων ἡγίασε φύσιν. διά τοι τοῦτο καὶ μεσονυκτίῳ κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην ἅπαντες ὑδρευσάμενοι οἴκαδε τὰ νάματα ἀποτίθενται. καὶ εἰς ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον φυλάττουσιν, ἅτε δὴ σήμερον ἁγιασθέντων τῶν ὑδάτων· καὶ τὸ σημεῖον γίνεται ἐναργὲς οὐ διαφθειρομένης τῆς τῶν ὑδάτων ἐκείνων φύσεως τῷ μήκει τοῦ χρόνου, ἀλλ' εἰς ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον καὶ δύο καὶ τρία πολλάκις ἔτη τοῦ σήμερον ἀντληθέντος ἀκεραίου καὶ νεαροῦ μένοντος, καὶ μετὰ τοσοῦτον χρόνον τοῖς ἄρτι τῶν πηγῶν ἐξαρπασθεῖσιν ὕδασιν ἁμιλλωμένου. τίνος οὖν ἕνεκεν αὕτη ἐπιφάνεια λέγεται; ἐπειδὴ οὐχ ὅτε ἐτέχθη, τότε πᾶσιν ἐγένετο κατάδηλος· ἀλλ' ὅτε ἐβαπτίζετο· μέχρι γὰρ ταύτης ἠγνοεῖτο τῆς ἡμέρας τοῖς πολλοῖς. καὶ ὅτι ἠγνόουν αὐτὸν οἱ πολλοὶ καὶ οὐκ ᾔδεισαν

hæc enim dies est qua baptizatus est & aquarum naturam sanctificauit: Idcirco etiam in hac sollẽnitate sub mediam noctẽ omnes, cùm aquati fuerint, domum latices referũt ac recondunt, & per integrum annum conseruant, vtpote quòd hodierna die sanctificatæ sint aquæ: fitq; miraculum euidens, dum nihil temporis longinquitate aquarũ illarũ natura vitiatur, sed integro anno atque adeò biennio & triẽnio sæpe, quæ hodie fuit hausta, incorrupta & recẽs permanet, ac post tantũ temporis cum iis quæ nuper fuerint è fontib. educta, certat. Quãnam igitur ob caussam hæc Apparitio appellatur? quia nimirum nõ omnibus manifestus est redditus cùm partu est editus, sed cùm est baptizatus: nã ad hũc vsq; diem vulgo erat ignotus. Nã incognitũ eum fuisse vulgo,

neq;

neq; quis esset plerosq; sciuisse constat ex Ioannis verbis istis, Medius vestrûm stetit quem vos nescitis. Quid verò mirum si alij non nossent, quando illum etiam ipse ad eum vsque diem ignorabat? Et ego nesciebam eum, inquit: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris Spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Duas igitur esse apparitiones ex his liquet: sed quanam de caussa venerit ad baptismum Christus, nunc res postulat, vt dicamus, & ad quennam baptismum venerit: nam & hoc operæ pretium est cognoscere. Vt igitur illud, sic & hoc prius caritatem vestram docere oportet: nam & ex hoc illud intelligemus. Iudaicum

ὅστις ποτὲ ἦν ἄκουσον τοῦ Ἰωάννου λέγοντος, μέσος ὑμῶν ἕστηκεν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. καὶ τί θαυμαστὸν εἰ οἱ ἄλλοι ἠγνόουν, ὅπου γε καὶ αὐτὸς αὐτὸν ἠγνόει ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης. καὶ γὰρ ἐγώ φησιν οὐκ ᾔδειν αὐτὸν, ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν, ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς πνεῦμα καταβαῖνον, καὶ μένον ἐπ' αὐτὸν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ. ὅτι μὲν οὖν ἐπιφάνειαι δύο δῆλον ἐκ τούτων· τίνος δὲ ἕνεκεν ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἔρχεται ὁ Χριστὸς, ἀναγκαῖον εἰπεῖν· καὶ ἐπὶ ποῖον ἔρχεται βάπτισμα· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἀναγκαῖον εἰδέναι. ὥσπερ οὖν κἀκεῖνο, καὶ τοῦτο πρότερον διδάξαι χρὴ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην· ἀπὸ γὰρ τούτου κἀκεῖνο εἰσόμεθα. βάπτισμα ἦν τὸ Ἰουδαϊκὸν τὸ ῥυπῶν σωμάτων ἀπαλλάττον· οὐ τῶν κατὰ τὸ συνειδὸς ἁμαρτημάτων· οὐ

erat baptisma, quod sordes corporum, non peccata, quæ

γὰρ

οὐδ' εἴ τις μοιχείαν εἰργάσατο, οὐδ' εἴ τις κλοπὴν ἐτόλμησεν, οὐδ' εἴ τις ἄλλο τι τοιοῦτον πεπλημμέλησεν, ἀπήλλαττεν αὐτὸν τῶν ἐγκλημάτων· ἀλλ' εἴ τις ὀστῶν ἥψατο νεκρῶν· εἴ τις μὴ νενομισμένης ἐγεύσατο τροφῆς. εἴ τις ἐκ φθορᾶς παρεγένετο· εἴ τις λεπροῖς συνεγίνετο. λούσεται γὰρ τὸ σῶμα αὐτοῦ ὕδατι καθαρῷ φησι, καὶ ἀκάθαρτος ἔσται ἕως ἑσπέρας, καὶ καθαρισθήσεται· οὐ γὰρ ἀληθῶς ἁμαρτία ταῦτα ἦν οὐδὲ ἀκαθαρσία· ἀλλὰ ἀτελεστέρους ὄντας διὰ τῶν τοιούτων ποιῶν εὐλαβεστέρους ὁ θεὸς, πρὸς τὴν τῶν μειζόνων παρατήρησιν ἀκριβεστέρους ἄνωθεν παρεσκεύαζε. τὸ μὲν οὖν Ιουδαϊκὸν καθάρσιον ἁμαρτημάτων μὲν οὐκ ἀπήλλαττε, ῥύπου δὲ σωματικοῦ μόνον· τὸ δὲ ἡμέτερον οὐ τοιοῦτον, ἀλλὰ πολλῷ μεῖζον καὶ πολλῆς γέμον χάριτος· καὶ γὰρ

in conscientia resident, abluebat. neque enim si quis adulterium perpetrasset, neq; si quis furti se alligasset, neq; si quis aliud quippiã sceleris admisisset, eum criminibus expiabat: sed si quis mortuorum ossa tetigisset, si quis vetitos à lege cibos degustasset, si quis à corruptione aduenisset, si quis cum leprosis versatus esset. Lauabitur enim, inquit, corpus eius aqua munda, & immundus erit vsq; ad vesperam & mundabitur: non enim hęc verè peccatum erant neq; pollutio, sed, quòd imperfectiores essent, p eiusmodi res eos efficiens religiosiores Deus, ad maiorũ rerum obseruationẽ aptiores & diligentiores olim reddebat. Itaque Iudaica illa quidem expiatio nequaquã à peccatis liberabat, sed à corporeis sordibus tantum; nostra verò talis non est, sed multò maior, ac

multa gratia referta: nam & liberat à peccatis & animam abstergit, & Spiritus gratiam largitur. Ioannis verò baptisma Iudaico quidem multò sublimius fuit, humilius verò nostro, veluti pons quidam vtriusque baptismatis huius, ab illo ad istud ex se quasi manu ducens. non enim eos vtique ad obseruationem corporis purgationum inducebat, sed ab illis auocans cohortabatur & consulebat, vt à vitio traducerentur ad virtutem, atque in operum rectè factis spem salutis non in diuersis baptismis aut aquarum ablutionibus collocaret. Non enim dicebat, ablue vestimenta tua, & laua corpus tuum, & mundus eris. quid ergo? Facite fructum dignum pœnitentiæ: ac si hoc spectes, Iudaico sublimius erat, humilius verò nostro: quandoquidem neque

ἁμαρτημάτων ἀπαλλάττει καὶ ψυχὴν ἀποσμήχει καὶ πνεύματος δίδωσι χορηγίαν. τὸ δὲ Ἰωάννου τοῦ μὲν Ἰουδαϊκοῦ σφόδρα ὑψηλότερον ἦν· τοῦ δὲ ἡμετέρου ταπεινότερον, καθάπερ γέφυρά τις ὂν ἑκατέρων τούτων τῶν βαπτισμάτων, ἀπ᾽ ἐκείνου πρὸς τοῦτο δι᾽ ἑαυτοῦ χειραγωγοῦν. οὐ γὰρ δὴ εἰς παρατήρησιν καθαρμῶν σωματικῶν αὐτοὺς ἐνῆγεν, ἀλλ᾽ ἀποσπῶν ἐκείνων παρῄνει, καὶ συνεβούλευεν μεταβαλεῖν ἀπὸ κακίας εἰς ἀρετὴν· καὶ ἐν τοῖς τῶν ἔργων κατορθώμασι τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας ἔχειν, οὐκ ἐν βαπτισμοῖς διαφόροις καὶ καθαρμοῖς ὑδάτων· οὐ γὰρ ἔλεγε, πλῦνον τὰ ἱμάτιά σου καὶ λοῦσον τὸ σῶμά σου, καὶ ἔσῃ καθαρός· ἀλλὰ τί; ποιήσατε καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας· καὶ κατὰ τοῦτο ὑψηλότερον ἦν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ· τοῦ δὲ ἡμετέρου ταπεινότερον· ἐπειδὴ μήτε πνεῦμα

πνεῦμα ἅγιον ἐδίδου τὸ βάπτισμα Ἰωάννου, μήτε τὴν διὰ τῆς χάριτος παρεῖχε συγχώρησιν· μετανοεῖν γὰρ ἐκέλευεν, οὐκ ἀφιέναι κύριος ἦν. διόπερ ἔλεγεν· ἐγὼ μὲν ὑμᾶς βαπτίζω ἐν ὕδατι· ἐκεῖνος δὲ ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί. ἀναμνήσθητί μοι τῆς ἡμέρας ἐκείνης καθ᾽ ἣν ὤφθησαν τοῖς ἀποστόλοις διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρὸς· καὶ ἐκάθισε ἐφ᾽ ἕνα ἕκαστον αὐτῶν. καὶ ὅτι τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἀτελὲς ἦν, οὔτε πνεύματος χορηγίαν ἔχον, οὔτε ἁμαρτημάτων ἄφεσιν, δῆλον ἐκεῖθεν· εὑρὼν γάρ τινας μαθητὰς ὁ Παῦλος φησὶ πρὸς αὐτοὺς, εἰ πνεῦμα ἅγιον ἐλάβετε πιστεύσαντες; οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτὸν, ἀλλ᾽ οὐδὲ εἰ πνεῦμα ἅγιον ἔστιν ἠκούσαμεν. εἶπέ τε πρὸς αὐτοὺς· εἰς τί οὖν ἐβαπτίσθητε; οἱ δὲ εἶπον, εἰς τὸ Ἰωάννου

Spiritum ſanctum dabat Ioannis baptiſma, neque remiſsionem per gratiam conſerebat: pœnitentiam enim agere iubebat, non dimittendi poteſtate pollebat. Quapropter aiebat, Ego quidem baptizo vos aqua: ille autem baptizabit vos in Spiritu ſancto & igni. Recordare mihi diei illius quo Apoſtolis diſpertitæ linguæ apparuerunt tanquam ignis, ſeditq́ꝫ ſupra ſingulos eorum. Ac baptiſmum Ioannis imperfectum fuiſſe, neque Spiritus largitum eſſe gratiam, neque remiſsionem peccatorum, inde conſtat: cùm enim quoſdam diſcipulos offendiſſet Paulus, ait ad illos, Si Spiritum ſanctum accepiſtis credentes? at illi dixerunt ad eum; Sed neque ſi Spiritus ſanctus eſt audiuimus. ille verò ait, In quo ergo baptizati eſtis? qui dixerunt, in Io-

ista praterierit, multitudo rursus ista resiliat ac discedat, crucior & animi dolore angor: quòd, cùm tam multos liberos pepererit Ecclesia, non illis itidem in singulis collectis, sed in festo solùmodo frui poßit. Quanta quaeso illi spiritualis exultatio foret, quantũ gaudium, quanta Dei gloria, quanta vtilitas animarũ, si collecta cuiusque tempore sic repleta Ecclesia septa cerneremus? Iam verò nautae quidem ac gubernatores omnia efficiunt, vt pelagus emensi tandem ad portum perueniant: nos contrà in medio mari fluctuare contendimus, dum secularium negotiorum procellis semper obruimur, atq; in foris & tribunalibus iudicum iactamur: hic autem semel aut iterum, vix toto anno comparemus. An verò ignoratis, vt in mari portus, sic

πάλιν ἀποπηδήσαν οἱ χρίσται, δάκνομαι καὶ ὀδυνῶμαι τὴν ψυχήν· ὅτι τοσαῦτα τεκοῦσα τέκνα ἡ ἐκκλησία, οὐ καθ' ἑκάστην σύναξιν ἀπολαύειν αὐτῶν δύναται, ἀλλ' ἐν ἑορτῇ μόνον. πόσον ἦν ἀγαλλίαμα πνευματικὸν, πόση χαρὰ, πόση δόξα θεοῦ, πόση ψυχῶν ὠφέλεια, εἰ καθ' ἑκάστην σύναξιν οὕτω πεπληρωμένους ἑωρῶμεν τοὺς περιβόλους τῆς ἐκκλησίας; νῦν δὲ ναῦται μὲν καὶ κυβερνῆται πάντα ποιοῦσιν ὅπως τὸ πέλαγος διαδράμοιεν, καὶ πρὸς τὸν λιμένα καταντήσωσιν· ἡμεῖς δὲ διὰ παντὸς πελαγίοις σαλεύειν φιλονεικοῦμεν. ἐν ταῖς τῶν βιωτικῶν πραγμάτων τρικυμίαις συνεχῶς ποντούμενοι, καὶ ἐν ταῖς ἀγοραῖς καὶ ἐν τοῖς δικαστηρίοις στρεφόμενοι· ἐνταῦθα δὲ ἅπαξ ἢ δεύτερον μόλις τοῦ παντὸς ἀπαντῶντες ἐνιαυτοῦ. ἢ ἀγνοεῖτε ὅτι καθάπερ λιμένας ἐν πελάγει, οὕτω τὰς

ἐκκλη-

ἐκκλησίας ἐν ταῖς πόλεσιν ἔπηξεν ὁ Θεός· ἵνα ἀπὸ τῆς ζάλης τῶν βιωτικῶν θορύβων ἐνταῦθα καταφεύγοντες γαλήνης ἀπολαύωμεν; οὐδὲ γὰρ κυμάτων ἐστὶν ἐνταῦθα δεῖσαι τρικυμίαν, οὐ λῃστῶν ἐπιδρομάς, οὐ κακούργων ἔφοδον, οὐ πνευμάτων βίας, οὐ θηρίων ἐπιβουλάς· λιμὴν γάρ ἐστιν ἁπάντων τούτων ἀπηλλαγμένος, λιμὴν ἐστὶ ψυχῶν πνευματικός. καὶ τῶν λεγομένων μάρτυρες ὑμεῖς· εἰ γάρ τις ὑμῶν τὸ συνειδὸς ἀναπτύξειε νῦν, πολλὴν ἔνδον εὑρήσει τὴν ἡσυχίαν· οὐ θυμὸς παρενοχλεῖ, οὐκ ἐπιθυμία φλέγει, οὐ βασκανία τήκει, οὐκ ἀπόνοια φυσᾷ, οὐ κενοδοξίας ἔρως διαφθείρει· ἀλλὰ πάντα ταῦτα κατέσταλται τὰ θηρία· καθάπερ θείας τινὸς ἐπῳδῆς τῆς τῶν θείων γραφῶν ἀκροάσεως διὰ τῆς ἑκάστου ἀκοῆς πρὸς τὴν ψυχὴν εἰσιούσης. καὶ κοι-

Ecclesias Deum in vrbibus erexisse: vt à tumultuum seculariũ turbine huc confugientes trãquillitate potiamur? Non enim fluctuum hîc est reformidanda tempestas, non latronum incursiones, nõ eruptiones prædonum, non ventorum impetus, nõ insidiæ belluarum: portus enim est ab his omnibus immunis ac liber, portus est spiritualis animarum. Atque eorum quæ dixi vosmetipsi mihi testes estis. si quis enim vestrûm conscientiam suã reuoluerit, multam intus reperiet tranquillitatem. non ira negotium facessit, non cupiditas inflammat, non inuidia tabefacit, non inflat arrogãtia, nõ inanis gloriæ amor corrũpit: sed coërcitæ sunt oẽs hæ belluæ, cùm primũ, quasi quoddã diuinum carmen, sacrarum auditio Scripturarũ per aures singulorũ in animã penetrauit, &

illas alienas à ratione perturbationes sopiuit. Quis non igitur eos quantumuis infœlices iudicet, qui, cùm tantam morum sanctitatẽ possint adipisci, nõ assiduè apud communem omnium parentem Ecclesiam versentur ac ventitent? Etenim quamnam tandem esse tibi magis fructuosam occupationem respõdere possis, aut congressum vtiliorem? quodnã autem impedimentum quo minus hic nobiscum verseris? Paupertatem nimirum tibi impedimento fuisse dices, quo minus præclaro huic cœtui interesses: at legitima non est hæc excusatio. septem habet dies hebdomada: diuisit has septem nobiscum Deus, neq; sibi quidem potiorem partem, nobis autem minorem impertiit: imò ne in

κοιμιζούσης τὰ ἄλογα πάθη. πόσης οὖν ἀθλιότητος οὐκ ἂν εἴη τοσαύτης μελλούσας ἀπολαύσεσθαι φιλοσοφίας μὴ συνεχῶς ἐπιχωριάζειν καὶ φοιτᾶν παρὰ τὴν κοινὴν ἁπάντων μητέρα τὴν ἐκκλησίαν λέγω· ποίαν γὰρ ἂν ἔχοις εἰπεῖν μοι ταύτης ἀναγκαιοτέραν διατριβήν; τίνα δὲ χρησοτέραν συνουσίαν; τί δὲ ἐμπόδιον τῆς ἐνταῦθα διατριβῆς; πάντως μοι τὴν πενίαν ἐρεῖς κώλυμά σοι γίνεσθαι τοῦ καλοῦ τοῦδε συλλόγου; ἀλλ' οὐκ εὔλογος ἡ πρόφασις. ἑπτὰ ἡμέρας ἡ ἑβδομὰς ἔχει· τὰς ἑπτὰ ταύτας ἐμερίσατο πρὸς ἡμᾶς ὁ θεός· καὶ οὐχ ἑαυτῷ μὲν τὸ πλέον, ἡμῖν δὲ τὸ ἔλαττον ἔδωκε, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἐξ ἡμισείας αὐτὰς διενείματο· οὐκ ἔλαβε τρεῖς καὶ ἔδωκε τρεῖς, ἀλλὰ σοὶ μὲν ἀπένειμεν ἕξ, ἑαυτῷ δὲ κατέλιπε μίαν· καὶ οὐδὲ ἐν ταύ-

duas quidem æquales partes eas distribuit: non sibi tres assumpsit, tresq; largitus est: verùm tibi quidem sex im-

τῇ ἀνέχῃ τῶν βιωτικῶν ἀπηλλάχθαι πραγμάτων, ἀλλ᾽ ὅπερ οἱ τὰ ἱερὰ συλῶντες χρήματα ποιοῦσι, τοῦτο καὶ σὺ ἐπὶ τῆς ἡμέρας ταύτης τολμᾷς, αὐτὴν οὖσαν ἱερὰν καὶ ἀνακειμένην τῇ τῶν πνευματικῶν ἀκροάσει λογίων ἁρπάζων καὶ καταχρώμενος εἰς βιωτικὰς φροντίδας; τί δὲ λέγω περὶ ἡμέρας ὁλοκλήρου; ὅπερ ἐπὶ τῆς ἐλεημοσύνης ἐποίησεν ἡ χήρα, τοῦτο ποίησον ἐπὶ τοῦ καιροῦ σὺ τῆς ἡμέρας· καθάπερ ἐκείνη δύο κατέβαλεν ὀβολοὺς, καὶ πολλὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπεσπάσατο τὴν εὔνοιαν· οὕτω καὶ σὺ δύο δάνεισον ὥρας τῷ Θεῷ, καὶ μυρίων ἡμερῶν κέρδος εἰς τὴν οἰκίαν εἰσάξεις τὴν σήν. εἰ δὲ οὐκ ἀνέχῃ, σκόπει μήποτε μικρὸν ἡμέρας μέρος οὐ βουλόμενος ἑαυτὸν ἀποστῆσαι τῶν γηίνων κερδῶν, ὁλοκλήρων ἐνιαυτῶν ἀπολέσῃς πόνους. οἶδεν γὰρ ὁ Θεὸς

pertiit, vnam verò sibi reliquit: nec in hac tamen à negotiis secularibus abstinere dignaris, sed hoc ipsum quod faciunt, qui sacras pecunias deprædãtur, tu quoq; in hunc diem patrare audes: dum illam iam sanctam & spiritualium eloquiorum auditioni consecratam surripis, & ad seculares curas abutẽdo traducis. Sed quid ego de integro die loquor? vel id vnũ, quod in eleemosyna vidua fecit, tu in huius diei tempore facito: quemadmodum illa duos obolos misit, multamq; à Deo gratiam iniuit: sic & tu duas horas Deo commoda, & sexcentorum dierum lucrum in domum tuam importabis. Quòd si id detrectes, vide ne fortè dum ad exiguum temporis spatium teipsum nõ vis à terrenis lucris auocare, integrorũ annorũ labores amittas. Solet enim Deus

cùm cōtemptus fuerit collectas pecunias dißipare: quod & Iudæis minitando dicebat, quoniam ſollicitudinem templi omnem abiiciebant; Intuliſtis ea in domos veſtras, & exufflaui ea, dicit Dominus. Quid enim quæſo ex iis quæ neceſſaria ſunt, te poterimus docere, cùm ſemel aut iterum annis ſingulis ad nos ventites, de anima nimirum, de corpore, de immortalitate, de regno cœlorū, de pœnis, de gehenna, de Dei longanimitate, de indulgentia, de pœnitentia, de baptiſmo, de remißione peccatorum, de iſtis mundi cùm ſuperioris tū inferioris creaturis, de hominū natura, de angelis, de improbitate dæmonum, de diaboli fraudibus, de moribus, de dogmatibus, de recta fide, de corruptis hæreſibus? iſta

καταφρονούμενος καὶ συλλεγέντα κενοῦν χρήματα. ὥσπερ οὖν καὶ Ἰουδαίοις ἀπειλῶν ἔλεγεν ἐπειδὴ τῆς περὶ τὸν ναὸν κατεφρόνουν ἐπιμελείας· εἰσηνέγκατε αὐτὰ εἰς τοὺς οἴκους ὑμῶν καὶ ἐξεφύσησα αὐτὰ, λέγει κύριος. τί γὰρ εἰπέ μοι διδάξαι σε τῶν ἀναγκαίων δυνησόμεθα ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἢ δεύτερον παρ' ἡμῖν φοιτῶντα περὶ ψυχῆς, περὶ σώματος, περὶ ἀθανασίας, περὶ βασιλείας οὐρανῶν, περὶ κολάσεως, περὶ γεέννης, περὶ μακροθυμίας θεοῦ, περὶ συγγνώμης, περὶ μετανοίας, περὶ βαπτίσματος, περὶ ἁμαρτημάτων ἀφέσεως, περὶ τῆς κτίσεως ταύτης τῆς ἄνω, τῆς κάτω, περὶ ἀνθρώπων φύσεως, περὶ ἀγγέλων, περὶ τῆς τῶν δαιμόνων κακουργίας, περὶ τῶν μεθοδειῶν τοῦ διαβόλου, περὶ πολιτείας, περὶ δογμάτων, περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως, περὶ τῶν διεφθαρμένων αἱρέσεων; ταῦτα

γὰρ

γὰρ καὶ πολλῷ πλείονα τούτων τὸν Χριστιανὸν εἰδέναι χρὴ, καὶ τούτων πάντων ἀποδιδόναι λόγον τοῖς ἐρωτῶσιν· ὑμεῖς δὲ οὐδὲ τὸ πολλοστὸν τούτων εἰδέναι δυνήσεσθε μέρος, ἅπαξ ἐνταῦθα καὶ τοῦτο παρέργως συναγόμενοι, καὶ διὰ συνήθειαν ἑορτῆς οὐ δι' εὐλάβειαν ψυχῆς. ἀγαπητὸν γὰρ εἰ καθ' ἑκάστην σύναξιν ἐνταῦθά τις ἀπαντῶν δυνηθείη μετ' ἀκριβείας ἅπαντα ταῦτα καταχεῖν. οἰκέτας ἔχετε πολλοὶ τῶν ἐνταῦθα παρόντων καὶ υἱοὺς, καὶ μέλλοντες αὐτοὺς παραδιδόναι τοῖς τῶν τεχνῶν ἐπιστάταις, ὃν ἂν ἕλοισθε, καὶ τὴν οἰκίαν αὐτοῖς τὴν ὑμετέραν ἄβατον ποιεῖτε καθάπαξ καὶ στρώματα καὶ τροφὰς, καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν αὐτοῖς παρασχόντες διακονίαν, τῷ διδασκάλῳ συγκατοικίζετε ἀπείργοντες αὐτοὺς τῆς οἰκίας ἐπιβαίνειν τῆς ὑμετέρας.

siquidem ac multò plura nosse Christianum oportet, horumq́; omnium reddere rationem iis, qui sciscitentur. vos verò ne minimam quidem horum tenere partem poteritis, si semel hîc, idq́; perfunctoriè conueniatis, nec tam propter animæ pietatẽ, quàm propter consuetudinem sollemnitatis. nam etiamsi vel quotiescumque fit collecta quis intersit, bene cũ eo actum fuerit si de omnibus istis exactè potuerit erudiri. Seruos habetis multi qui hîc adestis, & filios: cumq́; illos artium magistris in disciplinam tradere vultis, quos elegeritis, vestrarum illis ædium ingressu interdicitis semel vbi stragulam vestem, cibaria omnemq́ue aliam supellectilem & apparatum suppeditastis: vnà cum magistro habitatum mittitis, ac ne domum vestram adeant

deant prohibetis: vt, dum ibi continuò versantur, facilius artem ediscant, nec vlla sollicitudine studium illorum & occupatio interpelletur. iam verò cùm non vulgaris ars quædam, sed omnium maxima vobis sit ediscenda, quo pacto Deo placendum sit, & cœlestia bona consequēda, perfunctoriè vos id perficere posse censetis? quantæ hoc quæso est dementiæ? Nam disciplinam esse hoc negotium, quod multam exigit attentionem, ex his cognoscite. Discite, inquit, à me quia mitis sum & humilis corde, & rursus Propheta, Venite filij, audite me: timorem Domini docebo vos, & iterum, Vacate & videte quoniam ego sum Deus: itaq; multa opus est vacatione illi qui hanc morum disciplinam & philosophiam sibi voluerit comparare. Verumenimuerò ne tempus omne in eorum reprehen-

ἵνα ἡ συνεχὴς ἐκεῖ διατριβὴ τὴν διδασκαλίαν ἀκριβεστέραν ἐργάσηται, μηδὲ μιᾶς φροντίδος τὴν σχολὴν διακοπτούσης· νῦν δὲ οὐ τέχνην τὴν τυχοῦσαν, ἀλλὰ τὴν πασῶν μείζονα μανθάνειν μέλλοντες, πῶς ἀρέσαι θεῷ δεῖ, καὶ τῶν οὐρανίων ἐπιτυχεῖν, παρέργως ἡγεῖσθε δύνασθαι τοῦτο κατορθοῦν; καὶ πόσης τοῦτο ἀνοίας; ὅτι γὰρ μάθησις τὸ πρᾶγμά ἐστι πολλῆς δεόμενον τῆς προσοχῆς, ἄκουσον τί φησι, μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρᾶός εἰμι, καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ· καὶ πάλιν ὁ προφήτης· δεῦτε τέκνα ἀκούσατέ μου· φόβον κυρίου διδάξω ὑμᾶς· καὶ πάλιν, σχολάσατε καὶ γνῶτε, ὅτι ἐγώ εἰμι Θεός· ὥστε σχολῆς πολλῆς χρεία τῷ μέλλοντι ταύτης ἀπολαύσεσθαι τῆς φιλοσοφίας. ἀλλὰ γὰρ ἵνα μὴ τὸν χρόνον ἅπαντα εἰς ἔγκλημα τῶν ἀπο-

λιμπα-

λιμπανομένων ἀναλώσωμεν, ἀρκεσθέντες τοῖς εἰρημένοις εἰς τὴν τῆς αὐτῶν ἐκείνων ῥαθυμίας διόρθωσιν, φέρε περὶ τῆς παρούσης ἑορτῆς φιλοσοφήσωμεν. πολλοὶ γὰρ τὰς μὲν ἑορτὰς ἄγουσι, καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἴσασι, τὰς δὲ ὑποθέσεις ὅθεν ἐτέχθησαν ἀγνοοῦσιν. ὅτι μὲν οὖν ἐπιφάνεια ἡ παροῦσα λέγεται ἑορτὴ, δῆλον ὅτι πᾶσι· τίς δέ ἐστιν ἡ ἐπιφάνεια αὕτη καὶ πότερον μία τίς ἐστιν ἢ δύο, τοῦτο οὐκ ἐπίσασιν· ὅπερ ἐσχάτης αἰσχύνης ἂν εἴη καὶ πολλοῦ τοῦ καταγέλωτος, καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν τὴν ἑορτὴν ταύτην ἄγοντας, τὴν ὑπόθεσιν αὐτῆς ἀγνοεῖν. πρῶτον μὲν οὖν ἀναγκαῖον εἰπεῖν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην ὅτι οὐ μία τίς ἐστιν ἐπιφάνεια, ἀλλὰ δύο. μία μὲν ἡ παροῦσα αὕτη καὶ γενομένη, δευτέρα δὲ ἡ μέλλουσα,

ſione conteramus, qui ſolent abeſſe, his quæ ad ipſorum negligentiam corrigendam ſunt dicta contenti, agè quiddam de præſenti feſtiuitate philoſophemur. Nam multi quidem feſta celebrant & nomina eorum nouerunt, hiſtorias autem & occaſiones vnde orta ſunt non nouerunt. Atque Epiphaniam (ſiue apparitionem) dici hanc feſtiuitatem omnib. liquet, hæc verò apparitio quænam ſit, & vtrum vna ſit, an duæ, id non item nouerunt, quod ſumma notandum ignominia riſuq́; plectendum eſt: quòd ſingulis annis ſollemnitatem iſtam celebrantes, eius argumentum & occaſionem ignoremus. Primùm igitur operæ pretium eſt caritati veſtræ indicare non vnam eſſe tantùm apparitionem, ſed duas. vna quidem eſt iſta præſens, quæ iam contigit; altera verò quæ eſt futura,

&

& in consummatione seculi cum splendore & gloria est euentura. Ac de vtraq; illarum Paulum hodie Tito disserentem audistis, atque in hæc verba de præsenti quidem loquentem, Apparuit gratia Dei salutaris omnibus hominibus erudiens nos vt abnegantes impietatem & secularia desideria sobriè & iustè & piè viuamus in hoc sæculo; de futura verò, Expectantes beatam spem & aduentum (siue apparitionem) gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri IESV *Christi. Et verò propheta de illa ipsa sic dicit, Sol conuertetur in tenebras & Luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & illustris. At enim quî fit, vt nō ea dies, qua natus est, Epiphania & apparitio appelletur, sed ea qua baptizatus est?*

καὶ κατὰ τὴν συντέλειαν ἐνδόξως γενησομένη. καὶ περὶ ἑκατέρας αὐτῶν ἠκούσατε σήμερον Παύλου Τίτῳ διαλεγομένου καὶ λέγοντος οὕτως περὶ μὲν τῆς παρούσης, ἐπεφάνη ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις παιδεύουσα ἡμᾶς ἵνα ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν, καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας σωφρόνως καὶ δικαίως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι· περὶ δὲ τῆς μελλούσης, προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. καὶ ὁ προφήτης δὲ περὶ αὐτῆς ἐκείνης ἔλεγεν οὕτως, ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος, καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα, πρὶν ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ. ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν οὐχὶ ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ἐτέχθη, ἀλλ' ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ἐβαπτίσθη, ἐπιφάνεια λέγεται; αὕτη γάρ ἐστιν ἡ ἡμέ-

ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ἐβαπτίσατο καὶ τὴν τῶν ὑδάτων ἡγίασε φύσιν. διά τοι τοῦτο καὶ μεσονυκτίῳ κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην ἅπαντες ὑδρευσάμενοι οἴκαδε τὰ νάματα ἀποτίθενται. καὶ εἰς ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον φυλάττουσιν, ἅτε δὴ σήμερον ἁγιασθέντων τῶν ὑδάτων· καὶ τὸ σημεῖον γίνεται ἐναργὲς οὐ διαφθειρομένης τῆς τῶν ὑδάτων ἐκείνων φύσεως τῷ μήκει τοῦ χρόνου, ἀλλ' εἰς ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον καὶ δύο καὶ τρία πολλάκις ἔτη τοῦ σήμερον ἀντληθέντος ἀκεραίου καὶ νεαροῦ μένοντος, καὶ μετὰ τοσοῦτον χρόνον τοῖς ἄρτι τῶν πηγῶν ἐξαρπασθεῖσιν ὕδασιν ἁμιλλωμένου. τίνος οὖν ἕνεκεν αὕτη ἐπιφάνεια λέγεται; ἐπειδὴ οὐχ ὅτε ἐτέχθη, τότε πᾶσιν ἐγένετο κατάδηλος· ἀλλ' ὅτε ἐβαπτίζετο· μέχρι γὰρ ταύτης ἠγνοεῖτο τῆς ἡμέρας τοῖς πολλοῖς. καὶ ὅτι ἠγνόουν αὐτὸν οἱ πολλοὶ καὶ οὐκ ᾔδεισαν

hæc enim dies est qua baptizatus est & aquarum naturam sanctificauit: Idcirco etiam in hac sollennitate sub mediam noctē omnes, cùm aquati fuerint, domum latices referūt ac recondunt, & per integrum annum conseruant, vtpote quòd hodierna die sanctificatæ sint aquæ: fitq; miraculum euidens, dum nihil temporis longinquitate aquarū illarū natura vitiatur, sed integro anno atque adeò biennio & triēnio sæpe, quæ hodie fuit hausta, incorrupta & recēs permanet, ac post tantū temporis cum iis quæ nuper fuerint è fontib. educta, certat. Quā nam igitur ob caussam hæc Apparitio appellatur? quia nimirum nō omnibus manifestus est redditus cùm partu est editus, sed cùm est baptizatus: nā ad hūc vsq; diem vulgo erat ignotus. Nā incognitū eum fuisse vulgo, neq;

neq; quis eſſet pleroſq; ſciuiſſe conſtat ex Ioannis verbis iſtis, Medius veſtrũ ſtetit quem vos neſcitis. Quid verò mirum ſi alij non noſſent, quando illum etiam ipſe ad eum vſque diem ignorabat? Et ego neſciebam eum, inquit: ſed qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris Spiritum deſcendentem & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto. Duas igitur eſſe apparitiones ex his liquet: ſed quanam de cauſſa venerit ad baptiſmum Chriſtus, nunc res poſtulat, vt dicamus, & ad quennam baptiſmum venerit: nam & hoc operæ pretium eſt cognoſcere. Vt igitur illud, ſic & hoc prius caritatem veſtram docere oportet: nam & ex hoc illud intelligemus. Iudaicum erat baptiſma, quod ſordes corporum, non peccata, quæ

ὅστις ποτὲ ἦν ἄκουσον τοῦ Ἰωάννου λέγοντος, μέσος ὑμῶν ἕστηκεν ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. καὶ τί θαυμαστὸν εἰ οἱ ἄλλοι ἠγνόουν, ὅπου γε καὶ αὐτὸς αὐτὸν ἠγνόει ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης. καὶ γὰρ ἐγώ φησιν οὐκ ᾔδειν αὐτόν, ἀλλ' ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπεν, ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς πνεῦμα καταβαῖνον, καὶ μένον ἐπ' αὐτόν, οὗτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ. ὅτι μὲν οὖν ἐπιφάνειαι δύο δῆλον ἐκ τούτων· τίνος δὲ ἕνεκεν ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἔρχεται ὁ Χριστὸς, ἀναγκαῖον εἰπεῖν· καὶ ἐπὶ ποῖον ἔρχεται βάπτισμα· καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἀναγκαῖον εἰδέναι. ὥσπερ οὖν κἀκεῖνο, καὶ τοῦτο πρότερον διδάξαι χρὴ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην· ἀπὸ γὰρ τούτου κἀκεῖνο εἰσόμεθα. βάπτισμα ἦν τὸ Ἰουδαϊκὸν τὸ ῥύπων σωμάτων ἀπαλλάττον· οὐ τῶν κατὰ τὸ συνειδὸς ἁμαρτημάτων· οὐ

γὰρ

γὰρ εἴ τις μοιχείαν εἰργάσατο, οὐδὲ εἴ τις κλοπὴν ἐτόλμησεν, οὐδὲ εἴ τις ἄλλό τι τοιοῦτον παρωνόμησεν, ἀπήλλαττεν αὐτὸν τῶν ἐγκλημάτων· ἀλλ᾽ εἴ τις ὀστῶν ἥψατο νεκρῶν· εἴ τις μὴ νενομισμένης ἐγεύσατο τροφῆς. εἴ τις ἐκ φθορᾶς παρεγένετο· εἴ τις λεπροῖς συνεγίνετο. λούσεται γὰρ τὸ σῶμα αὐτοῦ ὕδατι καθαρῷ φησιν, καὶ ἀκάθαρτος ἔσται ἕως ἑσπέρας, καὶ καθαρισθήσεται· οὐ γὰρ ἀληθῶς ἁμαρτία ταῦτα ἦν οὐδὲ ἀκαθαρσία· ἀλλὰ ἀτελεστέρους ὄντας διὰ τῶν τοιούτων ποιῶν εὐλαβεστέρους ὁ θεὸς, πρὸς τὴν τῶν μειζόνων παρατήρησιν ἀκριβεστέρους ἄνωθεν παρεσκεύαζε. τὸ μὲν οὖν Ἰουδαϊκὸν καθάρσιον ἁμαρτημάτων μὲν οὐκ ἀπήλλαττε, ῥύπων δὲ σωματικῶν μόνον· τὸ δὲ ἡμέτερον οὐ τοιοῦτον, ἀλλὰ πολλῷ μεῖζον καὶ πολλῆς γέμον χάριτος· καὶ γὰρ

in conscientia resident, abluebat. neque enim si quis adulterium perpetrasset, neq; si quis furti se alligasset, neq; si quis aliud quippiā sceleris admisisset, eum criminibus expiabat: sed si quis mortuorum ossa tetigisset, si quis vetitos à lege cibos degustasset, si quis à corruptione aduenisset, si quis cum leprosis versatus esset. Lauabitur enim, inquit, corpus eius aqua munda, & immundus erit vsq; ad vesperam & mundabitur: non enim hæc verè peccatum erant neq; pollutio, sed, quòd imperfectiores essent, p eiusmodi res eos efficiens religiosiores Deus, ad maiorū rerum obseruationē aptiores & diligentiores olim reddebat. Itaque Iudaica illa quidem expiatio nequaquā à peccatis liberabat, sed à corporeis sordibus tantum; nostra verò talis non est, sed multò maior, ac multa

πνεῦμα ἅγιον ἐδίδου τὸ βάπτισμα Ἰωάννου, μήτε τὴν διὰ τῆς χάριτος παρεῖχε συγχώρησιν· μετανοεῖν γὰρ ἐκέλευεν, οὐκ ἀφιέναι κύριος ἦν. διόπερ ἔλεγεν· ἐγὼ μὲν ὑμᾶς βαπτίζω ἐν ὕδατι· ἐκεῖνος δὲ ὑμᾶς βαπτίσει ἐν πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί. ἀναμνήσθητί μοι τῆς ἡμέρας ἐκείνης καθ᾽ ἣν ὤφθησαν τοῖς ἀποστόλοις διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρός· καὶ ἐκάθισε ἐφ᾽ ἕνα ἕκαστον αὐτῶν. καὶ ὅτι τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἀτελὲς ἦν, οὔτε πνεύματος χορηγίαν ἔχον, οὔτε ἁμαρτημάτων ἄφεσιν, δῆλον ἐκεῖθεν· εὑρὼν γάρ τινας μαθητὰς ὁ Παῦλος φησὶ πρὸς αὐτούς, εἰ πνεῦμα ἅγιον ἐλάβετε πιστεύσαντες; οἱ δὲ εἶπον πρὸς αὐτόν, ἀλλ᾽ οὐδὲ εἰ πνεῦμα ἅγιον ἐστιν ἠκούσαμεν. εἶπέ τε πρὸς αὐτούς· εἰς τί οὖν ἐβαπτίσθητε; οἱ δὲ εἶπον, εἰς τὸ Ἰω-

Spiritum sanctum dabat Ioannis baptisma, neque remißionem per gratiam conferebat: pœnitentiam enim agere iubebat, non dimittendi potestate pollebat. Quapropter aiebat, Ego quidem baptizo vos aqua; ille autem baptizabit vos in Spiritu sancto & igni. Recordare mihi diei illius quo Apostolis dispertita linguæ apparuerunt tanquam ignis, seditq́; supra singulos eorum. Ac baptismum Ioannis imperfectum fuisse, neque Spiritus largitum esse gratiam, neque remißionem peccatorum, inde constat: cùm enim quosdam discipulos offendisset Paulus, ait ad illos, Si Spiritum sanctum accepistis credentes? at illi dixerunt ad eum; Sed neque si Spiritus sanctus est audiuimus. ille verò ait, In quo ergo baptizati estis? qui dixerunt, in Io-

annis baptismate. Dixit autem Paulus: Ioannes baptizauit baptismo pœnitentiæ: pœnitentiæ non remißionis. quare verò baptizabat? populo dicens, In eum qui venturus esset post ipsum, vt crederet, hoc est, in Dominum Iesum: & his auditis baptizati sunt in nomine Domini Iesu: & cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos. Vides vt fuerit imperfectus Ioannis baptismus? nisi enim imperfectus fuisset, non ipsos rursus Paulus baptizasset, non eis manus imposuisset: iam verò cùm vtrumque horum præstiterit, Apostolici baptismi præstantiam declarauit, illumque hoc multò humiliorem fuisse. Verùm ex his quidem quid inter hos interesset baptismos, intelligimus; qua verò de caussa Christus baptizetur, & quonam baptismo

άννου βάπτισμα. εἶπε δὲ Παῦλος, Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισε βάπτισμα μετανοίας· μετανοίας οὐκ ἀφέσεως· καὶ τίνος ἕνεκεν ἐβάπτισεν; τῷ λαῷ λέγων εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ' αὐτὸν ἵνα πιστεύσωσι τοῦτ' ἔστιν, εἰς, τὸν κύριον Ἰησοῦν· καὶ ἀκούσαντες ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ· καὶ ἐπιθέντος αὐτοῖς τοῦ Παύλου τὰς χεῖρας, ἦλθε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτούς. εἶδες πῶς ἀτελὲς ἦν τὸ Ἰωάννου βάπτισμα; εἰ γὰρ μὴ ἦν ἀτελὲς, οὐκ ἂν αὐτοὺς πάλιν ἐβάπτισεν ὁ Παῦλος· οὐκ ἂν αὐτοῖς τὰς χεῖρας ἐπέθηκε· νυνὶ δὲ ἀμφότερα ταῦτα ποιήσας, ἐδήλωσε τὴν ὑπεροχὴν τοῦ βαπτίσματος τοῦ ἀποστολικοῦ· καὶ ὅτι ἐκεῖνο τούτου πολὺ κατώτερον ἦν. ἀλλὰ τὴν μὲν τῶν βαπτισμῶν διαφορὰν, ἐκ τούτων ἐμάθομεν· τίνος δὲ ἕνεκεν ὁ Χριστὸς βαπτίζεται, καὶ ποῖον βάπτισμα

λοιπὸν

λοιπὸν ἀναγκαῖον εἰπεῖν. οὔτε τὸ Ἰουδαϊκὸν τὸ πρότερον, οὔτε τὸ ἡμέτερον τὸ μετὰ ταῦτα. οὔτε γὰρ ἁμαρτημάτων συγχωρήσεως ἐδεῖτο. πῶς γὰρ ὁ μηδεμίαν ἁμαρτίαν ἔχων; ἁμαρτίαν γάρ φησιν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· καὶ πάλιν· τίς ἐξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; οὔτε πνεύματος ἄμοιρος ἦν ἐκείνη ἡ σάρξ· πῶς γὰρ ἂν ἐκ πνεύματος ἁγίου κατασκευασθεῖσα τὴν ἀρχήν; εἰ τοίνυν μήτε πνεύματος ἁγίου ἄμοιρος ἦν ἡ σὰρξ ἐκείνη, μήτε ἁμαρτημάτων ὑπεύθυνος, τίνος ἕνεκεν ἐβαπτίζετο; ἀλλὰ πρότερον ἀναγκαῖον μαθεῖν ποῖον ἐβαπτίσατο βάπτισμα, καὶ τότε καὶ τοῦτο σαφέστερον ἡμῖν γενήσεται. ποῖον οὖν ἐβαπτίσατο; οὔτε τὸ Ἰουδαϊκόν, οὔτε τὸ ἡμέτερον, ἀλλὰ Ἰωάννου. διὰ τί; ἵνα δι' αὐτῆς τῆς τοῦ βαπτίσματος φύσεως

restat dicendum. neque Iudaico illo priori, neque hoc nostro posteriori: non enim remißione peccatorum indigebat. qui enim id fieri posset, cùm nullum in eo peccatum esset? Peccatum enim inquit non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: & rursus, Quis ex vobis arguit me de peccato? neque Spiritus expers erat illa caro. qui enim esse posset, quæ à principio fuerat à Spiritu sancto effecta. Si ergo neque Spiritus sancti expers erat illa caro, neque obnoxia peccatis, qua de caussa baptizabatur? Veruntamen prius necesse est discamus quonam baptismate sit baptizatus, tumque istud quoque manifestius euadet. Quonam igitur est baptizatus? neque Iudaico, neque nostro, sed Ioannis. quamobrem? vt ex ipsa baptismatis natura intelligas eum

propter peccata fuisse baptizatum, neq; quòd gratia Spiritus indigeret: nam vtriusq; horum expers erat hoc baptisma, quemadmodum & iam à nobis demõstratum est. Atque ex his quidem liquet neq; ad peccatorũ remissionẽ, neq; ad Spiritus largitionem obtinendam ad Iordanem venisse: ne verò quispiam ex iis qui tunc aderat, existimaret eum pœnitẽtiæ caussa sicut cæteros aduentare, audi & hoc quo pacto Ioannes antè correxerit. q enim aliis dicebat, Facite fructũ dignum pœnitentiæ, audi quid huic dicat; Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? hoc verò dicebat declarans eum nõ ob eandẽ egestatẽ, ob quã vulgus, venisse, tantumq; abesse, vt idcirco baptizetur, vt vel ipso etiã Baptista sit maior & sine comparatione mũ-

μάθῃς, ὅτι οὐ δι' ἁμαρτίας ἐβαπτίσατο, οὐδὲ ὡς τῆς τοῦ πνεύματος δεόμενος χορηγίας· ἑκατέρων γὰρ τούτων ἔρημον ἐκεῖνο τὸ βάπτισμα, καθάπερ οὖν καὶ ἀπεδείξαμεν. καὶ ὅτι μὲν οὔτε δι' ἄφεσιν ἁμαρτημάτων, οὔτε διὰ πνεύματος χορηγίαν ἦλθεν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, δῆλον ἐκ τούτων· ἵνα δὲ μὴ νομίσῃ τις τῶν τότε παρόντων ὅτι ἐπὶ μετανοίᾳ, καθάπερ οἱ λοιποί, παραγίνεται, ἄκουσον καὶ τοῦτο πῶς ὁ Ἰωάννης προδιωρθώσατο. ὁ γὰρ τοῖς ἄλλοις λέγων, ποιήσατε καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας, ἄκουσον τί τούτῳ φησίν· ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι· καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με; τοῦτο δὲ ἔλεγε δηλῶν, ὅτι οὐ διὰ τὴν αὐτὴν τοῖς πολλοῖς χρείαν παρεγένετο πρὸς αὐτόν· καὶ ὅτι τοσοῦτον ἀπέχει διὰ τοῦτο βαπτίζεσθαι, ὅτι καὶ αὐτοῦ τοῦ βαπτιστοῦ πολλῷ μείζων ἦν καὶ ἀσυγκρίτως καθαρώτερος.

ῃς. τίνος οὖν ἕνεκεν ἐβαπτίζετο, εἰ μήτε ἐπὶ μετανοίᾳ, μήτε ἐπὶ ἀφέσει, μήτε ἐπὶ πνεύματος χορηγίᾳ τοῦτο ἐποίει; ἑτέρων δυοῖν ἕνεκεν αἰτιῶν· μιᾶς μὲν ἧς φησιν ὁ μαθητὴς, ἑτέρας δὲ ἧς αὐτὸς πρὸς τὸν Ἰωάννην εἶπεν. τίνα οὖν φησιν ὁ Ἰωάννης αἰτίαν τοῦ βαπτίσματος εἶναι τούτου; ἵνα γνωρισθῇ τοῖς πολλοῖς, καθὼς καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγεν, ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν βάπτισμα μετανοίας εἰς τὸν ἐρχόμενον μετ' αὐτὸν ἵνα πιστεύσωσιν· τοῦτο ἦν τὸ κατόρθωμα τοῦ βαπτίσματος. τὸ μὲν γὰρ εἰς τὴν ἑκάστου περιιέναι οἰκίαν καὶ ταῖς θύραις προσιόντα καλεῖν ἔξω καὶ λέγειν κατέχοντα τὸν Χριστὸν· ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὕποπτον ἐποίει τὴν μαρτυρίαν καὶ σφόδρα ἐργῶδες ἦν· τὸ δὲ λαβόντα εἰς τὴν συναγωγὴν εἰσελθεῖν καὶ δεικνύειν, καὶ τοῦτο αὐτὸ ὁμοίως

dior. Quam igitur ob caussam baptizabatur, si neq; pœnitentia caussa, neq; ob remissionē peccatorū, neq; ad Spiritus copiā obtinendam id agebat? duas nimirum alias ob caussas; vnam quidem quā dixit discipulus, alterā verò quam ipse Ioanni indicauit. quānam ergo caussam esse baptismi huius dixit Ioannes? vt innotesceret vulgo sicut & Paulus dicebat, quia Ioannes baptizauit baptismo pœnitētiæ in eum qui venturus esset post ipsum vt crederent; hoc erat baptismatis illius officium. Etenim si singulorū ædes circumiret, & ad fores accedens foras exciret diceretq; Christum tenens, Hic est filius Dei, suspectum hoc redderet testimonium & operosum valde foret: sin autem eo secum assumpto in synagogam ingrederetur eumque indicaret, hoc quoque ipsum red-

redderet testimonium suspectum. quòd verò populis omnibus ex vrbibus singulis ad Iordanem effusis circa fluminis ripas versantibus, cùm & ipse vt baptizaretur venisset, ab audita de cœlo paterna voce fuerit commendatus & illi in specie columbæ descendens Spiritus sanctus insederit, testimonium quod illi Ioannes dicebat, omni suspicione liberabat. Propterea, & ego, inquit, nesciebam eum; dum fide dignum esse testimonum suum ostendit. nam quoniam cognati erant inter se secundùm carnem; Ecce enim Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium, inquit Angelus Mariæ de Ioannis matre: quòd si cognatæ sint matres, liquet & paruulos cognatos fuisse. quoniam igitur cognati erant, ne cognationis gratia testimonium

ὕποπτον ἐποίεις τὴν μαρτυρίαν πάλιν· τὸ δὲ τῶν δήμων ἁπάντων ἐξ ἑκάστης πόλεως ἐκχυθέντων ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην περὶ τὰς ὄχθας διατριβόντων τοῦ ποταμοῦ, ἐλθόντα καὶ αὐτὸν ἐπὶ τὸ βαπτίσασθαι, δέξασθαι τὴν ἄνωθεν οὖσαν τὴν διὰ τῆς φωνῆς τοῦ πατρὸς, τὴν διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ πνεύματος τῆς ἐν εἴδει περιστερᾶς, ἀνύποπτον ἐποίει γενέσθαι τὴν Ἰωάννου ἐπ' αὐτῷ μαρτυρίαν. διὰ τοῦτο κἀγώ φησιν οὐκ ᾔδειν αὐτὸν, ἀξιόπιστον τὴν ἑαυτοῦ καθιστῶν μαρτυρίαν· ἐπειδὴ γὰρ συγγενεῖς ἦσαν ἀλλήλων κατὰ σάρκα· ἰδοὺ γὰρ Ἐλισάβετ συγγενής σου καὶ αὐτὴ συνειληφυῖα υἱὸν, τῇ Μαριὰμ φησὶν ὁ ἄγγελος περὶ τῆς μητρὸς Ἰωάννου· εἰ δὲ αἱ μητέρες συγγενίδες ἦσαν, εὔδηλον ὅτι καὶ τὰ παιδία· ἐπεὶ οὖν συγγενεῖς ἦσαν, ἵνα μὴ διὰ τὴν συγγένειαν δόξῃ μαρτυρεῖν

τῷ

τῷ Χριστῷ, ᾠκονόμησεν ἡ τοῦ πνεύματος χάρις πᾶσαν τὴν πρώτην ἡλικίαν ἐν ἐρήμῳ τὸν Ἰωάννην διάγειν· ἵνα μὴ διὰ φιλίαν ἢ ἐκ κατασκευῆς τινος τοιαύτης ἡ μαρτυρία γίνεσθαι δόξῃ· ἀλλ' ὡς παρὰ τοῦ Θεοῦ μαθὼν οὕτως αὐτὸν καταγγείλῃ. διὰ τοῦτό φησι· κἀγὼ οὐκ ᾔδειν αὐτόν. πόθεν οὖν ἔμαθες; ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι, ἐκεῖνός μοι εἶπε· τί σοι εἶπεν; ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ πνεῦμα καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν καὶ μένων ἐπ' αὐτόν, αὐτός ἐστιν ὁ βαπτίζων ἐν πνεύματι ἁγίῳ. ὁρᾷς ὅτι διὰ τοῦτο ἦλθεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐχ ὡς τότε πρῶτον ἐπιφοιτῆσαν· ἀλλ' ἵνα δείξῃ τὸν κηρυττόμενον ὥσπερ δακτύλῳ τινὶ τῇ πτήσει πᾶσιν αὐτὸν γνώριμον ποιοῦν· διὰ τοῦτο τοίνυν ἦλθεν ἐπὶ τὸ βάπτισμα. καὶ δι' ἑτέραν δὲ αἰτίαν, ἣν αὐτός φησι· ποίαν δὴ ταύτην; τοῦ Ἰωάννου εἰπόντος, ἐγὼ

dicere Christo videretur, ita disposuit Spiritus gratia, vt omnem ætatem Ioannes ageret in deserto: ne amicitiæ caussa aut ex composito talive quoddã artificio perhiberi testimonium videretur: sed tanquã à Deo admonitus eũ renuntiaret. Propterea & ego, inquit nesciebã eum. vnde igitur didicisti? Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Quid tibi dixit? Super quem videris Spiritum descendẽtem quasi columbam & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Vides idcirco venisse Spiritum sanctum, non quasi tum primũ adueniret, sed vt eum, qui prædicabatur, quasi intento digito volatu ipsa monstraret, omnibusq́ notũ redderet. Hac igitur de caussa ad baptismũ venit. Et verò aliam ob causam quam ipse dicit. quanã illa porrò est? Cùm dixisset Ioannes, Ego

debeo à te baptizari, & tu venis ad me, respondit ipse dicens, Sine modò, sic enim decet nos implere omnem iustitiā. Vidisti modestiam famuli? vidisti domini humilitatē? quid tandem est, Implere omnem iustitiam? Iustitia dicitur omniū Dei mandatorum adimpletio. vt cū ait: Erant iusti ambo incedētes in mandatis Domini sine querela. quando igitur iustitiam istam implere homines oportebat omnes, nemo autem illam perfecit nec expleuit, cùm venisset Christus, hanc iustitiam implet. Quænam porrò hæc est iustitia, dicet aliquis, baptizari? Prophetæ parere iustitia erat: vt igitur circumcisus est & sacrificium obtulit, & sabbata obseruauit & Iudaicas festiuitates impleuit: ita & hoc quod restabat adiūxit, vt pphetæ baptizāti obediret.

χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με; αὐτὸς ἀπεκρίνατο λέγων· ἄφες ἄρτι· οὕτω γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. εἶδες συγγνωμοσύνην οἰκέτου; εἶδες ταπεινοφροσύνην δεσπότου; τί ποτέ ἐστι πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην; δικαιοσύνη λέγεται τῶν ἐντολῶν πασῶν ἡ πλήρωσις· ὥσπερ ὅταν λέγῃ· ἦσαν ἀμφότεροι δίκαιοι πορευόμενοι ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ κυρίου ἄμεμπτοι· ἐπεὶ οὖν ἔδει πληρῶσαι τὴν δικαιοσύνην ταύτην τοὺς ἀνθρώπους ἅπαντας· οὐδεὶς δὲ αὐτὴν ἀπήρτισεν οὐδὲ ἐπλήρωσεν, ἐλθὼν ὁ Χριστὸς πληροῖ τὴν δικαιοσύνην ταύτην. καὶ ποία δικαιοσύνη φησὶ, τὸ βαπτισθῆναι; τὸ τῷ προφήτῃ πεισθῆναι δικαιοσύνη ἦν. ὥσπερ οὖν περιετέμνετο καὶ θυσίαν ἀπήνεγκε καὶ σάββατα ἐτήρησε, καὶ ἑορτὰς ἐπλήρωσεν Ἰουδαϊκὰς, οὕτω καὶ τοῦτο λειπόμενον προσέθηκε τὸ πεισθῆναι προφήτῃ βαπτίζοντι.

ὅτι

Ἦν γὰρ Θεοῦ βούλημα ἦν τὸ βαπτίζεσθαι πάντας, τότε ἄκουσον τί φησιν ὁ Ἰωάννης· ὁ πέμψας με βαπτίζειν ἐν ὕδατι· καὶ πάλιν ὁ Χριστός· οἱ τελῶναι καὶ ὁ ὄχλος ἐδικαίωσαν τὸν Θεὸν βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα Ἰωάννου· οἱ δὲ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς ἠθέτησαν τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ μὴ βαπτισθέντες ὑπ᾽ αὐτοῦ· εἰ τοίνυν τῷ Θεῷ πείθεσθαι δικαιοσύνη· ὁ δὲ Θεὸς ἔπεμψε τὸν Ἰωάννην ὥστε βαπτίσαι τὸν λαόν, μετὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων νομικῶν καὶ τοῦτο ἐπλήρωσεν ὁ Χριστός. ὑπόθου τοίνυν διακόσια δηνάρια τοῦ νόμου τὰς ἐντολὰς εἶναι· τοῦτο τὸ χρέος ἔδει τὸ γένος τὸ ἡμέτερον καταβαλεῖν. οὐ κατεβάλομεν· κατεῖχεν ἡμᾶς ὁ θάνατος ὑπευθύνους ὄντας τοῖς ἐγκλήμασι τούτοις· ἐλθὼν ὁ Χριστὸς καὶ εὑρὼν ἡμᾶς κατεχομένους κατέβαλε τὸ χρέος· ἐπλήρωσε τὸ ὄφλημα· ἐξήρπασε τοὺς οὐκ ἔχοντας δοῦναι. διὰ τοῦτο οὐκ εἶπε,

Nam vt Dei voluntatem fuisse scias, vt tum baptismũ susciperent omnes, audi quid dicat Ioannes; Qui misit me baptizare in aqua, & rursus Christus, Publicani & turba iustificauerunt Deum baptizati baptismo Ioannis. Pharisai autem & scribæ consilium Dei spreuerunt non baptizati ab eo. si ergo iustitia est Deo parere, Deus autem Ioannẽ misit, vt populum baptizaret, cum cæteris legis præceptis hoc etiã Christus impleuit. Finge igitur ducẽtos esse denarios mandata legis; hoc debitum genus nostrũ persoluere oportebat: non persoluimus: coercebat nos mors obnoxios istis criminibus; cũ venisset Christus nosq; coërcitos offendisset, æs alienum dissoluit, debitum illud impleuit, & eos qui soluendo non erant liberauit abreptos. Idcirco non dixit,

decet nos hoc vel illud facere, ſed implere omnem iuſtitiam. Me dominũ decet, inquit, qui habeo ꝑ iis, qui non habent, perſoluere. hæc eſt baptiſmatis occaſio, vt legem omnem videatur implere, & hæc, & illa, quæ ante iſtã eſt allata. Quapropter & ſpiritus in ſpecie columbæ deſcẽdit: vbi enim eſt reconciliatio Dei, ibi & columba: nam & arca Noë tempore ramum geſtans oliuæ columba venit diuinæ benignitatis ſignum tempeſtatiſq; ſedatæ. nũc quoque in ſpecie columbæ non in corpore, hoc enim ſedulò notandum eſt, venit Spiritus Dei denuntians miſericordiam orbi terrarũ, ſimulq́ue virum ſpiritualem deſignans innocentem ac ſimplicem minimeq́ue malum eſſe oportere: quẽadmodum & Chriſtus ait, Niſi conuerſi fueritis & efficiami ſicut paruuli, non

πρέπον ἐστὶν ἡμῖν ποιῆσαι τὸ καὶ τό, ἀλλὰ πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην. ἐμοὶ τῷ δεσπότῃ πρέπον ἐστί φησι τῷ ἔχοντι καταβαλεῖν ὑπὲρ τῶν οὐκ ἐχόντων· αὕτη ἡ αἰτία τοῦ βαπτίσματος· ἵνα δόξῃ τὸν νόμον ἅπαντα πληροῦν, καὶ αὕτη καὶ ἡ πρὸ ταύτης εἰρημένη. διὸ καὶ τὸ πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς κάτεισιν· ὅπου γὰρ καταλλαγὴ Θεοῦ, περιστερά· καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ τῆς ἐπὶ Νῶε φέρουσα κλάδον ἐλαίας ἦλθε περιστερά· σύμβολον τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας, καὶ τῆς τοῦ χειμῶνος ἀπαλλαγῆς· καὶ νῦν ἐν εἴδει περιστερᾶς οὐκ ἐν σώματι. δεῖ γὰρ ἀσφαλῶς ταῦτα εἰδέναι· τὸ πνεῦμα ἔρχεται τὸν ἔλεον τοῦ Θεοῦ καταγγέλλον τῇ οἰκουμένῃ, ἅμα καὶ δηλοῦν ὅτι τὸν πνευματικὸν ἄνδρα ἀπόνηρόν τινα εἶναι χρὴ καὶ ἁπλοῦν καὶ ἄκακον· καθάπερ καὶ ὁ Χριστός φησιν· ἐὰν μὴ στραφῆτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία, οὐ μὴ

εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ἐκείνη μὲν οὖν ἡ κιβωτὸς τοῦ χειμῶνος λυθέντος ἔμεινεν ἐπὶ τῆς γῆς· αὕτη δὲ ἡ κιβωτὸς τῆς ὀργῆς λυθείσης εἰς τὸν οὐρανὸν ἡρπάζετο, καὶ νῦν ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς τὸ ἄμωμον ἐκεῖνο καὶ ἀκήρατον σῶμα. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ σώματος ἐμνήσθην δεσποτικοῦ, ἀναγκαῖον πρὸς ὑμᾶς μικρὰ περὶ τούτου διαλεχθέντας καταπαῦσαι τὸν λόγον· οἶδα ὅτι πολλοὶ πάλιν διὰ τὴν τῆς ἑορτῆς συνήθειαν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ προσδραμοῦνται τραπέζῃ. ἔδει μὲν οὖν ὡς καὶ πολλάκις ἔφθην εἰπὼν, μὴ ἑορτὰς παρατηρεῖν ἡνίκα ἂν δέοι κοινωνεῖν, ἀλλὰ τὸ συνειδὸς καθαίρειν, καὶ τότε τῆς ἱερᾶς ἅπτεσθαι θυσίας. ὁ μὲν γὰρ ἐναγὴς καὶ ἀκάθαρτος οὐδὲ ἐν ἑορτῇ δίκαιος ἂν εἴη μετέχειν τῆς ἁγίας ἐκείνης καὶ φρικώδους σαρκός· ὁ δὲ καθαρὸς καὶ διὰ μετανοίας ἀκριβοῦς ἀποσμηξάμενος τὰ

intrabitis in regnum cœlorum. Atq; illa quidem arca tempestate sedata mãsit in terris, hæc verò arca diuina iracundia sedata in cœlum abrepta est, & nunc in dextera patris immaculatum, illud & impollutũ est corpus. Verumenimuero quando de Domini corpore facta est mentio, operæ pretium, est vt vbi de eo pauca apud vos disseruero orationi finẽ imponam. Scio quàm plurimos rursus ex festi cõsuetudine ad sacrã hanc mensam accurrere. sanè quidem expediret, id quod alias sæpè dixi, vt festa nequaquam obseruarentur, quando communicare opus esset: sed vt cõscientia mundaretur, ac tum sanctum istud sacrificium attingeretur. qui enim piacularis est & immũdus, ne in festo quidem aequum est vt sanctæ illius ac tremẽda carnis participes fiat: qui verò mundus est, & exacta pœnitentia

πλημ-

delicta abſterſit, cùm in feſtiuitate, tū ſemper dignus fuerit, qui myſteriis diuinis communicet, ac Dei donis perfruatur. Sed quoniam hoc neſcio quo pacto neglectum eſt à quibuſdā, multiq́ ſexcentis ſcatentes ſceleribus cum aduentare feſtum viderint, tanquam ab ipſa die protruſi, myſteria ſacra contingunt, quæ ne oculis quidem vſurpari ab his, qui ita fuerint affecti, fas eſt: eos quidem, qui manifeſti ſunt nobis, planè arcebimus: eos verò qui nobis ignoti ſunt, Deo relinquamus, qui mētis cuiuſq́ ſecreta nouit: id quidē certè in quo ab omnib. apertè peccatur, hodie conabimur emendare. Quodnā igitur illud peccatum eſt? q cum horrore ac tremore nō accedamus, ſed calcib. impetentes, percutientes, ira turgētes, clamātes, cōuiciantes, proximū trudentes, ꝑturbatione repleti. hæc & ſæpe dixi,

πλημμελήματα, καὶ ἐν ἑορτῇ καὶ ἀεὶ δίκαιος ἂν εἴη μετέχειν τῶν θείων μυστηρίων, καὶ ἀπολαύειν ἂν εἴη ἄξιος τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ οἶδα πῶς παρῶπταί τισιν, καὶ μυρίων πολλοὶ γέμοντες κακῶν ὅτε τὴν ἑορτὴν ἴδωσιν παραγινομένην, ὡς ὑπ᾽ αὐτῆς ὠθούμενοι τῆς ἡμέρας, ἅπτονται τῶν ἱερῶν μυστηρίων, ἃ μηδὲ ἰδεῖν οὕτω διακειμένους θέμις· τοὺς μὲν δήλους ἡμῖν αὐτοὶ πάντως ἡμεῖς ἀπείρξομεν, τοὺς δὲ ἀγνῶστους ἡμῖν τῷ Θεῷ καταλείψωμεν τῷ τὰ ἀπόρρητα τῆς ἑκάστου διανοίας εἰδότι. τὸ γοῦν φανερῶς ἁμαρτανόμενον παρὰ πάντων πειρασόμεθα διορθῶσαι τήμερον· τί οὖν ἐστι τὸ ἁμάρτημα; τὸ μὴ μετὰ φρίκης προσιέναι, ἀλλὰ λακτίζοντας, τύπτοντας, θυμοῦ γέμοντας, βοῶντας, λοιδοροῦντας, τοὺς πλησίον ὠθοῦντας, ταραχῆς ἐμπεπλησμένους. ταῦτα καὶ πολλάκις εἶπον

καὶ

καὶ λέγων οὐ παύσομαι. οὐχ ὁρᾶτε ἐπὶ τῶν ὀλυμπίων ἀγώνων ὅταν ἀγωνοθέτης διὰ τῆς ἀγορᾶς βαδίζῃ, στέφανον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχων, στολὴν ἀναβεβλημένος, ῥάβδον ἐν τῇ χειρὶ κατέχων, ὅση ἡ εὐταξία τοῦ κήρυκος βοῶντος ἡσυχίαν εἶναι μετ᾽ εὐκοσμίας; πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον ἔνθα μὲν ὁ διάβολος πομπεύει, τοσαύτην εἶναι τὴν ἡσυχίαν· ἔνθα δὲ ὁ Χριστὸς πρὸς ἑαυτὸν καλεῖ, πολὺν εἶναι τὸν θόρυβον; ἐν ἀγορᾷ ἡσυχία, καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ κραυγή· ἐν πελάγει γαλήνη, καὶ ἐν λιμένι κύματα. τί θορυβῇ εἰπέ μοι ἄνθρωπε; τί δὲ ἐπείγῃ; πραγμάτων ἀνάγκη σε καλεῖ πάντως; ὅλως γὰρ οἶδας ὅτι πράγματα ἔχεις κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην; μέμνησαι γὰρ ὅλως ὅτι ἐπὶ τῆς γῆς εἶ, νομίζεις δὲ μετ᾽ ἀνθρώπων εἶναι, καὶ πῶς οὐχὶ λιθίνης ταῦτα διανοίας· τὸ νομίζειν κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἐπὶ γῆς ἑστάναι, ἀλλ᾽ οὐ

& dicere nō cessabo. Nónne videtis in Olympicis certaminibus dum capite coronam gestans, amictus stola, virgam manu tenens Agonotheta per forum incedit, quanta sit tranquillitas ac modestia, dum praco voce denūtiat, vt omnes sileant ac decenter quiescant? Cui nō igitur absurdum videatur, vt vbi triumphat diabolus, trāquillitas tanta sit ac silentium; vbi verò Christus ad se vocat, tumultus plurimus audiatur? In foro silentiū, & in Ecclesia clamor: in pelago tranquillitas, & in portu tempestas. Quid tumultuaris dic q̄so mi homo? quid te vrget? negotiorū nimirum auocat te necessitas. an verò tu vllā tibi hora illa esse negotia arbitraris? an tu te omnino in terris esse meministi? an te cum hominib. versari censes? quis hoc non saxeæ mentis esse dicat illo se tempore in terris consistere arbitrari.

trari, non cum angelis choreas ducere, cum quib. myſticum illum hymnum pronuntiaſti; cum quibus Deo canticum illud triumphale cecinisti? Propterea nos aquilas Chriſtus appellauit, cùm dixit, vbi cadauer, ibi & aquilæ; vt in cœlũ aſcendamus, vt in altũ euolemus ſpiritus pennis ſubuecti. At nos contrà ſerpentũ in morẽ humi ſerpimꝰ, terramq́; manducamus. Vultis dicã vnde tumultus & clamor oriatur? quòd nõ toto ſacri tempore vobis fores occludamus, ſed ante poſtremam gratiarum actionẽ reſilire vos, domumq́; redire patiamur, quod & ipſum non mediocrẽ contemptum habet. Quid facis mi homo? præſente Chriſto, aſtantib. angelis, propoſita iſta tremenda menſa, dum adhuc fratres tui ſacris operantur & in myſteriis adhuc verſantur, tu relictũ illũ abſcedis? At qui ad prandium quidẽ

μετὰ ἀγγέλων χορεύειν, μεθ' ὧν τὸ μυστικὸν ἐκεῖνο μέλος ἀνέπεμψας· μεθ' ὧν τὸν ἐπινίκιον ἐκείνην ἀνήνεγκας ᾠδὴν τῷ Θεῷ; διὰ τοῦτο ἀετοὺς ἡμᾶς ὁ Χριστὸς ἐκάλεσεν εἰπών, ὅπου τὸ πτῶμα, ἐκεῖ καὶ οἱ ἀετοί· ἵνα οὐρανοβατῶμεν· ἵνα ὑψηλὰ πετώμεθα τοῖς πτερύξι τοῦ πνεύματος κουφιζόμενοι. ἡμεῖς δὲ κατὰ τοὺς ὄφεις χαμαὶ συρόμεθα καὶ γῆν ἐσθίομεν. βούλεσθε εἴπω πόθεν ὁ θόρυβος καὶ ἡ κραυγὴ γίνεται; ὅτι οὐ διὰ παντὸς ὑμῖν τὰς θύρας ἀποκλείομεν, ἀλλὰ συγχωροῦμεν πρὸ τῆς ἐσχάτης εὐχαριστίας ἀποπηδᾶν καὶ ἀναχωρεῖν οἴκαδε· ὃ καὶ αὐτὸ πολλῆς ἂν εἴη καταφρονήσεως. τί ποιεῖς ἄνθρωπε; τοῦ Χριστοῦ παρόντος, τῶν ἀγγέλων παρεστώτων, τῆς φρικτῆς ταύτης τραπέζης προκειμένης, τῶν ἀδελφῶν σου μυσταγωγουμένων ἔτι, αὐτὸς καταλιπὼν ἀποπηδᾷς; καὶ ἐπὶ δεῖπνον μὲν εἰ κληθῇς, κἂν πρότε-

πρότερον κορεσθῇς, οὐ τολμᾷς τῶν ἄλλων ἀνακειμένων ἀναχωρῆσαι πρὸ τῶν φίλων αὐτός· ἐνταῦθα δὲ τῶν φρικτῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων ἐπιτελουμένων, τῆς ἱερᾶς τελετῆς συνεστώσης ἔτι, καταλιμπάνεις ἐν μέσῳ πάντα καὶ ἀναχωρεῖς; καὶ πῶς ταῦτα συγγνώμης ἄξια; ποίας δὲ ἀπολογίας; βούλεσθε εἴπω τίνος ἔργον ποιοῦσιν οἱ πρὸ τῆς συμπληρώσεως ἀναχωροῦντες, τὰς εὐχαριστηρίους ᾠδὰς οὐκ ἐπιφέροντες τῷ τέλει τῆς τραπέζης; τάχα φορτικόν ἐστι τὸ μέλλον ῥηθήσεσθαι, ἀλλ' ὅμως ἀναγκαῖον λεχθῆναι διὰ τὴν τῶν πολλῶν ῥαθυμίαν. ὅτε ἐκοινώνησε τὸ ἔσχατον δεῖπνον ὁ Ἰούδας τὸ κατὰ τὴν τελευταίαν νύκτα ἐκείνην, τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀνακειμένων αὐτὸς προπηδήσας ἐξέβη· ἐκεῖνον μιμοῦνται καὶ οὗτοι πρὸ τῆς ἐσχάτης ἀποπηδῶντες εὐχαριστίας. ἐκεῖνος γὰρ εἰ μὴ ἐξῆλθεν, οὐκ ἂν

si vocatus fueris, tametsi prius saturatus sis, recubentibus cæteris nō audes ante amicos discedere: hic verò dum Christi mysteria celebrātur, dum sanctum illud sacrificiū peragitur adhuc, omnia in medio derelinqs & abscedis? quis hæc tandem venia digna cēsuerit, defensione purgarit? Vultis dicā cuiusnā opus perficiāt illi qui ante complemētum finemq́ discedūt, neq; cœna absoluta gratiarū actionis offerunt hymnos? durū fortasse odiosumq́, videbitur quod sum dicturus, sed necesse est tamen ob vulgi negligentiā dicatur. Quando vltima cœna cōmunicauit Iudas nocte illa postrema, cæteris omnibus recumbentibus, ipse se proripiens excessit. illū imitantur & isti qui ante vltimam gratiarum actionē discedunt. nisi enim exiisset ille, proditor factus non esset: nisi condiscipulos deseruisset, non periis-

periisset; nisi seipsum extra ouile proripuisset, non eum lupus solũ offendisset, atq; deuorasset; nisi seipsum à pastore segregasset, bellua præda factus nõ esset. Idcirco nimirũ ille cum Iudæis, isti verò cũ Domino hymno dicto exierũt. Vides vt extrema illa post sacrificium oratio ad illud fiat exemplũ? Nunc igitur hæc mente versemus: hæc apud nos cogitemus, & huic propositam sceleri damnationem reformidemus. Ipse suã tibi carnem largitur, at tu ne verbis quidem eum remuneraris, neq; pro iis quæ accepisti gratias agis? atqui dum hoc corporeo vesceris cibo, post mẽsam ad orationem te cõuertis: dum verò spiritualis & omnem creaturam cùm eam quæ cernitur, tum eã quæ sub oculos minimè cadit, excedẽtis sis particeps, tametsi homo sis & vilis naturæ, non expectas vt gratias agas & verbis & factis? quid est aliud extremo

ἐγεγόνει προδότης· εἰ μὴ κατέλιπεν τοὺς συμμαθητὰς, οὐκ ἂν ἀπώλετο· εἰ μὴ τῆς ἀγέλης ἑαυτὸν ἀπέρριψεν, οὐκ ἂν αὐτὸν εὗρεν ὁ λύκος μόνον, καὶ κατέφαγεν· εἰ μὴ τοῦ ποιμένος ἑαυτὸν ἐχώρισεν, οὐκ ἂν θηριάλωτος γέγονεν. διὰ δὴ τοῦτο ὁ ἐκεῖνος μὲν μετὰ Ἰουδαίων· οὗτοι δὲ μετὰ τοῦ δεσπότου ὑμνήσαντες ἐξῆλθον. ὁρᾷς ὅτι ἡ ἐσχάτη μετὰ τὴν θυσίαν εὐχὴ κατ' ἐκεῖνον γίνεται τὸν τύπον; καὶ νῦν ταῦτα ἐννοῶμεν, ταῦτα λογιζώμεθα, φοβούμενοι τὸ κείμενον ἐπὶ τούτῳ κρίμα. αὐτός σοι τῆς σαρκὸς μεταδίδωσι· σὺ δὲ οὐδὲ λόγοις αὐτὸν ἀμείβῃ; οὐδὲ εὐχαριστεῖς ὑπὲρ ὧν ἔλαβες; ἀλλὰ σωματικῆς μὲν τροφῆς ἀπολαύων μετὰ τὴν τράπεζαν ἐπὶ εὐχὴν τρέπῃ, πνευματικῆς δὲ καὶ ὑπερβαλλούσης τὴν κτίσιν ἅπασαν τὴν ὁρατὴν καὶ τὴν ἀόρατον μετέχων, ἄνθρωπος ὢν καὶ τῆς εὐτελοῦς φύσεως, οὐ μένεις εὐχα-

εισῶν καὶ ῥήμασι καὶ πράγμασι. καὶ πῶς οὐκ ἐσχάτης ταῦτα κολάσεως ἄξια; ταῦτα λέγω οὐχ ἵνα ἐπαινῆτε μόνον, οὐδ' ἵνα θορυβῆτε καὶ κράζητε, ἀλλ' ἵνα ἐπὶ τοῦ καιροῦ τούτων μεμνημένοι τῶν ῥημάτων τὴν προσήκουσαν εὐταξίαν ἐπιδείξησθε. μυστήρια καὶ λέγεται καὶ ἔστιν· ἔνθα δὲ μυστήρια, πολλὴ σιγή. μετὰ πολλῆς τοίνυν τῆς σιγῆς, μετὰ πολλῆς τῆς εὐταξίας, μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαβείας, τῆς ἱερᾶς ταύτης ἁψώμεθα θυσίας, ἵνα εἰς πλείονα τὴν εὔνοιαν τὸν θεὸν ἐπισπασώμεθα, καὶ τὴν ψυχὴν ἐκκαθαίρωμεν καὶ τῶν αἰωνίων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν, ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, καὶ ἡ προσκύνησις τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

supplicio sese obnoxiũ reddere? Hæc ego dico non vt laudetis solum, neq; vt tumultuemini & clametis, sed vt cùm tẽpus exegerit, horum memores verborum conuenientem modestiam præ vobis feratis. mysteria & dicũtur & sunt; vbi verò sunt mysteria, multum silentium est: cum multo ergo silentio, cũ multa modestia decentiq; reuerentia sanctum hoc sacrificium attingamus, vt maiorem nobis Dei beneuolentiam conciliemus & animã perpurgemus æternáque bona consequamur, quæ, nos oẽs vt obtineamus, faxit gratia & benignitas Domini nostri Iesu Christi cum quo gloria, & imperium, & adoratio Patri, ac Spiritui sancto, nunc & semper & in secula seculorum. Amen.

Laus DEO Virginíque Matri.

ERRATA.

Adde.

Pag.5.col.2.verſ.vlt.afficiuntur. p.6.c.1. v.16.lana à tinea: p.23. c.2. v.25. quæ manipulum farinæ duntaxat habebat, itemque illa. p.35. c.2. v.10.corpora. ibid.v.17.ea. p.40.c.1.v.8.quemadmodum illos vultus ſol calidiorib. emiſſis radiis. p.126. c.1. v.15. Tollamus ergo ſemper principia peccatorum.

Deme.

P.9.c.2.v.13.illum.

Muta ſic.

P.12.c.2.v.19. φρικωδέστατον. p.51.c.2.v.1.quibus. p.68.c.1. v.21.caminus. p.73.c.2.v.21.fraudati. p.94.c.1.v.pen. pro (miles) lege (dux.) p.99.c.2.v.20. quapiam. p.102. v.antepen.& vlt. ἀλυσίαν, illuuiem. p.104.c.1.v.18. (triſtitia) pro (iuſtitia.) p.108.c.2.v.vlt. δαιμονῶντός ἐστιν ἀθλιώτερος. p.156.c.2.v.12. καταλλαγῇ θεοῦ.